

TRIBUNA

Cena 150 din

Številka 3





BETTINA RHEIMS

TRIBUNA

TABUJI SO

»Ne more biti različnosti, kadar gre za obrambo domovine in nihče nima pravice dvomiti o tem. O tem se ni moč pogajati. Ne smemo biti naivni. Mar ni dovolj očitno, da nas reakcionarne sile izzivajo že vrsto let?«

Milomir Kragović, Borba

Bolj ko vsak dan govorimo, da tabujev ni, bolj se zavedamo in vsak dan odkrivamo nove tabuje. Počasi se premika meja in šele sedaj vidimo, koliko je teh stvari »o katerih se ne govori« ali pa je že bilo rečeno enkrat za vselej.

Tudi mamila (ulasti mehka, kot so hašiš in marihuana) so tabu. O njih se govori senzacionalistično in v jeziku »žute štampe«. Hkrati s tem se jih kvazi-moralno meče v isti koš kot trda mamila, ki naj bi pripeljala celo do propada današnje civilizacije.

Ni naš cilj, da bi s tem, ko obdelujemo to temo, hoteli propagirati uživanje mehkih mamil, temveč da bi spodbudili o tem strokovno razpravo, ki bo temeljila na znanstvenih dognanjih in ne na »trač« zgodbicah.

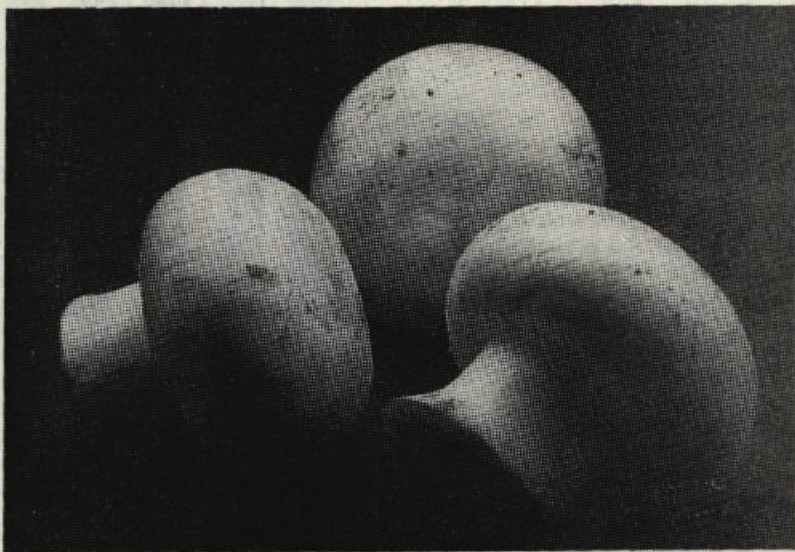
Mogoče se bo komu zdelo, da ponavljamo že premlate stvari in da z našimi temami ne odpiramo novih problemov. Vendar pa je ravno primer pobude za *Civilno službo* poučen, koliko časa je treba »težiti«, da se zarjavelo samoupravno kolesje sploh zave in registrira pobudo svoje baze, ter da ne odgovarja zgolj z diskvalificiranjem drugačnih idej. Vendar pa je do tega moralo miniti nekaj let »teženja« v *Mirovnih zvezkih*, *Mladini*, *Katedri*, *Radiu Študent* in *Tribuni*.

Kljub temu, da je že nam včasih prav naporno govoriti vedno o enih in istih stvareh, je to pač potrebno, kajti naš sistem je kot medved, ki spi zimsko spanje. Težko ga je predriniti, še težje premakniti na bolje. In če ima medved povrh vsega še kurje možgane, je stvar še hujša.

Zapleten sistem in nesposobni voditelji so najslabši, a očitno še vedno mogoča kombinacija.

In zakaj tega spečega medveda preprosto ne odstrelimo. Žal je zaščiten, a na srečo obstoja institut raubšica (slov. krivolov), ki nekako vzpostavlja naravno ravnotežje, če ne bi že zdavnaj šlo vse v maloro.

Robert Botteri



BOLJE RAT NEGO PAKT

TRIBUNA

ŠT. 1 27.10.1986

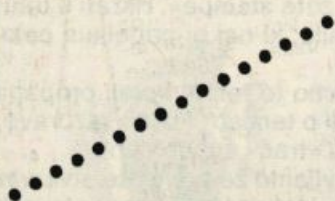
Uredništvu Tribune

V besedilu »Bolje rat nego pakt« (glede na to, da je bil podpisan samo z začetnicami, predvidevam, da ga imamo lahko za komentar uredništva) navajate tabelo interesa za vojsko in vojaške zadeve glede na republiško/pokrajinsko pripadnost anketirancev, narejeno v okviru raziskave »Položaj, svest i orijentacija jugoslavenske omladine« z anketiranjem vzorca več kot 6000 mladih. Pozornost mi je pritegnila trditev avtorice raziskave, da je ta interes v Sloveniji nesorazmerno majhen s čimer se strinja tudi avtor komentarja. Avtor trdi, da tega »ni mogoče pojasnjevati zgolj z razvirstostjo Slovenije nasproti Jugoslaviji«. Ta trditev je pritegnila mojo pozornost in skušal sem jo kvantitativno raziskati – treba je upoštevati, v kolikšni meri Slovenija odstopa v ekonomski razvirstosti. Rezultat je zanimiv in mislim, da je vreden objave. Z njim se zanika mistifikacija, da je Slovenija v vsem »nekaj posebnega« in pobijajo možne trditve, da je majhen interes za vojsko rezultat zahrbtne delovanja razrednega sovražnika, nam tujih ideologij, »z zahoda uvoženih« novih družbenih gibanj, itd. – enostavno, sporastom življenjskega standarda interes za vojsko kot institucijo (kar nē pomeni nujno tudi interesa za obrambo domovine) zakonito linearno upada. Ko bomo torej, v zvezi s tem in drugimi problemi, razbili zablude in umetne prepreke med nami, bomo lahko svoje odnose utemeljili na tistem, kar nas združuje – odločitev za komunizem kot ideal in družbeni projekt in za socializem kot proces in ne sistem – proseg nenehnega širjenja mej in prostora slobode, enakosti in bratstva.

Samo na tej osnovi je mogoče v naših pogojih zgraditi »univerzalno komunikacijsko skupnost« v kateri se bodo spori racionalno razreševali, ne pa nenehno poglabljali v vsesplošno škodo.

Prisrčen pozdrav,

Zoran Oštrić
Ul. breza 38 a, Zagreb



ODVISNOST INTERESA ZA VOJSKO OD EKONOMSKE RAZVITOSTI

Da bi velikost »Stopnja interesa za vojsko in vojaške zadeve« označili s samo enim številčnim koeficientom, lahko storimo naslednje: mladince, ki kažejo velik interes štejemo dvakrat, tiste, ki kažejo srednje velik interes enkrat, tistih pa, ki ne kažejo nobenega interesa, ne upoštevamo. Tako dobimo koeficient:

$$y = 2v + s$$

(oznaka y, ker bo to odvisna spremenljivka) vrednosti y po republikah in pokrajinah glej v priloženi tabeli.

Ekonomska razvirstost se meri z družbenim proizvodom na prebivalca. Zaradi lažjega izračuna bomo za neodisno spremenljivko (x) vzeli odnos družbenega proizvoda v primerjavi z jugoslovanskim povprečjem. Vrednost za leto 1984 smo vzeli iz »Statističnega koledarja Jugoslavije« za 1986.

Ko vrednosti vnesemo v diagram, takoj opazimo, da vse, razen Kosova, praktično ležijo na premici in da Slovenija nikakor ne odstopa. Metoda najmanjših kvadratov to potrjuje: če izvezemo Kosovo in za ostalih sedem točk predvidimo linearno odvisnost:

$y = ax + b$,
dobimo za koeficiente regresijske premice:

$$a = -0,51 \quad b = 1,57.$$

Na podlagi teh a in b izračunamo tudi popravljene vrednosti y, ki so prav tako podane v tabeli. Vidimo, da so odstopanja majhna, povsod pod 7 %. Korelacijski koeficient je precej boljši kot je bilo pričakovati:

$$k = -0,98,$$

kar pomeni, da imamo praktično funkcionalno odvisnost.

SKLEP

Nižja stopnja interesa za vojsko in vojaške zadeve med mladimi v SR Sloveniji je lahko v popolnosti pojasnje-

na z večjo ekonomsko razvirstostjo. Obstoje mirovnega gibanja ter drugi zgodovinski, kulturni ipd. dejavniki nimajo nobenega vpliva – imamo strogi ekonomski determinizem. To velja tudi za druge republike in pokrajino Vojvodino – tako ima na primer tradicija v Črni gori dosti manjši vpliv, kot bi apriori pričakovali. Edino na Kosovu je odstopanje drastično – interes je precej manjši od pričakovanega. To bi morda lahko pojasnili z narodnostnim dejavnikom – potrebno bi bilo izračunati interes ne-albanskih narodov – pa tudi z drugimi dejavniki, na primer z nesorazmerno velikim deležem študentov, predvsem humanističnih znanosti, v populaciji

Republika/pokrajina	x	y	$\hat{y}$
Slovenija	2.01	0.55	0.54
Hrvatska	1.25	0.87	0.93
Vojvodina	1.21	1.00	0.95
Srbija (uža)	0.98	1.04	1.07
Crna Gora	0.78	1.25	1.17
Bosna i Hercegovina	0.68	1.18	1.22
Makedonija	0.65	1.24	1.24
Kosovo	0.26	1.18	(1.44)

Beograjski *NON* v eni zadnjih številk ugotavlja, da Sindikat ne skrbi zgolj za nakup ozimnice. Zagrebško predstavništvo beograjskega podjetja *Koteks Union* je na podlagi pismenih naročil predstavnikov sindikata maja in junija prodalo 10.420 steklenic albanskega konjaka *Skenderbeg* in 7.732 steklenic viskija znamke *Ballentine's*. Ker se pri takih naročilih ne plačuje prometnega davka, je stala steklenica konjaka bednih 471 dinarjev, medtem ko je viski bil 1.600 dinarjev. Nekateri pa si domišljajo, da je tovrstno robo najceneje kupovati in duty-free trgovini na Ljubelju!

Ker imamo iz dneva v dan več sovražnikov, nas ni presenetil manjši škandalček v beograjski krajevni skupnosti *Ivan Milutinović*, kjer so nameravali poimensko ugotoviti, kdo so sovražni elementi. Predsednikom hišnih svetov so poslali vprašalnik o »protipožarni zaščiti«, ki pa med drugim vsebuje tudi zahtevo, naj se navedejo stanovalci, ki imajo fotokopirne stroje, videokorderje, radijske postaje ipd. Najbolj zanimivi pa sta zahtevi števila 6 (vpisati številko stanovanja, v katerega pogosto prihajajo tuji državljani in iz katere države!) ter vprašanje št. 12 (ali so v stavbi stanovalci, ki se sovražno obnašajo). Ko je to samozaščitno početje krajevnega sveta za SLO in DS prodrlo v širšo javnost, je bilo deležno kritike na vseh ravneh, vendar pa, če je verjeti tisku, predsedniki hišnih svetov še vedno vračajo pedantno izpolnjene vprašalnike.

Po zaslugi iste *Poletove* ekipe smo izvedeli tudi za novo iz niza tipičnih YU-investicij. Gre za novo mlekarno na Kordobi, opremljena z naj sodobnejšo računalniško vodeno tehnologijo. Pravzaprav še ne v celoti, kajti v obrat, ki bi moral začeti delati že pred dvema leti, še niso uspeli montirati vseh naprav. Če jim to uspe, se bodo soočili z nič manj zamotanim problemom: nikjer ne bo mogoče dobiti sto tisoč litrov mleka na dan, tolikšna pa je predvidena kapaciteta mlekarne. Zaenkrat je v pogonu 16 % zmogljivosti, efektivnega dela je kake tri ure dnevno, izgube pa se kopičijo. Kljub temu je šef proizvodnje – po pisanju poročevalke – neučljiv optimist.

Kaj pa mu drugega ostane!

NACIONALIZME JE TREBA KVADRATNO KORENITI

MED BREZBRIŽNOSTJO IN ENOSTRANSKO INFORMACIJO

Slovenska javnost o kosovski krizi (tragediji, travmi) razmeroma dosti sliši in bere v naših množičnih občilih. A v glavnem gre za ponavljajoče se politične fraze, ki človeka predvsem utrujajo. Srbski tisk, publicistika in založništvo so glede tega dosti živahnejši. Srbska javnost je iz dneva v dan bombardirana z neštetimi komentarji, informacijami, zaklinjanji, grožnjami, kriki na pomoč, obtožbami, in v neskončnost bi lahko naštevali. Deli pred kratkim preminulega dr. Dimitrija Bogdanovića Knjiga o Kosovu in Razgovori o Kosovu sta postali tako rekoč nacionalni brevir. Na beograjskem knjižnem sejmu sta zasedali častno mesto na skoraj vsakem prodajnem štantu. Slovenci v veliki

večini tovrstne literature ne bero. Pa je škoda. To pisanje je nadvse zgovorno in poučno, marsičesa bi nas naučilo, predvsem bi se zamislili nad lastno samozadovoljnostjo in samozaljubljenostjo. Se manj pa Slovenci bero besedila, ki izhajajo v prištinskih revijah in časnikih (tudi v srbohrvaščini). Navsezadnje to ni naš problem, poreče večina. Osebnost sem trdno prepričan, da je to tudi hudičevo naš problem – tako iz etičnih razlogov kot zaradi naše skupne usode (pa če je komu to všeč ali ne).

Spodnje pismo je prevedeno iz beograjske Književne reči (št. 286, 10. X. 1986). Je eno skrajno redkih besedil albanskih intelektualcev, objavljenih v srbskem tisku. Tudi za bralca, ki ne pozna predzgodovine, je dovolj informativno in značilno, da ga velja natisniti v slovenskem prevodu. Sam sem se ga razveselil.

Ne samo zaradi zrelosti in tehtnosti Maliqiyevega pisanja, ampak ravno v takšni meri tudi zaradi odločitve uredništva Književne reči, da ga objavi. Nadejal sem se, da se s tem odpira nova stran v doslej absolutno enostranskem razumevanju in prikazovanju kosovskega položaja na straneh srbskega tiska. Kajti pred nami je ena sama alternativa, če parafraziram misleca iz prejšnjega stoletja: naša prihodnost bo ali toleranca ali katastrofa. Vendar je v naslednji številki (24. X.) Književna reč nadaljevala s svojo enostranostjo. S svetlo izjemo teksta Svetlane Slapšak, ki bi ga po mojem ravno tako veljalo ponatisniti. Upanje torej je. Veliko mi je do tega, da ne bi ugasnilo. Zato tudi ta moj skromni prispevek.

Lj. 31. X. 1986

Jaša L. Zlobec



foto Futy

NACIONALIZME JE TREBA KVADRATNO KORENITI

Mojo oceno Knjige o Kosovu Dimitrija Bogdanovića, objavljeno v prištinski reviji Thema (5-6/1986, str. 181-208), sta julija in avgusta v odlomkih ponatisnila zagrebški Vjesnik in NIN (Uokvirjeni anahronizem, Nedeljni Vjesnik, 13. 7. 1986; NIN, št. 1857 in 1858). Takšno prepisovanje ni osupilo samo mene. V zadnji številki Književne reči Zoran Avramović piše: »Ni v navadi, da bi se kritiške ocene znanstvenoraziskovalnih in teoretskih del iz strokovnih revij ponatiskovale v nedeljskih časnikih. Če pa že pride do takšnega propagiranja, potem se mora človek povprašati o njegovem namenu: da ne gre morebiti za kakšno veliko odkritje, za zadnjo besedo resnice? Kritiška ocena Knjige o Kosovu D. Bogdanovića izpod peresa Skeljzena Malićija se prav zdaj na široko prepisuje. Pustimo ta karneval ob strani...« (Književna reč, št. 284, 10. 9. 1986). Resnično, čemu ta karneval? Ko bi bil Avramović malce potrpežljivejši, bi lahko razčistil dileme, vsaj v zvezi z nameni uredništva NIN. V pripisu k feljtonu Socializem in albansko-srbski odnosi (Tucovićev izziv, NIN, št. 1860), ki sta ga podpisala Milorad Vučelić in Sava Dautović, je pozornejši bralec zlahka razbral namen, zaradi katerega je bila »ponatisnjena« moja ocena (»ponatisnjeno« besedilo ne sestavlja niti 1/3 ocene in sploh nima nikakršnih označb, da gre za montažo odlomkov in da je vsaj v tem pogledu po sredi falsifikat!!!): s »ponatisom« ocene so bili ustvarjeni predpogoji za javno spodbijanje mojih kritičnih pri-pomb o Knjigi o Kosovu. Da je šlo za odpiranje prostora za odzive, je razvidno tudi iz polemičnega prispevka Živorada Igića, novinarja v prištinskem uredništvu Komunistična (Resnice ne smemo skrivati, št. 1861); te prilike pa ni zamudil niti Zoran Avramović...

Vučelić in Dautović, Igić in Avramović pri svojih napadih name bolj ali manj varirajo iste argumente. Zato si jemljem malo svobode in jim odgovarjam vsem skupaj, ne da bi bil posebej pozoren na odtenke, po katerih se med sabo razlikujejo.

Kaj moje kritike najbolj moti? Predvsem ne moremo trpeti tega, da se jaz, Shkelzen Maliqi, ukvarjam z Bogdanovičem oziroma s srbskim nacionalizmom. Dejstvo, da sem si sploh drznil pisati o Bogdanoviću, spravlja v osuplost zlasti naivnega Igića. V moji oceni je videl eno samo nasilnost, »neobičajno predrznost«! Zanj je docela nerazumljivo – bolj ali manj pa je to mogoče slutiti tudi pri drugih kritikih moje ocene – da si je Albanec drznil lotiti razkrinkavanja srbskega nacionalizma. Prav v času, ko vladajoči politični diskurz o Kosovu terja nekaj čisto drugega, nesprotno od tega, kar počenjam jaz! Čeprav sem v oceni napisal, da se pripombe, ki jih navajam proti Bogdanoviću kot eksponentu srbskega nacionalizma, »implicitno nanašajo tudi na vse oblike manifestiranja albanskega nacionalizma kot mitologizirane zgodovinske zavesti« (Thema, ibid.), in čeprav je iz celote moje-ga besedila – če ga seveda človek bere brez vnaprejšnjih sodb – mogoče jasno videti, da sem načelno proti vsakemu na-



foto Gruchio

cionalističnemu zastavljanju vprašanja Kosova, so moji kritiki vseeno izredno nezadovoljni s tem, da sem v tem konkretnem primeru srbskemu nacionalizmu posvetil veliko pozornosti, medtem ko albanskega omenjam samo tako mimogrede in v komparacijah, pa še takrat v razsežnostih, ki so zanje očitno povsem nesprejemljive in iritantne!

Zakaj je tak moj pristop iritanten? Odgovor na to vprašanje je najbolje formuliral Vučelić. V vlogi dežurnega specialist za kosovske teme je Vučelić že prej nastopil s tezo, da se v kontekstu govora o vzrokih in tokovih kosovske krize nikakor ne sme zastavljati vprašanje srbskega nacionalizma. Kritika srbskega nacionalizma v času, ko je albanskemu uspelo omajati temelje jugoslovanske federacije, se Vučeliću kaže kot »zamenjava tez«! Še več, kot »nasedanje zvijačnosti nižje vrste«. Vprašanje srbskega nacionalizma je zanj izpeljano vprašanje, s katerim bi nekateri v resnici radi speljali pozornost stran od osnovnega problema, to pa je problem kontinuiranega delovanja albanskega nacionalizma in iredentizma kot edinih povzročiteljev vseh prejšnjih in sedanjih težav v zvezi s Kosovom.

Da pa gre tudi v mojem primeru za pozoren maneuver in »zamenjavo tez«, je mojim kritikom jasno že zaradi tega, ker sem predstavnik albanske inteligence, se pravi tiste inteligence, ki je padla na moralnem izpitu prav glede odnosa do »kosovske tragedije« srbskega naroda. Tudi ta »rušilnik« moralni argument je izumil Milorad Vučelić. Že lani je razvil tezo, kako se niti eden od vidnejših albanskih intelektualcev že polnih štiri, pet let ni oglasil,

da bi v svojem imenu obsodil »genocid« in zločine, ki jih pripadniki njegovega naroda zganjajo nad nedolžnimi Srbi in Črnogorci. Po Vučelićevem prepričanju se v tem dejstvu razkrivajo skrivna politična nagnjenja kosovske inteligence. Zato molk kosovskih intelektualcev imenuje »zgovorni molk«. Iz tega »molka« se potem vlačijo vsi argumenti, ob katerih bi se morala javnost zgroziti. Namesto da bi se Vučelić zamislil, zakaj albanska inteligenca molči, in namesto da bi potem ta pojav preučil z vsemi njegovimi vzroki vred (mar je resnično mogoče, da so vsi vidnejši albanski intelektualci takšne s šovinizmom zaslepljene moralne spake, ali pa je problem neke druge?), pride takoj in brez omahovanja do daljnosežnih sklepov o fašistoidni naravnosti albanske inteligence.

Dokler moja ocena Knjige o Kosovu spodbija iz takšne omalovažujoče perspektive (jaz nimam nikakršnih moralnih pravic, da napadam enega Dimitrija in da se sklicujem na drugega Dimitrija (Tucovića, op. prev.), vse dokler sem zaznamovan z grehom pripadnosti »zgovornim molkolomom«!), sploh ne more biti govora o kakšni normalni, argumentirani razpravi o vprašanjih, ki jih je sprožil Bogdanović in ki jim jaz v svojem komentarju oporekam kot neznanstvenim in obremenjenim s strastnim nacionalizmom. Mojih kritikov ne zanima, kaj očitam pokojnemu akademiku Bogdanoviću, ampak se zanimajo le za mojo nacionalno pripadnost in amoralno intelektualno gluhanost, iz katere potem izvirajo številne »same po sebi razumljive« in »implicitne« aluzije o nagibih,

zaradi katerih napadam Bogdanovića. Tako kot pri tisti Heglovi branjevki, ki je kupcu, ko se je pritožil nad jajci, zabrusila: »Moja jajca da so pokvarjena! In kdo mi to pravi!? Ti, ki se je tvoja mati kurbala s francoskimi vojaki!« – Tako NIN-ovi branjevci pa tudi Avramović ne morejo prenesti moje ugotovitve, da je Bogdanovićeve knjige nacionalistični klopotec, in mi zato vračajo z argumenti ad hominem: »Bogdanović naj bi bil klopotec?! Kakšna 'nenavadna predrznost'! In kdo nam to pravi? Nekdo, ki tudi sam zaudarja po albanskem nacionalizmu in separatizmu!!!«

Čeprav so na videz v središču spora nekatere moje teze in ocene o Bogdanovićevi knjigi in položaju na Kosovu, znajo moji kritiki uporabljati samo argumente ad hominem. Takšne vrste argumenti v sebi zmerom skrivajo kakšno podlo zvijačo, s katero se bistveno zamenja s surrogatom bistvenega. V tem primeru je takšen surrogat – moja moralna pravica, da presojam o Bogdanoviću. Ne morejo mi namreč oporekati pravice, da pišem o srbskem nacionalizmu, kajti ta pravica je elementarna demokratična pravica (oni pa se hočejo prikazati kot privrženci demokratičnih načel), in me zato skušajo utišati z diskreditirajočim žargonom moralno-politične neprimernosti.

To ni prvi primer živčne reakcije na drugačno gledanje na kosovski problem. Redno se ponavlja tako rekoč isti scenarij. Nekakšni sumljivi tipi drugače gledajo na Kosovo in drugače pišejo o njem, pa potem nanje – vedno v določenih časnikih – planejo z ognjem in žveplom, kot da so razžaljene najsvetejše resnice. Tako tudi moji kritiki vidijo, da sem zavil stran od predpisanega recepta obravnave kosovskih problemov, da zastopam tudi teze, ki so docela nasprotne njihovim, in tega nočejo sprejeti kot nekaj normalnega, kot prispevek moralnega in političnega delikta! Vse mora biti tako, kakor rečejo Vučelić in drugi, sicer...

Zanimivo je, kako Igić (daleč od njega pa niso tudi drugi moji kritiki) najde »logiko izključnosti« celo v mojem vztrajanju, da moramo na problem Kosova gledati v okviru njegovih aktualnih in realnih vzrokov. Postavil sem se po robu Bogdanovićeve redukcije vzrokov za kosovsko krizo na en sam imenovalec: na permanentno zgodovinsko delovanje nekakšnega prirojenega albanskega šovinizma (kar je, se razume, rasistična trditev!). Vendar to ne pomeni, da zastopam kakršnokoli drugo izključnost. Nasprotno, zahtevam, da je treba na kosovsko krizo gledati v okviru vseh njenih številnih vzrokov, da se preučijo kompleksne oblike njenega manifestiranja itd. Po mojem gre za celovit problem, ki ga ni mogoče pojasniti z enim samim povzročiteljem, ki mu je Bogdanović posvetil celo knjigo. Mogoče mi je bilo zameriti edino to, da sem za **neizključnost**, ne pa, kot mi očita Igić, da sem za **izključnost**.

Jasno je torej, da moji kritiki počnejo natančno to, kar očitajo meni. Nasprotno jejo razpravi o srbskem nacionalizmu, meni pa zamerijo, ker nekatere teme menda zamolčujem ali tabuiziram. Napadajo me zaradi »alibi-govora«, medtem ko sami, zlasti Igić in Avramović, brez trohice dvoma verjamejo Bogdanovićevo knjigo, kot da gre za nekakšno svetinjo. Igić za to

knjigo pravi, da je »zbornik argumentov, med katerimi jih večine ni mogoče premakniti zalas, še manj pa spodbuditi«, kar po mojem v političnem smislu ni nič drugega kot naiven in nepismen poskus obrambe srbskega nacionalizma.

Zavedam se, da so za nekatere moja razumevanja provokativna. Vendar v določenem smislu namerno izzivam hudiča, kajti upam, da je s tem moč doseči vsaj majhen streznjevalni učinek in premik, ki nas bo odmaknil iz ozračja izključnosti. Čeprav ne gojim pretiranih iluzij, bi rad verjel v možnost pozitivnega preobrata v kosovski krizi in prispeval k splošni streznitvi. Zelo pomemben korak, ki bi nas mogoč pripeljal do te streznitve, pa je tudi izhod iz tistega ideološkega diskurza o Kosovu, ki ga je srbskemu tisku uspelo vsiliti kot prisilo, v njem pa sploh ni več mogoče razločiti, kaj je upravičena in nujno potrebna kritika albanskega nacionalizma, kaj pa nebrzdan vdor srbskega revanšizma. Po mojem boj proti albanskemu nacionalizmu ne more biti uspešen in tudi ne bo rodil pravih sadov, dokler ne bodo razvidna globoka medsebojna odvisnost, če se grobo izrazim, tega, kar se dogaja na Kosovu, in tega, kar se dogaja v Beogradu. Ne zgodovine albansko-srbskih odnosov ne leta 1981 ne moremo v celoti razumeti, če nimamo pred očmi te medsebojne odvisnosti odnosov.



foto Futy

Če resnično želimo pozitivno spremembo na Kosovu, se mora spremeniti optika v obravnavi zgodovinskih in aktualnih problemov, tako da bomo začeli s predpostavko, da so bili kosovski šovinizmi zmerom najmanj bipolarni. Treba je samo bežno prelistati zgodovinske učbenike XIX. in XX. stoletja, pa se nam razkrije jasna konfiguracija izmeničnih faz, plim in osek, bučanje šovinizmov in revanšizmov, zdaj z ene zdaj z druge strani. Na Kosovu so nacionalizmi v svojih eskalacijah prisotni vse od časov Berlinskega kongresa, in to tako, da so se Albanci in Srbi ves čas menjavali v vlogah žrtve in rablja. Tem nacionalizmom pa nikakor ni uspelo rešiti vprašanja, čigava dežela je Kosovo.

Problem Kosova se v obliki, kakor ga zastavlja srbski nacionalizem, zreducira na problem etnične izgube tega ozemlja, ki velja od davnine za srbsko. Na začetku XX. stoletja, ko so srbske aspiracije po ponovni pridobitvi te pokrajine postale realne, je bilo namreč Kosovo naseljeno večinoma z albanskim prebivalstvom. V seda-

njem vidiku se problem kaže v tem, da se je takšna etnična struktura ohranila tudi danes (s tendenco, da albanski element popolnoma prevlada), čeprav je bilo nemalo sporov, da bi se »krvna slika« Kosova spremenila z nasilnimi ukrepi, kolonizacijami in izseljevanjem. Če upoštevamo vse, kar se je na Kosovu dogajalo v tem stoletju, potem nikakor ni mogoče reči, da so današnji problemi rezultat permanentnih akcij albanskega nacionalizma, ampak so tudi sad neuspešnih poskusov srbskega nacionalizma, da bi nasilno posrbil to pokrajino, čeprav je bila to po vključitvi v Kraljevino Jugoslavijo prioritarna naloga. Pred II. svetovno vojno je neki danes zelo cenjen srbski akademik ostro obsojal nesposobnost tedanjih oblastí pri uresničevanju programa kolonizacije Srbov na Kosovu in hkratnega izseljevanja Albancev v Turčijo in Albanijo. Tudi leta 1944, neposredno po osvoboditvi Beograda, je isti akademik (Vasa Čubrilo, op. prev.) sestavil dolg elaborat, v katerem je maršalu Titu predlagal izgon albanske manjšine v Turčijo in Albanijo, zato da se v okvirih nove Jugoslavije ne bi ohranil stari problem z nasilnimi hribovci, ki da bodo prej ali slej postavili zahtevo po združenju z matično deželo in ki bodo zmerom pomenili negotov in destabilizirajoč element za Jugoslavijo, saj se nanje lahko vedno oprejo sovražne tuje sile. Vprašanja, zakaj je ta stalno prisotni program posrbljenja Kosova propadel, na tem mestu ne moremo podrobneje obdelati. Nekaj pa je vseeno nedvomno jasno. Čeprav je bil odpor Albancev proti izseljevanju in kolonizaciji precejšen, je neuspešnost programa posrbljenja Kosova še najmanj mogoče pripisati nekakšni zavestni in organizirani akciji Albancev s Kosova. Pred izseljevanjem in močnejšo asimilacijo so jih v prvi vrsti rešile zgodovinske okoliščine: II. svetovna vojna in socialistična revolucija. Sicer je tudi v petdesetih letih, v času Rankovića, Kosovo zaplajnil val izseljevanja albanskega življa in kolonizacije Srbov ter Črnogorcev, vendar pa ta akcija ni več mogla biti izpeljana tako kot pred vojno in kakor je to, denimo, leta 1928 izpeljala Grčija, ko je po sporazumu o ekstradiciji izgnala okoli 200.000 Albancev muslimanske vere iz Južnega Epira v Turčijo. Z Brionskim plebnumom je bila ta zadeva končno definitivno postavljena ad acta. Pred svetovno javnostjo si socialistična Jugoslavija ni več mogla prizadevati za takšno vse preveč očitno srbsko stvar, kot je obujanje srbskega Kosova.

Iz teh sežetih opomb, ki dajejo grobo skico druge plati medalje, je jasno razvidno, da v zvezi s problemom Kosova obstajajo še drugi, zelo relevantni momenti, katerih relevance pa vladajoči diskurz noče priznati, zato ker preprosto vse težave vidi edinole v kontinuiteti delovanja albanske iredente. Zaradi tega niti pripomba, da »minimaliziram določena zgodovinska dejstva in izkušnje, brez katerih ni mogoče v celoti razumeti tega, kar se zadnja desetletja dogaja na Kosovu«, ne more biti točna. V svoji oceni sem spodbijal enostransko in izkrivljeno ekspozicijo zgodovinskih dejstev in izkušenj v Bogdanovićevi knjigi, v kateri ni nikjer niti omejen obstoj srbskega nacionalizma, še manj pa njegov neuspeh, da bi uresničil program posrbljenja Kosova.

Ko razmišljamo o sedanjih problemih Kosova, nam mora biti nekaj jasno: danes vsi pričakujejo nekakšno preprosto diferenciacijo na Kosovu in nestrpno čakajo, da bi se čimprej dokončala. Jaz pa sem prepričan, da se takšna diferenciacija sploh ne more uresničiti, vse dokler pred albanskim nacionalizmom stoji takšna »fronta zavračanja«, v kateri se srbski revanšizem počuti docela lagodno. Problem se namreč vidi samo pri albanski narodnosti, ki je rodila iredento. Jaz pa se vprašam, kako je sploh mogoče diferencirati Albance na Kosovu, ko gre za srbski revanšizem v svojih najekstremnejših različicah, proti katerim skoraj nihče niti ne reagira, tako daleč, da zahteva, naj se Albanci distancirajo od samih sebe kot Albancev. Najbolj svez zgled takšne skrajne zahteve, naj Albanci ne bodo več Albanci, najdemo v pismu nekega dr. Peruničiča, ki mu je uspelo, da je NIN-u podtaknil statistične podatke o Kosovu iz leta 1905, v katerih se Albanci muslimani imenujejo »poarnavteni Srbi«, tako da čistih Albancev – »Arnavtov katolikov« in »Arbanasov priseljencev« iz Malesije ostane komajda kakih skromnih 3,5 % v odnosu do 95 % srbskega prebivalstva!

Problema diferenciacije ni mogoče postavljati kot enostransko obveznost. Samo tisti, ki nočejo razumeti kompleksne narave kosovskih konfliktov ali pa jih nočejo izkoristiti za tvegani vložek po načelu »kolikor slabše – toliko boljše!«, skušajo obvezati samo Albance in pri tem ignorirajo druge dejavnike kosovske drame. Vladajoči ideološki diskurz sploh ne upošteva celovitosti odnosov in družbenega okolja spora, v katerem obstajata akcija in reakcija in v katerem je težko ugotoviti, kdo je prvi začel, saj je začetek skrit nekje v megleni preteklosti. Ta diskurz pa pravi in terja od nas, naj brez ugovaranja priznamo, da so Albanci prvi začeli in tudi kontinuirano nadaljevali vse do današnjih dni, ko se odigravajo morda sklepni prizori večstoletne tragedije srbskega naroda. Po logiki stvari je ta trditev nevzdržna. Kot sem že prej poudaril, ima lahko takšen enostranski pristop do problema samo rasistično utemeljitev v tezi, da so Albanci po naravi agresiven in šovinistično razpoložen narod.

Kritiki naslavlajo name tudi tale očitek: da menda ne razlikujem agresivnega in aktivnega albanskega šovinizma in verbalnega in salonskega srbskega šovinizma. V prvem primeru gre za dejanja neposrednega nasilja nad pripadniki drugih narodov, v drugem primeru pa za čvekanje s tribun. Seveda sem se pripravljen strinjati z Vučelićem, da to nista šovinizma enake specifične teže, in ne vztrajam pri njuni popolni nivelizaciji in izenačitvi. Vendar pa se z njim ne morem v celoti strinjati glede klasifikacije teh šovinizmov po nacionalni pripadnosti. Niti ni albanski šovizem tako globoko zabredel v umazano prakso niti srbski ne deluje samo v svilenih rokavicah. Tudi tu moram opozoriti na enostranskost vladajočega diskurza. Ključne teme tega prisilnega diskurza namreč niso zmerom dovolj argumentirane, da bi jih lahko imeli za očitne dokazne sodbe. Tu so številna vprašanja odprta, vendar se z njimi manipulira, kot da docela zanesljivo vemo, kakšen je njegov značaj. Trdi se namreč, da na Kosovu poteka odkrit genocid, da se tu dopuščajo dilu-

vialne brezpravnosti in izživljanja najnižje vrste. Pravijo: obstajajo nešteti primeri ubojev, nasilja, posilstev, skrunjenja grobov itd. Če pa bi te primere divjaštva začeli posamično naštevati, bi se izkazalo, da njihovo število nikakor ni dosti večje od podobnih »divjaštev« v naših drugih civiliziranejših okoljih (posilstev na Kosovu je denimo manj kot v kakšnem večjem mestu v Jugoslaviji), pa tudi njihova šovinistična motivacija je zelo pogosto negotova. In če bi koga od teh, ki se sklicujejo na številne zločine Albancev nad Srbi in Črnogorci, poprosili, naj našteje vse zločine, za katere ve, bi bilo to vprašanje – o tem sem prepričan – za takšnega sobesednika kar se da neprijetno, saj bi v najboljšem primeru zmožni naštet denimo dvajset primerov, o katerih je pisal tisk. Toda tu je generalizacija pomembnejša od resničnosti števil znanih primerov. Primeri so postali objekt neverjetnih manipulacij. Že prav klasičen je postal primer Djordja Martinovića. V ideološkem diskurzu velja kot eden poglavitnih dokazov za tezo o divjaškem in z ničemer omejenem izživljanju albanskih šovinstov, ki lahko, tako kot v turških časih, počenajajo prav vse, kar se jim zljubi, z nezaščitenim srbskim in črnogorskim življenjem (na sliki Miće Popovića je nesrečni Martinović prikazan kot mučenik s srednjeveških ikon, medtem ko se drhal Albancev pripravljala, da ga natakne na steklenico ob navzočnosti oblasti), medtem ko je pravno in tudi moralno primer še zmerom odprt!

Naj ob tem opozorim bralce (červano o njihovi ažurni informiranosti ne dvomim), da je omenjeni primer pravno sklenjen. Skupščinska komisija SFRJ za volitve in imenovanja je namreč 28. X. letos zavrnila predlog 15 delegatov zveznega zbora za razrešitev zveznega javnega tožila zaradi primera M. Samo kot zanimivost: Dj. M. je navedel imena treh občanov albanske narodnosti, ki naj bi ga brutalno zlorabili. Vsi trije so imeli trden alibi: omenjenega dne so bili v beograjskem zaporu. Podpisani se naivno sprašuje, kako bi določena javnost verjela njihovu alibiju, če bi bili usodnega dne kjerkoli drugje v Jugoslaviji ali tujini. (op. prev.)

Ne morem vedeti, ali se je Martinović sam poškodoval, kot piše v poročilu preiskovalnih organov, ali se je nad njim izživljalo dvoje Albancev, kot je najprej trdil in potem po določenih pričevanjih zanikal, pa se zdaj pod odvetniškim nadzorom spet vrnil k prvi trditvi. V tem primeru je treba z indignacijo zavrniti predvsem politično manipulacijo tiska. Prav tisk je tisti, ki se izživlja nad nesrečno Martinovićevo usodo! Tudi tu velja v prvi vrsti obsoditi postopek tiska in šele potem pride na vrsto obsodba neznanega storilca (ali storilcev), pa červano je to tudi sam Martinović.

Naj bo nekaj jasno, da ne bi prišlo do nespornostimov: s tem nikakor nočem trditi, da na Kosovu ni šovinizma in izživljanja, pa tudi ne, da problem izseljevanja Srbov in Črnogorcev ni pravi problem. Ampak prav zato, ker so ti problemi tako veliki in občutljivi, bi bilo prav, da jih preučimo v vseh njihovih vzorcih, da se izogibamo vsake vrste enostranskosti. Zakaj bi za alibijev govor razglašali vsak poskus premagovanja enostranskega diskurza, ki hoče kosovsko krizo razložiti samo z enim vzro-

kom – z albansko iredento. Ko Vučelić terja, naj se začrta razlika med umazano-praktičnim in uglajeno-salonskim nacionalizmom, pri tem spregleda, da je v našem konkretnem primeru prav ta salonski nacionalizem do te mere predimenzional navzočnost in moč albanskega nacionalizma, da se položaj na Kosovu prikazuje kot njegova popolna zmaga. Albanski nacionalizem in šovinizem postajata tukaj edina kosovska stvarnost in vse Albance tako rekoč razglašajo, če že ne za odkrite iredentiste, pa vsaj za skrivne simpatizerje iredente.

Vidite, to so razlogi, zaradi katerih sem prepričan, da je mogoče boj proti albanskemu nacionalizmu v »policijskem« in vsakem drugem smislu mogoče uspešno voditi samo, če se vzporedno prizredujejo peruti tudi drugim, revanšističnim nacionalizmom, v prvi vrsti srbskemu. Temu pravim kvadratno korenjenje korena nacionalizma! Ko sem napadal srbski nacionalizem, utelešen v Knjigi o Kosovu, sem s tem obenem tudi kvadratno korenil albanski nacionalizem, ki so ga kritiki, takih pa je danes veliko, doslej že v dovoljšnji meri razkrili tako glede njegovih nagibov kot glede njegovih oblik manifestiranja. Tudi sam sem nekaj prispeval k temu razkrinkanju (gl. npr. Fjala/ Beseda, časnik za kulturo, Priština; op. prev./, št. 7/1986) in v glavnem se strinjam s temi kritiki. Edino, kar bi kritikom zameril, je to, da mnogi med njimi pišejo v naglici in da njihove reakcije padajo v šablone, ukrojene za politično-propagandne namene, kjer zanemarijo dejstvo, da so pojavi v resničnosti dosti bolj kompleksni, protislovni, med sabo odvisni.

Na koncu ne morem drugače, kot da omenim stavek iz pisma, ki sem ga pred kratkim dobil od prijatelja iz Beograda, glasi se pa takole: »Sploh me ne zanima več, kdo je prvi začel; dosti bolj me zanima, kdo bo prvi nehal.« Mislim, da je to edina konstruktivna osnova, da se upremo vsem tistim, ki poglobljajo konflikte med srbskim in albanskim narodom.

Priština, september 1986

Shkëlzen Maliqi
(prev. J. Z.)



foto Futy

ZA LEGALIZACIJO STAVK

»Prvo vprašanje subjektivnih sil in Zveze socialistične mladine Slovenije je, kako vrniti odločanje o temeljnih družbenih vprašanjih v temeljna samoupravna delovna okolja. Zato postavljamo vprašanje o legitimnosti stavk.«

12. kongres ZSMS

1.

Zaradi blagovnega značaja proizvodnje, dane stopnje razvoja proizvodnih sil in družbenih razmerij moči je uveljavljanje samoupravnih socialističnih odnosov protislovno, saj le-ta omogočata tudi utrjevanje gospodstva etatistično-birokratskim silam, ki kot odtujeni centri moči odločajo o prerazdelitvi akumulacije na globalnem družbenem nivoju. Tako poteka razredni boj znotraj TOZD med samoupravnim in upravljalnimi birokratskimi strukturami, pri čemer se tehnika – vsled družbene krize, v kateri se samoupravljanje prikazuje kot dejavnik kompliciranja in blokiranja »učinkovitejšega« odločanja – vse bolj preveša na stran birokratskih struktur. Delavec je odrinjen s pozicij, ki bi mu zagotavljale vpliv na svoj lastni položaj in položaj delovne organizacije, to pa ga postavlja v vlogo mezdne delovne sile, demotivirane za večjo proizvodnjo in višjo stopnjo udeležbe pri uravljanju TOZD. Delavec je prisiljen svoje interese reducirati na osebni dohodek, nezainteresiranost za kvaliteto družbenih odnosov, za razpolaganje z vsemi rezultati dela, pa končno delavca potisnejo na mesto objekta vladanja. To še posebej, če vemo, kako je najstarejša institucija delavske samouprave – delavski svet – potisnjena na obrobje družbenega odločanja in se pojavlja zgolj kot formalni potrjevalec druge sprejetih sklepov. V tej poziciji delavski svet ne more obravnavati perečih problemov pred izbruhom delavskega nezadovoljstva, ki je hkrati vedno že izbruh delavske nemoči in kritika dela organiziranih subjektivnih sil ter samoupravnih organov.

Raziskave stavk pokažejo, da so osebni dohodki in drugi ekonomski in socialni faktorji v glavnem le povod stavki. Njihov vzrok pa je v danih družbenoekonomskih odnosih, v trajnejšem nezadovoljstvu delavcev s svojim položajem pri delu in z odnosi v delovnem kolektivu. Šele v takih, že dalj časa napetih razmerah, ko so delavci že na razne načine poskusili uveljaviti svoje pravice po običajnih poteh in niso uspeli, izbruhne stavka. Stavke torej niso niti trenutna reakcija, niti ne prvo, ne edino ter tudi ne priljubljeno sredstvo delavcev, ki ga uporabijo za uveljavitev svojih pravic. Delavci se k stavkam zatečejo šele, ko uvidijo, da ni drugega učinkovitega načina uveljavljanja njihovih pravic.

Tako se stavke kažejo učinkovite predvsem pri odpravljanju neposrednih povodov, mnogo manj pa pri odpravljanju dejanskih vzrokov.

Dejanski vzroki stavk so večinoma izven samega delovnega kolektiva – v stvarnih razmerah globalnega sistema, v objektivnih protislovjih razvoja, o katerih pa delavci najpogosteje nimajo pravega vedenja. Državno-partijsko kot dominantno z ene in tehnokratsko obvladovanje politike in ekonomije z druge strani šele v njihovi delovni organizaciji dobi konkreten izraz, pa naj bo v obliki slabega dela DPO, kot slabi pogoji gospodarjenja ter neugoden položaj delovne organizacije na tržišču ali kot samovolja poslovnih delavcev. V takih družbenih razmerah, pa naj so povod nizki osebni dohodki ali zamenjava poslovnega organa, so na mikronivoju stavke odkrit razredni spopad – izbruh tistega, v konkretnem okolju radikalno zaostrenega, osnovnega in odločujočega konflikta v družbi. Raziskovalci stavk pri nas so ugotovili, da nikoli doslej niso stavkali tisti, ki odločajo, temveč vedno le tisti, ki v hierarhični lestvici družbene porazdelitve moči statuira pri dnu.

Sama stavka največkrat ne more odpraviti vzrokov, ki ležijo v globalnem sistemu, niti ni moč samo s stavkami reševati protislovij družbenega razvoja. Vsaj na mikronivoju pa lahko pospeši spreminjanje razmerja sil pri delitvi ekonomske in politične moči v korist delavskega razreda samega in s tem tudi odpravljanje samih vzrokov današnjih stavk. Raziskave kažejo, da imajo stavke pri nas vselej značaj protesta delavcev zaradi njihovega položaja: nemoči, da vplivajo, spreminjajo in odločajo.

V nasprotju s tem, nasprotniki legalizacije stavk v našem samoupravnem sistemu menijo, da lahko delavci po redni (legitimni) poti in preko pripoznanih institucij izrazijo svoje zahteve, interese in pravice. Problem porajanja stavk pa ni le v neobstoju teh institucij in možnosti, temveč v tem, da so si samoupravne odločitve prisvojili tisti, ki so se oddvojili od delavcev in zbirokratizirali. Zatorej se s stavko izražajo ne le posamični interesi delavcev, temveč predvsem zahteva po odvzeti pravici do samoupravljanja. Ker delavci ustvarjajo dohodek, obenem pa birokratske sile namesto njih odločajo o prelivu



foto Futy

nju tega dohodka, je stavka včasih edina oblika odločanja oz. negativnega odločanja: delavci posežejo v odločanje o pogojih dela in delitvi dohodka s tem, da ga pač ne proizvajajo. S stavkami delavci tako ne protestirajo proti sebi ali proti fantomu »nerazvitih samoupravnih odnosov«, temveč predvsem proti nekim konkretnim birokratskim mehanizmom odločanja o preračunljivih novo nastale vrednosti.

II.

Nelagodno spoznanje govorice stavk, da socializem ni brezkonfliktna, harmonična družba, se skuša prikriti s političnim žargonom in evfemizmom »prekinitve dela«, ki pa je med drugimi le ena izmed mnogih možnih oblik stavke. Kot je znano, stavka nastopa kot oblika boja delavcev za dosego svojih zakonitih pravic, prekinitve dela pa je le možen potek tega protesta; ni pa vsaka prekinitve (ustavitve dela) že stavka.

Ustava in Zakon o združenem delu (dalje ZZZ) nikjer eksplicitno ne poimenujeta stavke: stavko se zveja na obliko delovnega spora (opredelitve v ZZZ, oddelek o reševanju sporov, ki jih ni bilo mogoče rešiti po redni poti). Obstoječa zakonodaja ne uvršča pravice do stavke med klasične svoboščine, čeprav jo k temu zavezuje leta 1971 ratificiran Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (št. 8. člen, tč. 1.d.: »Države članice tega pakta se zavezujejo, da bodo zagotovile... pravico do stavke, ki se uveljavlja po zakonih posamezne države.«; 27. člen, tč. 2.: »... ta pakt začne veljati 3 mesece po deponiranju ratifikacijskega instrumenta...«). Odstopanje od enega od ključnih elementov tega pakta potegne za sabo odstopanje od pakta v celoti, če smo dosledni pravni logiki (čl. 28.: »Določila tega pakta se uporabljajo brez vsakršnih omejitev in izjem«).

Zakonodaja torej ne razdeljuje pravnega pojma »pravice do stavke«, temveč ostaja pri pojmu »sporov, ki se niso razrešili po redni poti«. Taka razdelava sproža naslednja vprašanja:

1.

Stavko se zreducira le na njeno disfunkcionalno vlogo v delovnem procesu, ne zajame pa se njen ekonomski in politični vidik, ki je vsebovan v samem pojmu stavke.

2.

Ne postavi se ločnice med kolektivnimi spori in stavko. Toda v praksi se uporabljajo prav te nejasne določbe ZZZ za posamezne stavke.

3.

Opredelitve (kolektivnih) sporov, ki jih ni bilo mogoče rešiti po redni poti v ZZZ, ni mogoče sprejeti kot ustrezno rešitev in okvir za normiranje stavk, do katerih prihaja pri nas. Potemtakem so pravno opredeljeni le tisti spori, ki so se že prej reševali po redni poti, pa se očitno niso razrešili. Zatorej že sam naslov oddelka v ZZZ onemogoča pripoznanje katerihkoli drugih konfliktov v OZZ.

4.

638. člen ZZZ obravnava le predstavkovni postopek, stavka kot izvršeno dejstvo pa je zamolčana in spregledana. Ko se pojavijo možnosti za stavko, je dolžnost delavcev, da preko sindikata izrazijo svoje zahteve, da skupaj s predstavniki sindikata, drugih DPO in skupščine družbenopolitične skupnosti sestavijo skupen odbor za reševanje nastalega spora.



V primeru, ko reševanje spora ne poteka v skladu z določili tega člena, se to šteje kot »kršitev delovne obveznosti« oz. samoupravljalne funkcije. Delavci torej nimajo pravice stavkati: stavka ni možna ne pred (zakonodaja bi morala hkrati opredeliti napoved stavke, kar bi pomenilo, da se stavka lahko tudi ne izvede, kljub temu pa se morajo problemi razrešiti na način, kot je predviden s stavkovnim postopkom) ne med izraženo zahtevo in formiranimi skupnimi odbori, saj je to negativno sankcionirano. Pri tem delavci nimajo nikakršnega garanta, da bodo sindikat in druge DPO njihove zahteve sprejeli za svoje, niti to, da bodo njihove zahteve čimprej rešene. Roka za dokončno odločitev ni. Zaradi nezadovoljstva s potekom ali načina reševanja sporov lahko le sindikat zahteva od družbenopolitične skupnosti, da obravnava zahteve delavcev (639. člen).

III.

Iz vsega povedanega je jasno, da bi morala naša zakonodaja ne le ustrezno poimenovati delavske proteste s pravim imenom, t.j. stavko, temveč, da bi morala

tudi jasno definirati stavko tako, da se za stavko šteje (nenadna) akcija (oblika boja, sredstvo pritiska) skupine delavcev, ki izrazijo zahtevo za uresničitev njihovih zakonitih pravic in interesov ter formirajo (stavkovni) odbor. To pomeni, da se upoštevata dva pogoja: da gre za skupino delavcev in da so predmet spora pravice in interesi teh delavcev (ki so zakoniti in so jim bili bodisi odtujevani ali pa kršeni). Pobudnik stavke je lahko tudi sindikalna organizacija. Takšno ravnanje delavcev je šteti za zakonito.

Nadalje bi bilo potrebno spremeniti 638. člen ZZZ, ki se sicer lahko uporablja kot podlaga za predstavkovni postopek, vendar z ustrezno spremembo 1. odstavka tako, da ne izhaja iz predpostavljene možnosti, temveč iz izvršenega dejstva – stavke. V 2. odstavku se določi rok, v katerem mora biti delavcem odgovorjeno. Inicirani 2. odstavek obenem omogoča sankcioniranje stavkajočih s tem, da kolektivne spore zveja na individualne, tako da ves problem osredišči okrog iskanja iniciatorjev stavke.

Tako, kakor je sedaj predpisano, pomeni, da imajo lahko prav tiste sile, ki so pred stavko dominirale v OZZ in preprečevale že poprejšnje ustrezne rešitve problemov, proste roke pri »povračilu« delavcem za njihove postopke. Taka rešitev daje vsa pooblastila za pregon prav tistih, ki bi morali biti sankcionirani, tisti, ki so si prisvojili pozicije moči in s te pozicije tudi presojajo. Zato bi morale biti opredeljene sankcije proti njim.

Legalizacija stavke bi poleg čisto ekonomskih pozitivnih efektov (odprava »sivih« stavk, »dela po predpisih«, stavk v obliki nizke produktivnosti, bolnišk itd.) omogočila artikulacijo že obstoječih konfliktov v združenem delu, s tem pa njih kvalitetnejše in dolgoročneje razreševanje:

- legalizacija stavk bi zagotovila temeljito analizo vsake posamezne stavke (in vseh skupaj);
- legalizacija stavk bi onemogočila kampanjsko, »gasilsko« »razreševanje« v sredinah, ki jim stavka še vedno predstavlja vprašanje »časti« ali »sramote« pred družbeno skupnostjo;
- legalizacija stavk bi omogočila zaščito iniciatorjev in udeležencev stavk pred šikaniranjem (predvsem in najprej Komitejev za SLO);
- legalizacija stavk zagotavlja nadzor nad dosledno samoupravo, javno in demokratično sanacijo konfliktnih situacij (brez uporabe varnostne službe in ukrepov, predvidenih za izredne razmere).

Ko tako gledamo, nam stavke in legalizacija le-teh nikoli ne more predstavljati »kršitve delovne obveznosti« ali zgolj nek izraz ozkega meznega interesa delavcev. Očitno je, da gre za zagotovitev izražanja avtentičnih interesov delavcev: zato je stavka lahko le eno izmed eminentnih samoupravnih dejanj.

PARADOKSNOST IN / ALI NEMOŽNOST PSIHOLOGIJE

Povzetek. Osnovna izpostavitvev pričujočega teksta je prikaz paradoksnosti (grš. *parádoxos* = nepričakovan) psihologije kot znanosti. Nepričakovano je namreč subjekt, ki ga psihologija skuša definirati – izkaže se, če parafraziramo Freudovo izjavo o temeljni neprilagodljivosti subjekta, da le-ta ni samo neprilagodljiv, temveč tudi neoprijemljiv. Zagata, v kateri obtičijo humanisti, se imenuje »samouresničevanje«, medtem ko behavioristi ne pridejo dlje od »rat psychology«. Element naključja, ki pri tem izpade, postane konstitutivni člen paradoksnosti psihologije, pa čeprav za trenutek pozabimo na njeno ideološko funkcijo v tako imenovani postindustrijski družbi.

Daljnosežne posledice, ki smo jih omenili na začetku, lahko tukaj nakažemo. Osnovno spoznanje, do katerega smo prišli, je, da Psihologija ni možna. Ni možna le kot nevtralna znanost, kot v vne, da bi

to bila/postala, postaja prav ideološka, temveč primarno ni možna zato, ker ji predmet spoznavanja konstitutivno uha. Psihologija ne more videti mesta, ko jo (nad)določa v konkretnem zgodovinskem trenutku, kajti to je možno vedno le retrogradno. Ločimo torej dva momenta, ki se nam zdita na tem mestu bistvenega pomena. Izstop iz ideološkega polja, ki pomeni spoznanje o spreminjanju samega subjekta in o nujnosti spreminjanja merila, s katerim se ta meri. Drugi moment se nanaša na spoznanje, da Psihologija ni možna, kar pomeni, da imamo najboljšo možno psihologijo, ki je tudi performativna, ki neprestano konstruira svoj objektivni subjekt, ki pa ji manjka predvsem spoznanje o lastni nemožnosti in/ali paradoksnosti. Ne manjka objekt samo filozofiji, kot je to nekje trdil Lacan, temveč manjka tudi psihologiji. Res simbolnega je že izrinjen iz hermenevitične totalnosti.

In najdemo se v Skinnerjevem svetu lutk. Red, v katerega vsaka znanost, vsaj tako meni A. N. Whitehead, intuitivno verjame, je lahko samo Red simbolnega, ki začrta ločnico, onstran katere ni mogoče govoriti – ne samo o znanosti, temveč o ničemer – in če smo radikalni, sploh ni mogoče govoriti. Kar je torej mogoče reči, je mogoče reči, je zapisal sam L. Wittgenstein in mi lahko rečemo vsaj naslednje: psihologija je lahko psihologija le, kolikor jo zaznamuje red Besede. To pa ima lahko daljnosežne posledice. Trdimo torej, da onkraj psihologije le-ta ni možna.

Psihologija se že od vsega začetka trudi definirati tisto, kar naj bi bil človek. To je nujno. Vsaj za psihologijo. Vendar ni vseeno, kaj skuša definirati. Psihologija skuša definirati tisto, kar človek »zares je«. Kar je človek v svojem »bistvu«. Doslej smo videli, da je človek zares samo skupek kože, notranjih organov, las in spomina, v najboljšem primeru še emocij, nekateri pa so ugotovili, da se tudi uči in celo obnaša. Opraviiti imamo z istim mehanizmom, ki velja tudi v analizi. Psihologijo konstituira njeno vprašanje, ki v trenutku, ko se postavi, že zariše polje možnega odgovora. In ta odgovor je za akademsko psihologijo jase: človek je podgana. Obnaša se natanko tako kot podgana, ima tudi vse njene attribute. S tega zornega kota etabrirana psihologija danes omogoča bolj veljavne zaključke od kakršnekoli dinamično usmerjene sinteze v smislu premagovanja zagat te ali one usmeritve v psihologiji. Ker je tako psihologija del prevladujoče ideologije oziroma

je sama ideologija, postavlja razmere, v katere je ujet subjekt na glavo. Ko hoče biti nevtralna, ji to radikalno ne uspe, saj s tem ravno perpetuira ideologijo posameznika, ki ni ujet v družbena nasprotja in ki se ne razvija natanko skozi ta razmerja. Posredovanost človeka, njegova fragmentiranost in ranjenost, postane primeren rešitev za dilemo psihologa, ki se sprašuje, kako ga zmeriti. Merjenje uspe, saj je sam subjekt ukrojen po meri atomizirane in do zadnjih elementov izmerljive družbe. Da bi se izognili numinoznemu, ki krati spanec, se usmerimo v trden splet dogem, ki varujejo self-concept. Ostanki subjektivnosti se prikažejo kot rezidualna varianca, ki se jo bo z razvojem metodologije na koncu vendarle dalo pojasniti.

Humanisti so v petdesetih letih tega stoletja očitali pozitivni znanosti, da – tako kot Rimljani v najboljšem obdobju svoje vladanja¹ – živi brez občutka za človeka, kar bi lahko imenovali slepota za transcendentalno. Njihov recept je bil preprost: za »masko«, ki jo odtujeni ljudje nosijo, in sicer ukrojeno po meri odtujene družbe, se skriva avtentičnost, spontanost, lepota, za obrambami, ki so v odtujeni družbi nujne in narejene po meri avtoritarnosti, bomo odkrili tendenco k samouresničitvi, za katero je Maslow trdil, da je človeku nekako vrojena. Vendar se je ta recept kmalu izkazal za neustreznega, saj o avtoritarnosti sploh ni bilo govora, zato pa je heteronomni subjekt vedno bolj regradiral k patološkemu narcisu. Tisti iz tretje generacije psihoanalitikov, ki so imeli dovolj duha, da so se upirali konfor-

mistični psihologiji, so odkrili, da se za »masko« skrivajo tesnoba, strah, goli, grozljivi nič in da se človek ne brani pred avtentičnimi čustvi, temveč pred lastno agresivnostjo in besom, ki je povezana z oralno fiksacijo. Torej ne gre več za samouresničitev, le-ta je postala le še »evfemizem za preživetje«.²

Opazili ste, da tukaj merimo natanko na subjekt psihologije, ki se ne razlikuje mnogo od amerikaniziranega in konformističnega jaza, za katerega se je po Maslowovi shemi v petdesetih in šestdesetih letih zdelo, da mu manjka samo še nekaj seans senzitivnega treninga ali udeležba v eni od mnogih encounter grup, da bi dosegel »zravo mero represije« in »harmonične odnose« z drugimi ljudmi. Vemo, da Freud ni zaupal Američanom,³ ko so sprejemali njegovo psihoanalizo, ki je zares nekaj desetletij potem, ko je izrazil svoje nezaupanje, postala le še senca psihoanalize, ki jo je napajal duh dunajske in berlinske tradicije in kulture. Ena od karikatur Freudovih sprva tako vitalnih odkritij je tudi razumevanje »močnega jaza«, na katerem so psihologi in psihiatri gradili svoje refleksije o izmerljivem in shematiziranem subjektu. Tam, kjer je Freud zahteval analizo, so konformisti pridno šivali sintezo psihologije in sociologije. Tako je bilo razreševanje nasprotij med posameznikom in družbo za T. Parsonsa bolj ali manj stvar dekreta.

Paradoks je bil neizbežen, bolj ko so se ljudje ravnavali po nasvetih »strokovnjakov« glede vzgoje, medsebojnih odnosov,

zdravega seksualnega življenja itd. In bolj ko so taisti »strokovnjaki« zaklinjali jaz, naj bo močan in spontan, bolj je le-ta izginjal. Današnjega subjekta ne karakterizirata potlačena ljubezen ali avtentičnost, temveč potlačena agresivnost in nemočen bes, individualizem pa se pod krinko samega individualizma spreminja v konformizem v smislu: za masovno proizvodnjo je potreben masovni človek.

V svetu, kjer mora biti človek zgolj prepričljiv, skuša psihologija najti mehanizme, ki so korelativni strukturi jaza, vendar na nek paradoksen način jaz obstaja samo toliko, kolikor je prepričljiv. Element intersubjektivnosti je očiten: drugi me potrebuje le toliko, da priznam njegov obstoj, in vice versa. Lahko govorimo o identifikaciji s socialnim redom, o introjekciji pa komaj še. Že tu vidimo, da človek ne more nikoli priti »do samega sebe«, da sebe ne more nikoli izreči v celoti, da mu nekaj vedno uide, kajti sam ni nikoli tam, kjer misli, da je. Tukaj tudi prvič spodleti sami psihologiji, kolikor hoče zajeti subjekt v njegovi polnosti, nasebnosti. Fetišistična iluzija, ki ji je psihologija kot znanost zapisana, kajpada pomeni zgrešeno čiste punktuacije intersubjektivnih razmerij. S tem ko producira nenehno nove in nove korelacije med posameznimi »osebnostnimi lastnostmi« in bolj ali manj poljubno izbranimi neodvisnimi variablami, skuša ustvariti vtis, da se za vsem tem skriva nekakšen globlji smisel vsega početja. Vendar na nek paradoksen način nikoli ne naletimo na ta »globlji smisel«, izkaže pa se, da je čista kvantifikacija ves smisel. Kje tukaj psiholog nasede? Vsa metodološka mašinerija je usmerjena k iskanju tistega, kar subjekt zares je, pri tem pa spregleda smisel stvari same, ki v tem primeru leži pač v samem procesu iskanja. Heglovsko rečeno, subjekt ni na koncu, v tabeli ali generalni diskusiji, subjekt je na sami poti izpadel. Drugače povedano, subjekt je celota razmerij, odnosov in ne Stvar sama.

Eshatologija kot dimenzija bivajočega. Orisali smo tisto, o čemer psihologija hoče govoriti in hkrati noče nič vedeti, govorili smo torej o njenem simptomu. Če etablirana psihologija skuša nekaj povedati, to najprej skuša NEKOMU povedati. Nevtralnost psihologije torej ni realna, temveč ima svojo funkcijo, ki je ideološka par excellence. Če ideologija, kot je zapisal T. Hribar, postavlja stvari in dogodke na glavo, s tem da jih zgolj zaznava, potem ta percepcija, tako kot pri sanjah, potrebuje še interpretacijo, kajti sanje so zunajčasovne, ne dogajajo se v času.

Interpretacija se ne more nanašati na bit samo ali na tisto, kar lahko imenujemo resnica. Problem je namreč naslednji. T. Adorno je v svojem delu **Žargon avtentičnosti** radikalno kritiziral uporabo žargonskega govora, za katerega je trdil, da vedno izraža »še nekaj več« ali tisto, kar je sam imenoval »aura«. Njegovo kritiko moramo razumeti preko nekega drugega razlikovanja, ki se nanaša na subjekt izjave in subjekt izjavljanja. Mehanizem je ta, da človek vedno pove več ali manj, kot pa je »misli« povedati ali kot se njemu zdi, da je povedal. Možen je seveda ugovor, da se človek nikoli ne more postaviti v vlogo poslušalca, da bi slišal samega sebe ipd., vendar je takšno ugovarjanje prekratko. Ne samo da se subjekt ne more postaviti

na mesto drugega, subjekt se ne more postaviti niti na mesto samega sebe, saj bi v tem trenutku povsem izginil in o subjektu sploh ne bi bilo več mogoče govoriti. Naleteli smo seveda natanko na klasično Kantovo razlikovanje med subjektom in objektom, vendar v drugačni luči. Ne gre namreč za to, da subjekt ne more doseči stvari na sebi, temveč smo trčili na tisto, kar je Lacan označil z »manko biti«. Že N. Hartmann je trdil, da biti same v vsej njeni čistosti ni mogoče spoznati, da se naše spoznavanje vedno nanaša le na bitja, ki na enak način nikoli ne more vedeti, kaj ono samo je, čeprav ves čas ve, da je. Metafizično spoznanje, ki je za Hartmanna spoznanje nespoznatnega, kar je seveda čisti paradoks, pač ni možno. Lacanovsko rečeno (tukaj velja, da je prav on (Lacan) izjemno prepričljivo utemeljil razliko med subjektom, ki ve zase, in subjektom, ki bi bil istoveten z bit-jom): v to razpoko, v ta register, se umešča natanko želja subjekta, ki ni nič drugega, kot želja ali odnos bitja do svoje biti. Bit pa ni nekaj onstran, v transcendenci, temveč je ves čas prisotna tostran kot manko biti. Spoznanje, ki se razvija v funkciji želje subjekta, ni možno nikjer drugje, kot v tem odnosu subjekta do svojega manka, ali kot je dejal Hartmann, »spoznanje je natanko v relaciji subjekta do objekta«. Spoznanje je torej v relaciji, v odnosu, ali hegllovsko rečeno, samo pot iskanja resnice je resnica sama. Naj povzamemo: če psihologijo razumemo kot spoznavanje določenih mehanizmov, odnosov, relacij ipd., bo nam in psihologiji spodrsnilo ravno pri opozicijah subjekt-objekt, vednost-resnica, bit-bije.

Zadrega je v tem, da subjekta ni mogoče razlagati kavzalno, da ni mogoče nobena predikcija, da je torej subjekt možno razlagati samo retrogradno, vse ostalo pa je ideologija.

S tega vidika je seveda ideološko par excellence kakršnokoli napovedovanje človekove prihodnosti, pa naj bo to iz zvezd ali pa iz spoznanj psihologov. Ne samo da je napovedovanje in/ali kavzalno razlaganje nemogoče, saj resnično in/ali neresnično tako ne more biti, temveč je tudi ali predvsem nesmiselno. Psiholog(ija) se ne ukvarja s subjektom, temveč se ukvarja sam(a) s seboj in s tega gledišča je mreža napovedi ne samo redukcija odnosov, temveč je nezvedljiva na samo bivajoče kot tako. Ukvarjanje s seboj ne more zajeti lastne totalnosti, zato pa se lahko oziroma mora izvzeti iz totalnosti subjekta, ki ga obravnava. Prognoze, ki skušajo tako ali drugače usmerjati subjekt, so fantazme, s katerimi psihologija opravičuje svojo družbeno funkcijo.

¹ F. Nietzsche, Filozofija u tragičnom razdoblju Grka, Grafos, Beograd 1985, str. 9

² Lasch C., Narcistička kultura, Naprijed, Beograd 1986, str. 56

³ Turkle S., Psychoanalytic Politics (Fraud's French Revolution), Burnett Books in Association with Andre Deustsch, London 1978

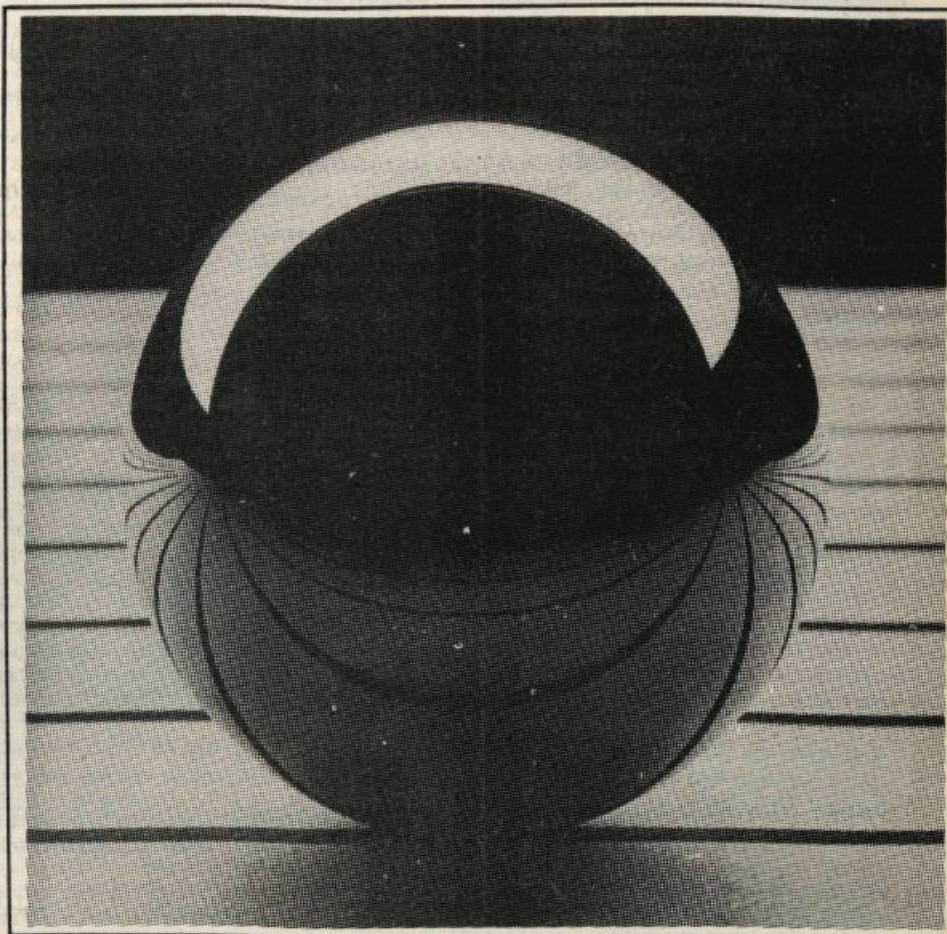
⁴ Hribar T., Običajna zavest, znanost in ideologija, Problemi – razprave

⁵ Adorno T., Žargon avtentičnosti, Nolit, Beograd 1978, str. 57

⁶ Lacan J., Jaz v Freudovi teoriji in v psihoanalitičnim tehnikama, Problemi – razprave, št. 177–180, str. 30

⁷ Despot B., Metafizika kot problem biti, Problemi – razprave, št. 102, str. 100

Dušan Rutar



A LEG LIZE IT

"Lahko bi ZSMS, Mladina ali kdo drug poskušal vsaj travo legalizirat..."

(Franjo Frančič, zlatoptičnik)

UŽIVANJE DROG JE POVEZANO OD NEKDAJ IN VSEPOVSOD Z USODO ČLOVEKA—TEGA BITJA Z NAPAKAMI, KI SI IŠČE PAČ ZUNAJ SEBE DOPOLNIL, OPORE IN ZAŠČITE IN NAJDE NEKAJ TUDI V DROGAH. TOREJ BI LAHKO REKLI, DA JE UŽIVANJE VSAJ NEKATERIH PSIHOTROPNIH DROG V MAJHNH KOLIČINAH IN OB UPOŠTEVANJU TRADICIONALNIH OKVIROV GLEDE NA VRSTO IN KOLIČINO DROGE PA TUDI ČASA IN KRAJA UŽIVANJA TE SNOVI VENDARLE NEKAJ ZA ČLOVEKA NORMALNEGA.

DROGA ČLOVEKU NUDI:

—POMIRITEV, ČE GA VZNEMIRJAJO NOTRANJI IN ZUNANJI KONFLIKTI

—OMAMO, ČE GA MUČIJO TELESNE IN DUŠEVNE BOLEČINE

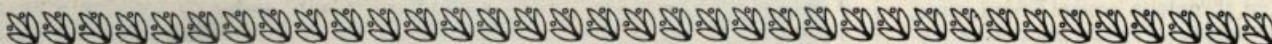
—POŽIVITEV, KADAR JE PREUTRUJEN IN IZČRPAN

—OPOJ, KADAR ŽELI IZPOLNITI NOTRANJO PRAZNINO

—DOŽIVETJE MISTIČNEGA RAZSVETLJENJA, "RAZŠIRJENJA ZAVESTI", ČE SE V VSAKDANJOSTI NAŠEGA ČASA POČUTI DUHOVNO, OSEBNOSTNO UTESNJENEGA

"....globoko v pragozdovih, pod listnato streho, ki je primitivnemu človeku v njegovi bedi višek udobja. Posega po njih na izgubljenem otočku, obleganem od valov, in najde z njihovo pomočjo iluzijo o razgibanem življenju. Uživa jih na vrhovih daljnih gora, ko se čuti potlačenega od nedorečenega občutja duševne in fizične majhnosti svoje eksistence in želi s poživilom obogatiti enoličnost svojega životarjenja. Uporabljajo pa jih tudi v razkošnih civilizacijah ljudje, ki bi iz kakršnihkoli že namenov, želeli še obogatiti svoje ugodje...//"

(L. LEWIN)



ČLOVEK JE TOREJ DROGO VEDNO UŽIVAL IN JO BO VSAJ DO ZAČETKA NEBEŠKEGA KRALJSTVA NA ZEMLJI, PA ŠE TAKRAT SE JI VERJETNO NE BO OGNIL, A KER NISMO PREROKI (KOT STA BILA KRISTUS IN MARX) SE BOMO RAJŠI UBADALI Z NAŠIMI KRATKOROČNIMI INTERESI.

VSEPLANETARNA PORABA MAMIL NAM DOKAZUJE, DA DANES ČLOVEK POTREBUJE DROGO BOLJ KOT KDARKOLI DOSLEJ IN TUDI SOCIALIZEM PRI TEM NI IZJEMA, KAR NAM DOKAZUJEJO TUDI ŠTEVILKE SAJ SMO SLOVENCİ V VRHU EVROPSKE RAZPREDELNICE V KAJENJU CIGARET IN PITJU ALKOHOLA. NI NAMEN TE ŠTEVILKE, DA BI ODKRIVALI GLOBOKE RESNICE O TEM, ZAKAJ ČLOVEK DROGO SPLOH POTREBUJE, NAJLAŽJE BI BILO VSO STVAR ODPRAVITI Z UGOTOVITVIJO, DA SE ČLOVEK DROGIRA ZATO, KER JE ODTUJEN TER DA SE BO S KONCEM ODTUJITVE TUDI NEHAL DROGIRATI. KDAJ PA BO KONEC ODTUJITVE? UPAM, DA ŠE NISTE POZABILI NAUKOV SREDNJEŠOLSKEGA MARKSIZMA IN DA SE VSI ZAVEDATE, DA BO RAVNO SAMOUPRAVLJANJE TISTO, KI BO PRESEGLO ODTUJITEV.

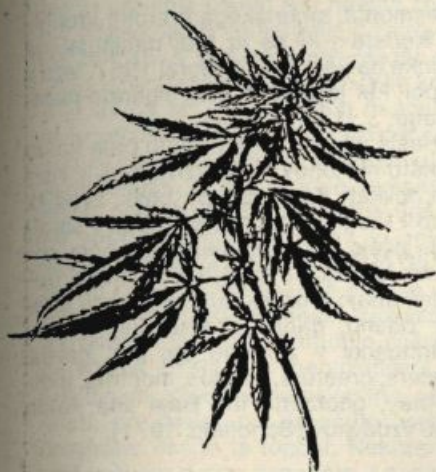


V SKLADU Z NAŠO DOSEDANJO UREDNIŠKO POLITIKO, S KATERO SMO SE ZAVZEMALI ZA PRIZNANJE RAZLIČNOSTI IN PLURALIZMA INTERESOV, SE TUDI SEDAJ ZAVZEMAMO ZA PLURALIZEM DROG V TEM NAŠEM PROSTORU. ZAKAJ BI TUDI NA TEM PODROČJU VELJAL MONOLITIZEM? ZAKAJ DOVOLJUJEMO MONOPOL ALKOHOLA, KI SE PRI NAS PONAVALI OBRAVNAVA LOČENO, ČE PRAV JE ALKOHOLIZEM PO SVOJI NARAVI ZELO TIPIČNA TOKSIKOMANIJA.

V TEJ ŠTEVILKI SMO POSKUŠALI PODATI NEKAJ STROKOVNIH MNENJ O PROBLEMU LAHKIH DROG (HAŠIŠ, MARIHUANA) IN OBENEM TUDI NAKAZATI, KAM VODI NJIHOVO ODRIVANJE NA ILEGALNI TRG. NI TOREJ VPRAŠANJE—ZAKAJ DROGE?—TEMVEČ—KAKO DROGE?—

Robert Gottman

KRONOLOGIJA MARIHUANE



4000 B.C. (pr.n.št.) – Vlakna *cannabis sativa* se uporabljajo na Kitajskem za izdelavo oblačil in vrvi, kar je najzgodnejši primer rabe konoplje.

2000 B.C. – 100 B.C. – Nenehne migracije indo-perzijskih nomadov prinesejo cannabis v Indijo, kjer jo obravnavajo kot sveto drogo in uporabljajo kot pripomoček pri meditacijah.

1000 B.C. – Indijsko pisanje – *Susruta* – omenja cannabis kot medicinski pripomoček in kot evforijo povzročajočo drogo.

175 A.D. (n.št.) – Grški zdravnik *Galen* priporoča cannabis kot zdravilo za odpravljanje prdenja.

10. stoletje – Cannabis se uporablja kot mnilo v arabskih in sredozemskih deželah.

13. stol. – V centralni Afriki zažigajo konopljo in vdihavajo pare ter se tako omamljajo.

1378 – *Emir Soudon Sheikhouni* poskuša izkoreniniti uživanje hašiša s tem, da uniči vse nasade indijske konoplje, uživalcem hašiša pa da izruti vse zobe in jih nato pozapre.

16. stol. – Evropski popotniki po Aziji in Afriki začnajo odkrivati, da konoplja ni uporabna samo za izdelovanje vrvi in tkanine.

16. stol. – Françoise Rabelais v svoji *Tretji knjigi o Pantagruelu* na dolgo in široko opisuje botanične in psihoaktivne lastnosti cannabis (imenuje jo »*Pantagruelion*«).

1595 – V Shakespeareovi komediji *Sen kresne noči* vprašuje Puck, nagajivi duh: »What hempen home-spuns have we swaggering here?«, kar bi se dalo prevedti na dva načina: »Kakšna konopljinna raševina se šopiri tukaj?«, ali pa: »Kakšna doma zvita konoplja se šopiri tukaj?«.

1765 – George Washington zapiše v svoj dnevnik: »Požel sem konopljo v Blatni luknji pri močvirju.«

1775 – Začetek konopljinne industrije v Kentuckyju.

1792–1865 – Konoplja postane najbolj donosen pridelek v Kentuckyju z letno proizvodnjo (l. 1860) 40.000 ton.

Začetek 19. stol. – Uporaba marihuane se razširi v Evropo, najverjetneje po povratku Napoleoneve vojske s pohoda v Egipt.

1840 – Zdravnik Louis Aubert-Roche, ki je dosti potoval po severni Afriki, izda knjigo o uporabnosti hašiša pri zdravljenju kuge in tifusne vročice.

1840 – Pariški zdravnik *J. J. Moreau de Tours* v prepričanju, da bi hašiš lahko pomagal pri zdravljenju njegovih duševno bolnih pacientov, najprej preizkusi to drogo na sebi in zapiše: »Hašiš prav zares ustvarja srečo...«

1844 – *Le Club de Hachischins* (klub hašišistov), ki ga v snobovskem hotelu Pimodan v Parizu ustanovi *Theophile Gautier*, prične z mesečnimi srečanji, med katerimi se konzumirajo indijska konoplja in njeni derivati na najrazličnejše načine. Člani tega kluba so bili med drugim tudi: Balzac, Baudelaire, Dumas, Hugo idr.

1845 – Izdan je roman *Grof Monte Kristo*, v katerem avtor Alexandre Dumas zelo entuziastično opisuje afrodizične učinke hašiša.

1880 – Mehiški kmetje začnejo gojiti marihuano.

1880–1890 – Tajni hašiš klub so ustanovljeni v večjih ameriških mestih.

1890 – *Dr. J. Russel Reynolds*, osebni zdravnik kraljice Viktorije, posveti več kot 30 let natančnemu preučevanju marihuane in odkrije, da še prav posebno pomaga pri zdravljenju migrene.

1910–1930 – Mehiški imigranti in zahodno-indijski mornarji vpeljejo kajenje marihuane na ameriškem jugu, kar povzroči naraščajoč preplah pred cannabis med neuživalci.

1914 – Ameriška zvezna država Utah sprejme prvi državni zakon o prepovedi marihuane.

1925 – Vojaški preiskovalni komite v coni Panamskega kanala, ustanovljen za preučevanje uživanja marihuane, predlaga, »da naj oblast ne sprejme nobenih zakonskih mer za preprečitev prodaje in uživanja marihuanek.«



1931 – Drugo poročilo tega panamskega komiteja ugotavlja, da »med uživalci marihuane niso odkrili nobenega nagnjenja k borbenosti ali destruktivnosti.«

1930–1940 – Čez dva milijona kilogramov steriliziranih semen indijske konoplje se proda letno kot ptičja hrana.

1936 – Film *Reefer Madness* (reefer je drugi izraz za joint, op. prev.) se prikazuje na ameriških filmskih ekranih.

1936 – Ella Fitzgerald posname pesem *When I Get Low, I Get High*.

1937 – Prvi ameriški zvezni zakon proti marihuani z obdavčenjem uvede kontrolo nad marihuano.

Prevedel in zgostil:
Iztok Aberšek



JOINT NAMESTO ZOBNE ŠČETKE

Dr. Harry Slade, 63-letni zobozdravnik iz Toronta v Kanadi, je prepričan, da je marihuana dobra za zobe. Potem ko je 18 let ordiniral v (nekdanji) hippie soseski, je dr. Slade opazil, da so imeli mnogi izmed njegovih dolgotrajnih pacientov iz ulice manj lukenj v zobeh kot njihovi »pridnejši« sovrstniki.

Dr. Slade pravi, da lahko zdaj že pri pogledu v pacientova usta ugotovi, ali je le-ta kadil travo oziroma hašiš – ne glede na pacientovo starost ali zunaj izgled. Se zdaj se hahlja ob spominu na nekatere paciente, ki so mu pripisovali nadnaravne sposobnosti.

Njegova teorija je, da se neka substanca v marihuani veže s slino in tako osuši oziroma na kak drugačen način uniči zobne obloge. Te obloge (plaque) so karbohidratna usedlina, ki se nabira na zobeh in med njimi, in veljajo za glavnega povzročitelja kariesa in parodontoz. Pacienti so mu opisovali, kako se jim posušijo usta, ko kadijo travo ali haš, in dr. Slade je po tem sklepal, da se takrat osušijo tudi zobne obloge.

Pokadite torej po en joint marihuane po vsakem obroku in obiščite svojega dealerja vsakih šest mesecev!

Prevedel in priredil:
Iztok Aberšek

DRUGA- ČLOVEK-DRUŽBA

Kanabis

Konoplja (*cannabis sativa*), ki raste tudi pri nas, se botanično baje ne razlikuje od indijske zvrsti (*cannabis indica*), ki je vir droge, o kateri govorimo. Leuenberger (1969) meni, da odloča le podnebje o tem, ali se bo – v hladnejši klimi – razvila v rastlino, ki jo odlikujejo krepka vlakna, uporabna za izdelovanje vrvi, ali pa bo – v subropskih in tropskih področjih – ženska zvrst te rastline na cvetovih izločala tisto smolasto snov, ki je znana pod nazivom hašiš. Zato se tudi konoplja, ki jo vneti uživalci te droge skušajo v toplih gredah vzgajati v evropskem podnebju (Laurie, 1967), po svojem učinku še zdaleč ne more primerjati s tisto, ki zraste v toplejših deželah. Prava domovina konoplje, ki daje hašiš, so Indija, zlasti ob vznožju Himalaje, pa tudi na jugu, Afganistan, Iran, Sirija, nadalje arabske dežele severne Afrike od Egipta do Maroka in področje od južnega roba Sahare do puščave Kalahari. Raste pa še na ozemlju Sovjetske zveze v južni Sibiriji, Turkestanu, v Kirgiških stepah, na pobočjih Kavkaza. Najboljše vrste hašiš je (Leuenberger) baje iz Jarkanda v zahodni Kitajski, kjer zraste konoplja do tri metre visoko. Veliko konoplje je tudi v Mehiki in južnih državah ZDA.

Že davno so v doživetjih, ki jih je povzročil kanabis, iskali religioznih navdihov: kot »sveta trava« je bila konoplja znana na Kitajskem že 3000 pr. n. š. v Atharva Vedi. Asirci so to drogo poznali okoli 8. stol. pr. n. š. pod imenom *qanabu*, v katerem slišimo današnji kanabis (Leuenberger).

Herodot (IV, 75) v 5. stoletju pr. n. š. poroča o Skitih, nomadskem ljudstvu, ki je živel v stepah med Donom in Volgo ter vzhodno od Kaspiškega morja, takole:

»V njihovi deželi raste konoplja, ki je močno podobna lanu, samo da je večja in debelejša.

Konopljinu seme jemljejo Skitje v svoje klobučevinaste šotore in ga trosijo na razbeljene kamne: pri tem se tako kadi in se razvija tolikšna sopara kakor v nobeni helenski parni kopeli. Skitom je ta kopel pravi užitek, tako da vreščijo od ugodja.«

Eliade pa opozarja, da Herodot omenjenega vreščanja, ki naj bi bilo zgolj odmev uživanja, ne razlaga pravilno, temveč da je šlo tu že za pravicato ekstazo, ki jo je razvil konopljin dim. Marco Polo (1254–1323) poroča s potovanj po Perziji o nekem šejku (Sheik ul Djibal), ki je svojim vojakom dajal hašiš, da so

se v ekstatični razvnetosti bolj hrabro bojevali (»hašišini«; od tod baje francoska beseda *assassin* – morilec).

Do Evrope je hašiš prodril, kot kaže, nekako sredi preteklega stoletja in postal v razgibanem Parizu za ožji krog ljudi zanimivo sredstvo, ki mora obogatiti čutne užitke. V času, ko sta tam živel znamenita pesnika Charles Baudelaire (1821–1867) in Theophile Gautier (1811–1872), je v Parizu obstajal klub hašišistov, ki so na svojih sestankih to drogo uživali v raznih oblikah. Zanimivi so opisi doživetij v hašišnem opoju, kot nam jih pesnika opisujeta v svojih esejih.

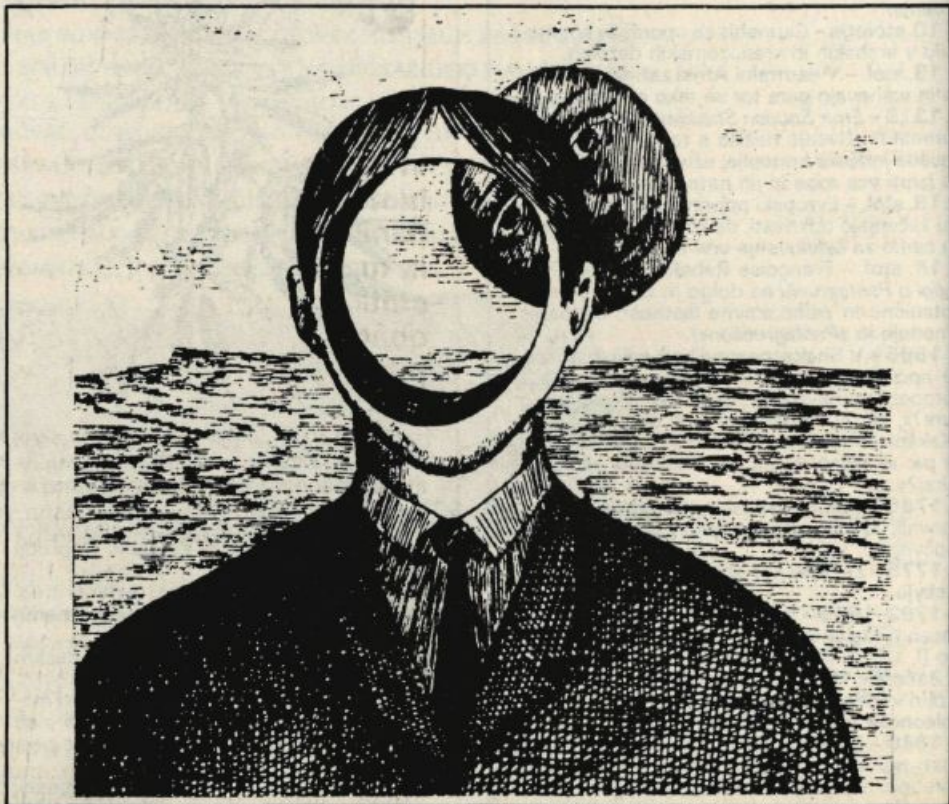
Pripovedujeta v živobarnih in razgibanih prividih pa čudnih, komaj opisljivih doživetjih, pri katerih se mešajo doživetja z različnih čutnih področij in se človeku dozdeva, da se mu osebnost na nenavadne načine spreminja. – Naj tu pripomnimo, da so ta doživetja pri manj diferenciranih in manj umetniško nadarjenih osebah bistveno bolj borna in da tako bogate opise hašiševega opoja srečamo malokje.

Nekako iz istega obdobja (1860) je tudi knjiga Angleža F. H. Ludhowa: *The Hashish Eater* (Uživanje hašiša). Ta mož je iskal mistično religiozna spoznanja s kanabisom. Kar tu omenimo še J.

Presmonta, ameriškega preroka »religije Kerista«, ki se je tudi naslanjal na učinke hašiša; mož je moral 1957. leta v zapor, ker je imel pri sebi cigareto marihuane.

Hašiš uživa danes v svetu baje kakih štiristo milijonov ljudi. Uživajo ga v raznih oblikah. Kade ga kot tobak, žvečijo, jedo v kroglicah ali pomešanega v sladkah, pijejo kot čaje. glede na način priprave je različne jakosti. V različnih deželah imajo ti izdelki tudi drugačna imena: *bang*, *ganja*, *charas*, *kif*, *dagga*, *marihuana*: v žargonu še: *pot*, *gates*, *reefers*, *greeters*, *mugles*, *mooters*, *Indian-hay*, *goofbutts* itd. Baje ima kakih 350 vzdevkov (Schofield, 1971).

Učinkovitost droge se ravna deloma po njenem poreklu, v glavnem pa po tem, ali gre za – učinkovitejšo – čisto smolo (hašiš) ali pa vsebuje snov tudi zrezano listje in cvetje konoplje (marihuana). Pri nas praviyo hašišu drek (po angleškem – *shit*), marihuani pa trava (– *grass*).



Bogata, nenavadna doživetja po zažitju hašiša niso pravilo, temveč bolj izjema, vsaj med uživalci v našem kulturnem krogu. Do tako razgibanih zaznavnih motenj sta prišla omenjena francoska literata deloma zaradi visokih količin hašiša – ki so jih v klubu uživali, v veliki meri pa tudi zaradi žive fantazije obeh nadarjenih pesnikov.

Po Deferu (1971) je za učinek občasne uživanja blagih doz hašiša značilno odmaknjeno sanjarjenje v zadovoljni blaženosti s posameznimi vložki razigranosti in razgibanosti. Pri višjih količinah ali pa pri občutljivejših osebah se šele začuti, da je osebnost uživalca globlje načeta: razigranost se stopnjuje do vznepenosti in nenavadne ekspanzivnosti, prihaja do izbruhov neobvladljivega smeha in do fenomenov, ki smo jih spoznali iz poročil Baudelaira in Gautiera, se pravi do nenavadne motnje v idnem slušnem in telesnem zaznavanju ter doživljanju časa. Osrednje doživetje je včasih ekstaza z nenavadnimi subjektivnimi preobrazbami lastne osebnosti, pri čemer pa označuje vedenje drogirane osebe le topost. Nekateri pa pod vplivom droge zapadejo v spanje z živim sanjami. Hujše podobe zmedenosti, zavrtosti, potrtosti in groze so kot neposredni učinek hašiša redke. – Ti različni učinki droge trajajo od 12 do 36 ur. – V tem času je opaziti: pospešen srčni utrip in pospešeno dihanje, suha usta, pordečitev očesnih veznic, splošno slabost in blage motnje v ravnotežju.

Splošno poudarjajo, da kanabis ne ustvarja telesne odvisnosti od droge. Glede nevarnosti psihične odvisnosti od kanabisa pa povzema Kihlbom (1971), da »se pri občasnem kajenju sploh ne razvije, ali pa le v majhni meri odvisnost odkanabisa, medtem ko se pri osebah, ki iz različnih vzrokov najdejo v kanabičnem opoju veliko olajšanje in nagiblajo k temu, da te izkušnje pogosto ponavljajo, utegne razviti kar izrazita duševna odvisnost«.

Dolgotrajne kronične učinke te droge pogosteje srečamo v Afriki in vzhodnih deželah, manj pa na Zahodu, npr. v ZDA ali Kanadi. Deloma je to razumljivo, če pomislimo, v kakšnih težkih socialnih in zdravstvenih razmerah žive uživalci v deželah, kjer je kanabis doma. Glavni razlog za relativno redke kronične motnje pa uživanje kašiša v zahodnih deželah je ta, da je količina droge tu bistveno manjša. Hujši uživalci porabijo v Indiji dnevno 2 do 6 gr hašiša, kar bi ustrezalo 20 do 60 cigaretam marihuane. Posploševanja glede škodljivosti droge na podlagi ameriških izkušenj so problematična, kajti v Evropi uporabljajo pogosteje čisti hašiš kot v ZDA (Kihlbom). Eksaktnejšim raziskovanjem v tej smeri je pot odprta, odkar poznamo aktivno snov v konoplji, namreč tetrahidrokana-

binol, in odkar imamo tudi možnosti to snov laboratorijsko kvantitativno določati.

Dr. Lev Miličinski
(Droga – človek – družba str. 27–30)

DROGA – ČLOVEK – DRUŽBA II

Očitno nam je, da človek od nekdanj s silnim instinktom in uporabljajoč prefinjeno znanstveno misel išče in tudi najde snovi, ki so sposobne ublažiti mu bolečine vseh vrst, potrtost, tesnobo, strah



in vznemirjenje, ga zazibati v blaženo indiferentnost do zunanjih in notranjih pritiskov in mu celo pričarati tisto ekstatično občutje transcendence svojega Jazain potopitve v kozmično zavest.

Ali smemo človeku, ki se je ovedel svojega položaja v svetu, človeku, ki se mu je posvetila – kot Camusovemu Kaliguli – tista »čisto preprosta in jasna, pa malo prismuknjena resnica, ki jo pa le mukoma odkriješ in jo s težavo potem nosiš, namreč, da ljudje umirajo in da niso srečni«, ali smemo torej zameriti človeku, ki se mu je resnica pokazala s te plat, če si blaži svojo eksistencialno stisko tudi z uživanjem droge? Hočem reči, da je uživanje raznih snovi, ki za krajši ali daljši čas človeku lahko popravijo razpoloženje, tolikanj povezano z njegovo usodo, da je iluzorno pričako-

vati, da bi se ljudje v širšem obsegu in za trajanje lahko tej opori popolnoma odrekli. Pri tem pa ne zanikam, da je marsikdo, ki potrebe po takšnih snoveh ne doživi.

Rekel sem uživanje. Drugo je zloraba. Obupni iluziji se pa namreč človek vdaja tudi takrat, ko pričakuje, da ga bo droga in samo droga rešila eksistencialne stiske. Tako utirjen se človek mora pogrezati v narkomanijo; znajde se v začaranem krogu, ki vodi v telesni, psihični in socialni propad. Se pravi: da bo postal odvisen, zasvojen od droge, je ogrožen »utesnjeni« človek, tisti, ki mu je asortiment vrednot boljših od droge, sposobnih mobilizirati njegova prizadevanja, preozek, bodisi že, da v družbi ki ga obdaja, takšne vrednote ne uspeva, ali pa da je človek sam v sebi nevrotično »utesnjen« in zato boljših vrednot ne ugleda. Tu je treba napeti vse moči, da bi človeku odprli vidike na še druge vrednote in mu posredovali drugačne vzorce za poravnavanje z življenjskimi stiskami.

Torej smo pred pomembnim vprašanjem: Kje se uživanje kake snovi konča, in kje se začenja toksikomanija? Splošno pravilo naj bi bilo to, da se zasvojenost (toksikomanija) začne tam, ko se človek ni več sposoben obvladati glede količine zaužite snovi, niti glede tega, kje in kdaj snov uživa, in ko tudi navzlic neugodnim duševnim, telesnim in socialnim posledicam te navade ni več sposoben kontrolirati. Znano je, da je pri nekaterih snoveh (npr. opijatih) prehod iz uživanja v zasvojenost nageljši in da je ta zasvojenost globlja, tako da posega prav v človekov organizem, pri drugih (npr. kanabisu) pa se odvisnost od droge razvije počasneje in ostaja zgolj psihološka.

Vendar ugotavljamo, da po popularnih vidikih o meji med uživalcem kake snovi in zasvojenost osebo – toksikomanom (npr. alkoholikom oziroma narkomanom) ne odločajo samo omenjeni kriteriji odnosa osebnost – droga, temveč v pomembni meri tudi zapleteni kulturni dejavniki. Statusa »alkoholika« si npr. pri nas človek ne pridobi zlahka. Socialno dopustna količina užitega alkohola je tako visoko postavljena, da v njenem okviru manevrirajo docela nemotene osebe, ki so že toliko odvisne od alkohola, da abstinence ne vzdrže več. V Libiji npr. bi bile pa te osebe bržkone kot »alkoholiki« stigmatizirane že dosti prej, verjetno tako rano kot pri nas uživalec hašiša, ki je pogostoma označen že kot »narkoman«, čeprav je še daleč od odvisnosti. In nasprotno si v Tuniziji in Maroku sploh ne belijo glave zaradi zmernega uživanja kanabisa (Schofield 1971).

Individualno in družbeno pogojeni predsodki delujejo že, kot kaže, ko se ocenjuje nevarnost kake druge. Med vsemi drogami je pa najbolj sporen v tem pogledu kanabis. Ko prebiraš zadnja poročila in polemike, se ne moreš iznebiti vtisa, daseže vpliv teh predsod-

kov некot običajno – zgolj do ravni končne interpretacije zbranih ugotovitev, temveč gre globlje tja do zbiranja podatkov. Prav primer *kanabisa* je v tem poučen in si zato dovoljujem navesti nekaj ekstremnih stališč. H. Kolansky in W. T. Moore (1971) sta črnogleda. Opozarjata, da je v ZDA to drugo poskusilo 12 do 20 milijonov mladih oseb oziroma da je uporabljala in ima izkušnje z njo 30 do 50 odstotkov vseh gimnazijcev. Potem pa avtorja – poudarjajoč nevarnost te droge – predstavljata iz svoje prakse vzorec 38 (in nič več; opomba avtorja) mladih oseb med 13. in 24. letom starosti, ki so kadili kanabis dvakrat ali večkrat tedensko in so vsi kazali razne psihične posledice, nekateri pa tudi nevrološka znamenja. Osem jih je prebolelo duševne bolezni in med njimi so štirje poskušali narediti samomor. V tem vzorcu je vključenih tudi 13 deklet, ki so v času uživanja marihuane postale seksualno promiskuozne, 7 jih je pa zanosilo. Avtorja v drugi študiji (1972) izražata mnenje, da vodi kanabis lahko do »biokemičnih ali strukturnih sprememb centralnega živčnega sistema«. Pomanjkljivost študije je to, da avtorja za zadnjo trditev nimata dovolj osnove in tudi ne povesta, kakšna je usoda tistih preostalih nekaj manj kot 12 ali 20 odstotkov mladih oseb.

Sedaj pa navajam še mnenje treh pomembnih komisij, ki so po naročilu državnih organov raziskovale učinke kanabisa (po Schofieldu 1971):

– Indian Hemp Drug Commission

(1894): »Ni nikakršnega tehtnega dokaza o mentalni ali moralni okvari zaradi zmernega uživanja te droge.«

– Komisija Medicinske akademije po naročilu newyorškega župana La Guardia (1938): »Ugotovitve, ki smo jih zbrali, upravičujejo sklep, da pri uživalcih marihuane ni najti niti prave zasvojenosti niti zvišane tolerance... Nadalje tudito, da tisti, ki so kadili marihuano že več let, niso pokazali nikakršnega duševnega ali telesnega propada, ki bi ga bilo mogoče pripisati drogi.«

– Poročilo posvetovalne komisije britanske vlade o kanabisu (»Wooton report«) iz leta 1969: »Ko smo proučili ves dostopni material, ugotavljamo, da smo v soglasju s sklepom, ki sta ga podali pred nami že dve komisiji, namreč da dolgotrajno uživanje kanabisa v zmernih količinah nima škodljivih učinkov.«

Tu citiram še D. Lloyda (1970), ki pravi med drugim: »Cannabis sativa (marihuana) pomeni paradoks v tem smislu, da vzbuja tolikšno pozornost, čeprav ugotovitve najnovejše farmacevtske literature kažejo, da je relativno nedolžna. V naši družbi je daleč huji problem zloraba alkohola in drugih sredstev, na primer barbituratov, kot bi pa to lahko rekli v kanabisu, najsi že govorimo o nevarnosti odvisnosti od snovi ali pa funkcionalnih oziroma organskih okvar ter obolevnosti pri človeku, ki trajno uživa to drogo.«

Mimogrede: Ali takšne informa-

cije utegnejo škodovati? Ali ni mogoče upravičen ugovor, češ da je poudarjanje razlik med blagimi in hudimi drogami že nekakšna reklama za blage droge? Ob to vprašanje bi postavil drugo: ali ni tako, da izgubijo tvoji argumenti kar počez na veljavi, če preveč operiraš s polresnicami in napihnjenimi podatki? Mogoče ti potem tudi ne bodo verjeli, ko boš govoril o nevarnostih heroina.

Vendar tudi ti avtorji z liberalnejšim odnosom, do kanabisa ne zanikajo, da ima *ekscesivno* uživanje te snovi – kot pravzaprav katerekoli druge – slabe posledice.

Ta nasprotja v stališčih v posameznih primerih že povsem izgubljajo značaj znanstvene polemike. Na primer, če se kanadsko zdravniško društvo zavzema za aktivnejšo vlogo zdravnikov v boju proti uživanju kanabisa med prebivalstvom, nasprotniki pa obkladajo privržence tega gibanja s »hinavci« (Journal Toronto, 1972, 1/2, 5).

To nihanje sem in tja med »za« kanabis, celo za njegovo legalizacijo, in »proti« kanabisu, postaja zanimivo samo po sebi, ker nam nakazuje globlje družbene mehanizme, ki delujejo. Tako se zdi, kot da se družbena reakcija tu ne upira drogi sami, temveč vdoru neki obstoječi družbi tujih vrednot, ki se statistično povezujejo z uživanjem kanabisa, pri čemer pa ni dokaza, da bi bil kanabis vzrok tega prevrednotenja, temveč je mogoče le njegov simbol. Da npr. upadanja storilnosti ne gre pojmovati kot odsev »amotivacijskega sindroma« po uživanju hašiša, temveč kot znamenje idejno pogojene dezangajiranosti v razmerju do kompatitivne družbe (Barbizet, 1972). Da zavračanje konvencionalnih oblik življenja starejših generacij ne gre tolmačiti kar kot »drop out«* zaradi zlorabe hašiša (če ta sočasno obstaja), temveč smo morebiti kdaj priča prizadevanj, uresničiti si lastno globlje bistvo po meditativni poti, pri čemer so moteči kakršnikoli od zunaj vsiljeni kalupi (Schofield, 1971). Da kaže razmisliti o tem, ali je »manana – orientacija«,** torej tisti odnos do sveta, ki se ravna po načelu: »Ne sili se storiti danes, kar lahko odložiš na jutri« (Wormser, 1973), res vselej znamenje nekake degeneracije in ali ni mogoče lahko to enakovredna alternativa storilnosti ihti današnje družbe. Da mladi v svojem prizadevanju iztrgati se iz vsiljenih kalupov in izdridati si zares svoboden pogled na svet segajo po halucinogenih in med njimi po hašišu, ravno zaradi njihovega »dekoncionirajočega« učinka, se pravi zaradi tega, da razrahljajo stare, utirjene, toge miselne poti in dopuščajo ugle dati stare probleme v novi luči (Wormser, 1973).

Dr. Lev Miličinski

(Kaj vemo o drogah str. 58–62)

* Izpad človeka iz konvencionalnih norm družbenega življenja.



POLICAJI NISO GROBARJI

Intervju z Milanom Lahom – načelnikom v upravi RSNZ za zatiranje kriminalitete

TRIBUNA: Ali se je v Sloveniji v zadnjem času povečala poraba, promet in pridelovanje mehkih mamil (hašiš, marihuana)?



LAH: Če se je povečala poraba, tega ne vemo, kajti to ne sodi v našo dejavnost. To je naloga zdravstvenih in socialnih služb. Naša naloga je odkrivanje in preprečevanje trgovine z mamili. Zanimajo nas predvsem prodajalci, posredniki in manj (zlasti pri mehkih mamilih) končni uživalci.

Poskušanja mamil je med mladimi verjetno dosti. Na raznih »žurkah« mnogi probajo, vendar jih velika večina ostane zgolj pri tem. Velikokrat se jim zdi, da vse skupaj ni nič. Tudi sami opažamo, da mnogo te »trave«, ki jo najdemo sploh nima ali pa ima zelo malo psihotropnih snovi, tako da je vsak tobak bolj škodljiv, a mladi so radovedni in verjetno je psihični učinek te »trave« močnejši od fizičnega opoja. To zlasti velja za marihuano, ki raste pri nas in jo mnogi gojijo kar v cvetličnih lončkih in na terasah. V zadnjem času opažamo porast tega samopridelovanja, vendar kakšnih večjih nasadov še nismo zasledili in jih niti ne iščemo, razen če na njih ne naletimo ob opravljanju drugih nalog.

TRIBUNA: Kaj naredite s takšnimi »kmetovalci«?

LAH: Uničimo mu pridelek in obravnava njegovo dejanje kot prekršek, če ni imel več kot nekaj sto sadik, kar še lahko upoštevamo, da bi lahko pridelek uporabil za lastne potrebe. To ni kaznivo dejanje, ker ne predstavlja takšne družbene nevarnosti.

TRIBUNA: Nekaterе države so do mehkih drog bolj tolerantne in prodaje ne zatirajo preveč drastično, tako da so mehke droge skoraj že legalizirane. Legalizacija da ali ne?

LAH: Mehke droge so v dosti primerih most k uživanju trdih drog. S tega vidika so tudi nevarne. Na vprašanje ali so in koliko so škodljive pa bi morala odgovoriti medicina. Zaenkrat zakon to sankcionira in mi ga spoštujemo.

TRIBUNA: Ali obstoja povezava med uživanjem mehkih drog in kriminalnimi dejanji?

LAH: O direktni povezanosti bi težko govorili, vsaj za uživalce mehkih drog. Pri trdih drogah je to drugače. V letu 1985 je od 42.000 kaznivih dejanj na področju SRS samo 89 sodilo na področje narkomanije. Poleg tega smo obravnavali še 40 prekrškov. Zavedamo pa se, da je temno polje, torej tisti del, ki ga mi ne zaznamo dosti večji.

TRIBUNA: Ali poznate kakšne lokale ali druge prostore, kjer prihaja do zbiranja ljudi, ki te droge konzumirajo ali pa jih v teh prostorih kupujejo?

LAH: Poznamo nekaj lokalov in tam občasno izvedemo »racijo«. Ravno tako je dosti tega zaslediti na raznih koncertih, vendar pa se večji del trgovine in konzumiranja opravlja v stanovanjih.

CENIK BLAGA

Cene niso fiksne in veljajo zgolj na črnem trgu. Odvisne so predvsem od ponudbe in povpraševanja ter od kvalitete robe. Pri večjih količinah se ponavadi dobi popust.

TRAVA – 1 g do 1500 din

HAŠIŠ – 1 g do 4000 din

Za primerjavo naj še povemo, da 1 g HEROINA pri nas stane 7–8 starih milijonov.



foto Pintarič

TRIBUNA: Kaj storite z osebo, ki jo ujamete npr. da kadi marihuano? Ali takoj dobi svojo kartoteko?

LAH: Ne. Tako osebo prijavimo sodniku za prekrške in ga od takrat dalje vodimo v evidenci samo zaradi statistike, kot številko in ne kot ime (osebo). Drugače pa je, če je oseba mladoletna. V takem primeru obvestimo tudi druge organe.



TRIBUNA: Ali se vam zdi, da predstavljajo mamila v Sloveniji pereči problem?

LAH: Zaenkrat ne, vendar pa mislim, da bo vedno slabše, saj imamo odprte meje in k nam ne hodijo samo turisti z dobrimi nameni. Verjetno pa bo tudi s porastom življenjskega standarda prišlo do večjega prometa mamil, saj so te za nas vendarle precej drage. Nikakor pa se ne slepimo s tem, da bi ta pojav lahko izkoreninili, še najmanj bi to lahko naredila policija.

Večji problem nam zaenkrat predstavlja tranzit mamil preko Slovenije. Lansko leto smo enkrat ujeli zalogaj hašiša, ki je tehtal 5 ton. S tem so še potem velike težave, saj se hašiš ne da uporabiti v farmacevtske namene in ga moramo voziti v jeseniško železarno, kjer ga potem v plavžu skurijo pri temperaturi 1300 stopinj. Predstavljajte si kakšen dim se vali iz dimnika po petih tonah hašiša in še dobro, da nas niso ekologi obdoližili, da onesnažujemo okolje.

Robert Botteri

VOJNA OKOLI-MARIHUANE

AMOTIVACIJSKI SINDROM

Termin »amotivacijski sindrom« je prvi uporabil Louis J. West, vodja psihiatričnega oddelka na UCLA (univerzi v Los Angelesu, op. prev.), leta 1972, ko je hotel opisati prepričanje, da uživanje marihuane zmanjšuje sposobnost normalnega razmišljanja in povzroča izgubo volje. Leta 1970 je *National Clearing House for Drug Information* (ameriška ustanova, ki se ubada z vprašanjem drog) izdala poročilo, da glede akademskih uspehov užívalci marihuane ne zaostajajo za neužívalci. Še v istem mesecu je *Federal Bureau of Narcotics and Dangerous Drugs* (ameriški Zvezni urad za narkotike in nevarne droge) v svojem poročilu trdil nasprotno. Leta 1971 sta dve poročili zatrjevali, da marihuana povzroča fizično odvisnost. V svojem drugem letnem poročilu l. 1972 je H.E.W. (*Health, Education and Welfare*) – am. urad za zdravje, izobrazbo in socialno skrbstvo, op. prav.) povzel več raziskav izvedencev na univerzah in srednjih šolah, ki niso pokazale nobene razlike med užívalci in neužívalci. Približno ob istem času se je pojavil v časopisu *Los Angeles Times* intervju z Westom, čez kak mesec pa je bil objavljen članek, ki je dokazoval, da so dežele (običajno opisane kot »primitivne«), v katerih raba marihuane ni protizakonita, vedno dosegle manj kot ostale dežele.

V letu 1972 je navedba, da marihuana izsesava voljo, doživela velikansko publiciteto v medijih in postala tako rekoč splošno veljavna. Po drugi strani pa se je tega leta pojavilo tudi veliko poročil, naklonjenih rabi marihuane. Najprej je Shaferjeva komisija obelodanila izsledke raziskave, ki so zanikali obstoj amotivacijskega sindroma; tem izsledkom so sledili podatki iz jamajške raziskave (poblašene od te iste komisije), v kateri so kronične užívalce fiziološko in psihološko primerjali s kontrolno skupino neužívalcev.

Užívalci so pokadili v časovnem obdobju od 10 do 25 let med 7 in 25 jointov močne jamajške marihuane (»ganje«, op. prev.) dnevno, v katerih je bilo povprečno 3 odstotke THC (*tetrahydrocannabinola*, op. prev.), aktivne substance v marihuani. Ta raziskava o dolgotrajnem uživanju ni pokazala nobene razlike v motivaciji med užívalci in neužívalci, čeprav je namignila, da so bili užívalci celo bolj motivirani!

POŠKODBE KROMOSOMOV
(OKVARE PRI
NOVOROJENČKIH)

Prvi pomembni članek v začetku sedemdesetih na temo vpliva marihuane na kromosome oz. na okvare pri novorojenčkih je napisal David Dorrance s sodelavci l. 1970. V svojo študijo o halucinogenih je vključil poleg LSD in meskalina tudi marihuano. Prištevanje marihuane k halucinogenom je velik nesporazum, ki je bil v bolj ali manj razrešen že l. 1968, toda Durranceovo odločilno delo, ki je spodbijalo poprejšnje trditve, da LSD povzroča okvare kromosomov, je bilo napisano, še preden se je pojavil strah pred morebitnim škodljivim vplivom marihuane na kromosome.

Veliko hrupa okoli te teme je povzročil članek Mortona A. Stencheverja v *American Journal of Obstetrics and Gynecology* (Ameriški reviji o porodništvu in ginekologiji). Odkril je, da je pri 20 ženskah in 29 moških, ki so uživali marihuano, prišlo do skoraj trikrat večje spremembe kromosomov kot v kontrolni skupini 20 neužívalcev. Najbolj obtežljivo odkritje, ki se ga od tedaj kar naprej citira, je bilo, da je 22 od teh užívalcev kadilo marihuano samo enkrat tedensko ali manj. Zgledalo je, da je vseeno, ali je uživanje marihuane pogosto ali le občasno. Svoje predavanje v Clevelandu aprila 1973 je torej Stenchever pričel z besedami: »Skrbi nas, da bi utegnili priti do legalizacije marihuane in da bi se utegnili izkazati za veliko nevarnejšo drogo, kot smo si predstavljalili!«

Ta izjava in njegova odkritja so naleteli na velik odmev v tisku, ki se je oprijel teze, da sprememba kromosomov kot posledica uživanja marihuane lahko razultira v okvari pri novorojenih otrocih užívalcev.

R. Keith Stroup, vodja *National Organization for the Reform of Marijuana Laws* (Nacionalne organizacije za reformo zakonov o marihuani), je poskušal v odgovor na to pojasniti, da tudi če bi marihuana res povzročala spremembe na kromosomih, dejansko ne vemo, kaj te spremembe sploh pomenijo, in nimamo nobenih dokazov, da je njihova posledica okvara pri novorojenčkih. Razen tega pa mnoge »neproblematične« substance, kot sta npr. aspirin in kofein, povzročajo kromosomske spremembe. Najpomembnejše od vsega pa je, kot je poudaril Stroup, da Stencheverjeva študija ni vsebovala informacije o stanju subjektov, preden so kadili marihuano. Tako ni izključena možnost, da so pred poskusom použili katero drugo škodljivo substancno.

Poročilo Le Dainove komisije iz Kanade l. 1974 je minimaliziralo Stenchever-

jeva odkritja, vendar je doživelo le malo publicitete v ZDA. Julija 1974 je W. W. Nichols s svojimi sodelavci objavil izsledke svoje raziskave o mutacijah, ki so pokazale, da pri nobenem od 24 ljudi, na katerih je bila raziskava izvedena, ni prišlo do sprememb na kromosomih. Nichols je preveril stanje kromosomov pri teh subjektih, preden jim je dal marihuano, in v času poskusa strogo izključil rabo katerekoli snovi, ki bi utegnila povzročiti okvaro pri kromosomih. S stališča znatnosti je Nicholsovo delo dokončno, neovrgljivo. Do zdaj še ni bilo resnih poizkusov, ki bi spodbili rezultate te raziskave, ki je dejansko podkrepljena z jamajško študijo in mnogimi univerzitetnimi ter ostalimi študijami.

MOŽGANSKE OKVARE

Prepričanje, da marihuana povzroča nepopravljive možganske okvare, sega nazaj v trideseta leta in do prvotnih strašljivih štorij o marihuani. To prepričanje je bilo ponovno privlečeno na dan l. 1970 v poročilu *Federal Bureau of Narcotics and Dangerous Drugs*; leto kasneje pa je H.E.W. v svojem poročilu trdil nasprotno. V istem letu (1971) je bil opravljen poskus na podganah, ki naj bi dokazoval, da marihuana povzroča okvare na možganih. Ti izsledki so naleteli na vznemirljen odziv v javnosti, vendar je bila prava bomba vržena kasneje, decembra 1971, ko je A.M.G. Campbell s sodelavci v zelo cenjeni britanski medicinski reviji *The Lancet* objavil podatke, da so rentgenski posnetki možganov 10 rednih užívalcev marihuane pokazali »dokaze o cerebralni atrofiji« (možganskem hiranju, op. prev.).

Tem izsledkom se je zoperstavila najprej Shaferjeva komisija v svojem poročilu, ki ga je zavrnil sam tedanji predsednik ZDA Nixon. Leta 1972 je nato Lester Grinspoon objavil kritiko Campbelllove raziskave v reviji *Contemporary Drug Problems*, v kateri je poudaril, da je Campbell omenjal svojih 10 poizkusnih oseb kot narkomane, čeprav se ta termin običajno ne uporablja za užívalce marihuane. Dejstvo pa je, da je vseh 10 poprej že uživalo LSD, osem jih je jemalo tudi amfetamine, štirje so v preteklosti utrpeli resne poškodbe glave, precej pa jih je povrh vsega uporabljalo še sedative, barbiturate, heroin ali morfin. Čisto vsi so pili tudi alkohol, za katerega obstaja dokaz, da sčasoma povzroči okvare na možganih. Torej Campbell s svojim iskanjem zvez med uživanjem marihuane in cerebralno atrofijo ni upošteval nobenih principov znanosti in logike.

Aprila 1973 je *The Journal of Nervous and Mental Disease* (Revija o živčnih in

duševnih boleznih) objavila študijo **A.J. Stunkarda** in njegovih sodelavcev, v kateri so primerjali skupino 29 študentov, ki so redno kadili marihuano že najmanj tri leta, s kontrolno skupino neuživalcev. Po opravljenih obsežnih nevroloških in nevropsiholoških testih Stunkard ni odkril nobene razlike med obema skupinama.

V luči Stunkardove raziskave, kot tudi poročila Le Dainove komisije, bi moralo biti prepričanje, da marihuana povzroča možganske okvare, porinjeno na stranski tir. Toda ne! Pojavil se je neki **Robert G. Heath**, ki je poročal, da je šest opic resus z elektrodami pritrjenimi na možgane pokazalo trajne spremembe v vzorcih možganskih valov, potem ko so prejemale velike doze marihuane v časovnem obdobju več mesecev. Tokrat pa je pograbil to kost nihče drug kot **Julius Axelrod**, ki je l. 1970 prejel Nobelovo nagrado za svoje študije o vplivu drog na možgane, nesporna avtoriteta na tem področju torej. Pripomnil je, da je Heath prekršil osnovna pravila farmakološke raziskave. S tem ko je prisilil opice, da so jemale dnevne doze, ekvivalentne 100 jointom, ni posvetil nobene pozornosti na reakcijske krivulje pri različnih dozah. Edino, kar mu je mogoče uspelo doseči, je to, kot je rekel Axelrod, da je odkril toksično dozo.

ODSKOČNA DESKA K HEROINU

Prepričanje, da mladi ljudje prično z marihuano, nato pa korak za korakom napredujejo prek trših drog do heroina, je že sivo od starosti. Leta 1963 je **Kennedyjeva komisija** za preučevanje zlorabe drog definitivno ovrgla to mnenje in mnoga kasnejša poročila, med njimi tudi ta od Shaferjeve in Le Dainove komisije, so ožigosala to prepričanje kot neumnost. Kljub temu se takšna sugestija znova in znova pojavlja in kontinuirano priteguje precejšnjo pozornost medijev. Maja 1971 je **Lester Coleman**, kolumnist za medicinske nasvete, napisal odločen članek, v katerem je podprl teorijo »od marihuane do heroina«, kar je prestrašilo veliko bralcev.

Za tem se je pojavila odločilna študija na to temo, ki jo je napisal **David F. Duncan** s teksaske univerze v Houstonu. Ta študija preučuje zasvojenost s heroinom in njihovo uvajanje v svet drog ter upravičeno kritizira ostale raziskave, ker niso upoštevale zaporedja raznih drog, ki so v rabi med narkomani. Duncan je eksperimentalno z dvema skupinama zasvojenosti s heroinom – eno iz zapora in drugo iz bolnišnice – in korak za korakom analiziral rabo drog od samega začetka pri vsakem subjektu posebej. Odkril je, da je bil pri 73 odstotkih zasvojenosti alkohol prvo redno uživano mamilo, medtem ko je bila marihuana prva droga le za majhen odstotek poskusnih oseb iz obeh skupin. Skoraj nihče od njih ni omenjal marihuane kot svoje najljubše droge.

IMUNSKA ODZIVNOST

Naslednja velika paranoja okoli marihuane je izbruhnila l. 1973, ko je maja *The New York Times* objavil dolgo pismo **Gabriela G. Nahasa** in njegovih sodelavcev

uredniku tega (verjetno najpomembnejšega, op. prev.) ameriškega časopisa. Izjavili so, da je **marihuana vsesplošno nevarna droga in da zmanjšuje sposobnost belih krvničk v človeškem telesu, da se zoperstavijo boleznim**. Taka trditve je seveda več kot resna, saj imunološka obramba, za katero skrbijo T-limfociti, deluje proti nalezljivim boleznim, tujim proteinskim substancam in verjetno celo proti nekaterim vrstam raka.

Oktober naslednjega leta je **Sudhir Gupta** s svojimi sodelavci podprl Nahasovo tezo s trditvijo, objavljeno v *The New England Journal of Medicine*, da je **reakcija T-limfocitov pri kadilcih marihuane na ovčje rdeče krvničke (v laboratorijskih kulturah) slabotnejša kot pri nekadilcih**. Temu je sledila osupljiva obsežna poplava poročil iz laboratorijev širom ZDA in Kanade, ki so ugotavljala oslabilno imunsko odzivnost v kultiviranih celicah, potem ko so bile izpostavljene zelo močnim raztopinam marihuane oz. THC.

Za razliko od ostalih pa je študija, ki so jo izpeljali na **UCLA**, preučevala imunsko odzivnost v osebah in ne v laboratorijskih kulturah in je zato še prav posebno zanimiva. **Silverstein in Lessin** sta pri 22 kadilcih marihuane odkrila **brezhibno kožno imunsko odzivnost**, ko sta jih primerjala s kontrolno skupino z oslabilno od-

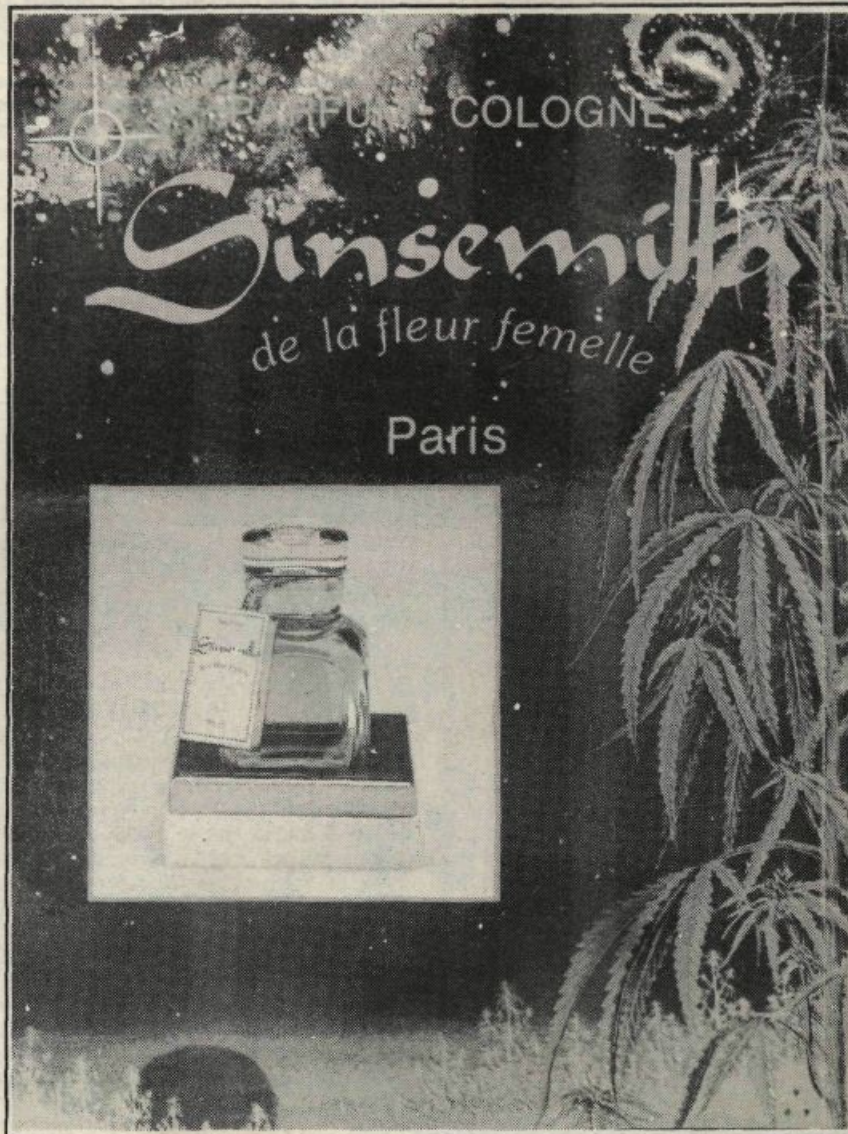
zivnostjo. Teza o neoslabljeni imunski reakciji je bila potrjena s preizkusom ostalih tujih substanc na subjektih, kar je pripeljalo do identičnih rezultatov pri uživalcih in neuživalcih.

Še bolj učinkovita pri dokazovanju nesmiselnosti teorije o oslabljeni imunski odzivnosti je bila jamajska študija, ki je ugotovila, da **30 dolgoletnih kadilcev marihuane ni v poprejšnjem življenju utrpelo nič več infekcij kot kontrolna skupina nekadilcev**. Izredno natančen fizični pregled prav tako ni pokazal nobenega dokaza o fiziološki oslabljenosti.

S časom bodo verjetno epidemioške študije razrešile ta problem. Do zdaj poročila, ki so prihajala z raznih zdravstvenih ustanov, v katerih so kadilci marihuane redni gostje (gre za univerzitetne in brezplačne klinike), niso pokazala večje pogostnosti infekcij pri uživalcih marihuane, kar bi bilo pričakovati, če bi bila imunska odzivnost res oslabljena. To dejstvo dokazuje, da **zmerno uživanje marihuane nikakor ne vpliva na imunsko reakcijo belih krvničk**.

Prevedel in priredil:
Iztok Aberšek

P.S.: Ta članek Normana E. Zinberga povzamemo iz ameriške revije *PSYCHOLOGY TODAY*.



BALKANSKA ZVEZA

V trikotniku Skopje–Gnjilane–Bujanovac so doma naši najuspešnejši tihotapci, ki se v zadnjem času vse bolj vključujejo v mednarodno trgovanje z mamili. Gre predvsem za Albance, ki izrabljajo sorodstvene vezi z rojaki po vsem svetu, dobiček pa gre v posameznih primerih tudi za oboroževanje kosovskih iredentistov.

Na zemljevidih naših organov za notranje zadeve in menda tudi Interpola je z rdečimi črkami označen trikotnik Skopje–Gnjilane–Bujanovac (kraj v bližini Vranja v južni Srbiji – op. p.). Prav na tem območju naj bi bili namreč doma naši največji mojstri tihotapljenja, ki se vse več ukvarjajo tudi z mamili. Eden od razlogov, da to območje izstopa, je seveda zemljepisni položaj, se pravi, bližina bolgarske in grške meje, preko katere prihajajo k nam praktično vse pošiljke z Bližnjega vzhoda in iz bolj oddaljenih azijskih držav. Vendar pa imajo ti kraji tudi bogato tradicijo. Bujanovac je bil nekoč največji trgovski center južne Srbije in tamkajšnji ljudje se od nekdaj ukvarjajo s tihotapstvom. Najprej je šlo za živino in tobak, v šestdesetih letih pa je postalo donosnejše trgovanje z zla-

tom in orožjem. Prebivalci teh krajev sploh ne skrivajo, da podpirajo preprodajo deviz, zlata, tobaka in tehničnih predmetov, tihotapljenje orožja in mamil pa imajo vseeno za »umazano« delo. Vendar je računica tistih, ki se odločajo za tak zaslužek, povsem jasna: kilogram heroina stane v Istanbulu, kjer se v glavnem nabavlja, od 20.000 do 30.000 nemških mark. Prepeljan v Skopje kilogram velja do 80.000 mark, v Beogradu pa še več. Onstran naših zahodnih meja, v Milanu ali Münchnu, cena naraste na 150.000 mark. V Italiji je torej heroin štirikrat dražji od zlata. Pri delitvi zaslužka tudi najnižji na hierarhični lestvici (praviloma) mednarodnih tihotapskih skupin ne ostanejo praznih rok, saj dobi voznik za prevoz kilograma heroina iz Bolgarije ali Grčije do avstrijske meje ponavadi pet tisoč mark.

»Etnično čisti« posli

Do konca sedemdesetih let so se s transportom mamil skozi Jugoslavijo ukvarjali v glavnem tujci, med katerimi so prednjačili Turki (43 %), medtem ko je bilo naših državljanov manj kot petina. Vendar pa se je »naš« delež v zadnjih letih zaradi poostrenega nadzora in nekaterih drugih razlogov, kjer ne gre prezreti problema nezaposlenosti in gospodarske krize nasploh, bliskovito povečal na polovico. To ugotavljajo tako pri nas kot v tujini, saj je trenutno po evropskih zaporih okoli dvesto petdeset Jugoslovanov zaprtih zaradi nedovoljene trgovine z mamili. Po ocenah poznavalcev naši državljani zaenkrat nimajo veliko možnosti, da bi postali šefi mednarodnih »zvez«, vendar pa so vedno bolj organizirani.

Pri tem velja poudariti, da so naši držav-



foto Grucho

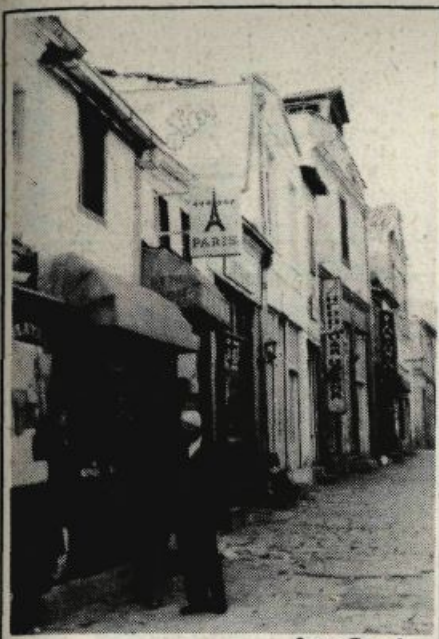


foto Grucho

ljani, ki se ukvarjajo s tihotapljenjem mamil, predvsem pripadniki albanske narodnosti. Njim je tovrstna rabota v mnogočem olajšana zaradi sorodstvenih vezi z Albanci, ki živijo v Bolgariji in Turčiji, ter s številnimi zdomci v ZR Nemčiji, Belgiji in Združenih državah. Taka družinska (»mafijska«) organizacija, ki ima člane v različnih državah, je kajpak precej učinkovitejša od posameznih tihotapcev, ki so le člen v verigi. O tradicionalnih patriarhalnih odnosih v tovrstnih združbah priča tudi dejstvo, da med našimi državljani, ki so jih zaradi tihotapljenja in trgovanja z mamili prijeli v Makedoniji, dosedaj še ni bilo nobene ženske.

Večina tihotapcev se z mamili ukvarja zaradi osebne koristi, vendar ni nobena skrivnost, da se iz tako zasluženega denarja kupuje tudi orožje za sovražne skupine na Kosovu. Za kilogram heroína se na zahodnoevropskem trgu dobi dvajset avtomatskih pušk. Pred časom so v Bruxellesu zaradi trgovanja z narkotiki aretirali petindvajset albanskih ekstremistov, med katerimi so bili tudi pripadniki gibanja Kosovo – republika. Interpol drugače zatrjuje, da je denar, zbran z ilegalno trgovino z mamili, pomemben vir dohodka za teroristične skupine in organizacije najrazličnejših barv in ciljev.

Nove poti

Po nekaj uspešnih akcijah naših organov za notranje zadeve in aretaciji nekaterih organizatorjev tihotapljenja se je – po znanih podatkih – zmanjšal »promet« na do tedaj najpopularnejši »bolgarski poti«, ki je vodila čez mejni prehod pri Dimitrovgradu. V srbskem Sekretariatu za notranje zadeve menijo, da so tihotapci spremenili taktiko in da robo pošiljajo s trajekti iz Grčije na Reko, v Koper ali kar naravnost v Italijo. Tudi po kopnem naj bi prihajalo vse več pošiljk iz Grčije v Makedonijo in naprej čez Peč, Novi Pazar in Tuzlo, ker je ta pot mnogo manj nadzorovana kot naša magistralna prometna žila.

Te domneve potrjujejo tudi izsledki Oddelka za preprečevanje nedovoljene trgo-

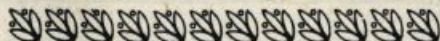
vine SNZ Skopje, kjer ugotavljajo precejšnjo prisotnost tovrstnih kaznivih dejanj v zadnjem času. V zadnjih treh letih je bilo zaradi nedovoljenega trgovanja z narkotiki v Skopju obsojenih okoli petdeset oseb. Zadnjo skupino so ujeli letos spomladi – štirje Turki in trije Jugoslovani so skušali pretihotapiti pet kilogramov heroína, največja zasežena količina pa je bila cela tona hašiša, ki so jo prestregli v Skopju.

V makedonskem glavnem mestu je – v primerjavi z ostalimi jugoslovanskimi središči – malo uživalcev mamil, tako da je naša najjužnejša republika izrazito tranzitno področje. Ta sicer razveseljiva okoliščina v precejšnji meri otežuje delo organov pregona, saj ti težko pridejo do podatkov o prihodu večjih pošiljk samo s spremljanjem dogajanja na »domačem tržišču«. Zadnjo mednarodno zvezo, ki je nekaj časa uspešno prevažala heroin iz Istanbula v štrucah kruha, so odkrili prav zaradi tega, ker so tihotapci manjše količine blaga (pomešanega z neškodljivimi snovmi) prodajali v Skopju.

Opijska smola kot zlata rezerva

Zaradi ugodnega podnebja tudi v Makedoniji ne manjka pridelovalcev marihuane. Lani so odkrili več podjetnežev v okolici Gevgelije in Strumice, ki so marihuano gojili v toplih gredah, namenjenih pridelovanju zgodnje zelenjave. Vendar pa je za te kraje dosti bolj značilno gojenje maka; z obrezovanjem glavic te rastline se pridobiva opijska smola, ki je surovina za predelavo v opij. Pridelovalci so v preteklosti opijsko smolo spravljali – deloma zaradi določene uporabe pri zdravljenju, še bolj pa zaradi vrednosti, ki jo ima, saj se kvaliteta smole s časom samo izboljšuje. Pogače opijske smole so imele za pridelovalce enak pomen, kot ga za večino imata zlato in nakit.

Na Sekretariatu za notranje zadeve zatrjujejo, da gre v vseh primerih, ko se na tržišču pojavi surovina ali celo predelan opij, za take stare zaloge. Podjetje Alkaloid, ki rabi te surovine za izdelavo zdravil, naj bi imelo popolno kontrolo nad pridelovanjem maka, tega pa zaradi novih proizvodnih postopkov sploh ne obrezujejo več. Potrditev te ocene bi bila lahko tudi zadnji primer te vrste. V Kavadarcih so trenutno zaprti trije nespretni, ki so jih prijeli, še preden so uspeli neidentificiranemu Grku prodati več kot petnajst kilogramov opijske smole. Ta je bila stara vsaj



PRIDELOVANJE CANABISA (RECEPT AGRONOMA)

Poleg standardnih pogojev, ki so isti, kot za rože je dobro naslednje:

- semena posadimo v črne »tegelčke«, ki bolje zadržujejo toploto

- rastlina mora imeti veliko svetlobe

- zalivamo jo lahko tudi z DONAT Mg, kar je bolj hranljivo

- takoj ko pobereмо letino (poravamo rastline), jih pomočimo v krop, da jih šokiramo, kar da boljšo moč

Statistika pravi, da policija (po vsem svetu) prestreže v povprečju vsako deseto pošiljko narkotikov. Torej je verjetnost, da bodo tihotapca prijeli 1:10. Vendar pa je tudi ujetemu tihotapcu zagotovljena določena »socialna varnost«. Veliki in skriti šefi namreč praviloma materialno podpirajo družine obsojencev v času prestajanja kazni. To seveda obvezuje posameznike, da po prestani kazni nadaljujejo z delom (ponavadi s ponarejenimi dokumenti), obenem pa je tako kupljen njihov molk. Obsojenci nikoli »ne vedo povedati«, od koga so narkotike dobili in komu natanko bi jih morali predati. Če bi o tem govorili, verjetno ne bi bili samo ob denarno podporo.

Dodatna stimulacija za tovrstno zaposlitev je tudi praksa naših sodišč, da obsojenim prekupčevalcem in tihotapcem ne odredijo odvzema protipravno pridobljenega premoženja.

dvajset let, našel pa jo je eden od obtožencev v hiši svojega očeta.

Vendar pa poznavalci pravijo, da je pridelovanje smole še vedno prisotno. Kontrola pač ne more biti vseobsežna in popolna, odkupne cene Alkaloida pa se ne morejo primerjati z zneski, ki jih ponujajo prekupčevalci.

Tomi Gračanin

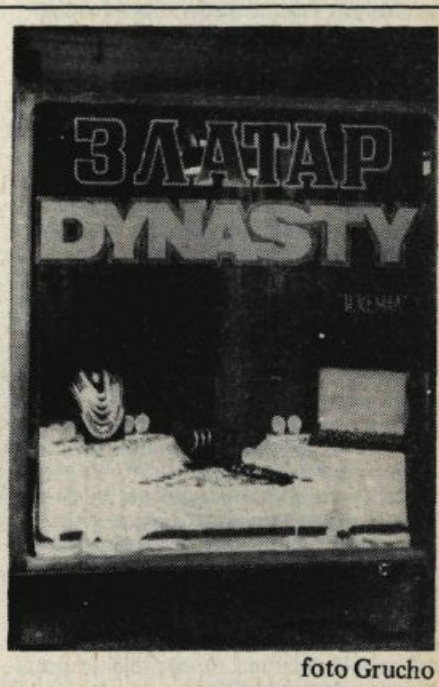


foto Grucho

SLOVENSKA AVANTGARDA

PRVI TANK PRI NAS

glede na periodizacijo slovenske zgodovine avantgarde, ki je v estetiški in umetnostnozgodovinski javnosti naletela na premolčan konsenz, se avantgardistična iskanja šele s tretjo fazo (prvo označuje Podbevškovo estetsko prevrednotenje tradicije, drugo pa Kosovelovo odklanjanje jezika kot medija nacionalne identitete in sinteza likovnega in poetskega v konstruktivističnih eksperimentih) uresničijo v gledališki umetnosti. povezana so s Ferdom Delakom in njegovo kritiko institucije umetnosti, oblikovane v meščanski družbi.

pojem »institucije umetnosti«, ki ga v svoji teoriji avantgarde uporablja Peter Bürger, na eni strani označuje producirajoči in distribuirajoči aparat umetnosti, na drugi pa predstave o umetninah, ki so dominantne v določeni epohi in ki bistveno določajo recepcije umetniških del. avantgarda si je prizadevala za umetniško konstrukcijo realnosti, vendar se je ta intencija po strmoglavljenju institucije umetnosti na tako paradoksalen način realizirala v samem umetniškem delu. po Bürgerju »namesto do nameravanega revolucioniranja življenja na podlagi vpeljave umetnosti nazaj v življenjsko prakso pride do revolucioniranja umetnosti«.

tež dvojni kritiki institucije umetnosti je mogoče slediti skozi celotno obdobje Delakovega avantgardnega raziskovanja na ravni gledališke in na ravni teoretično-manifestno-interpretativne produkcije.

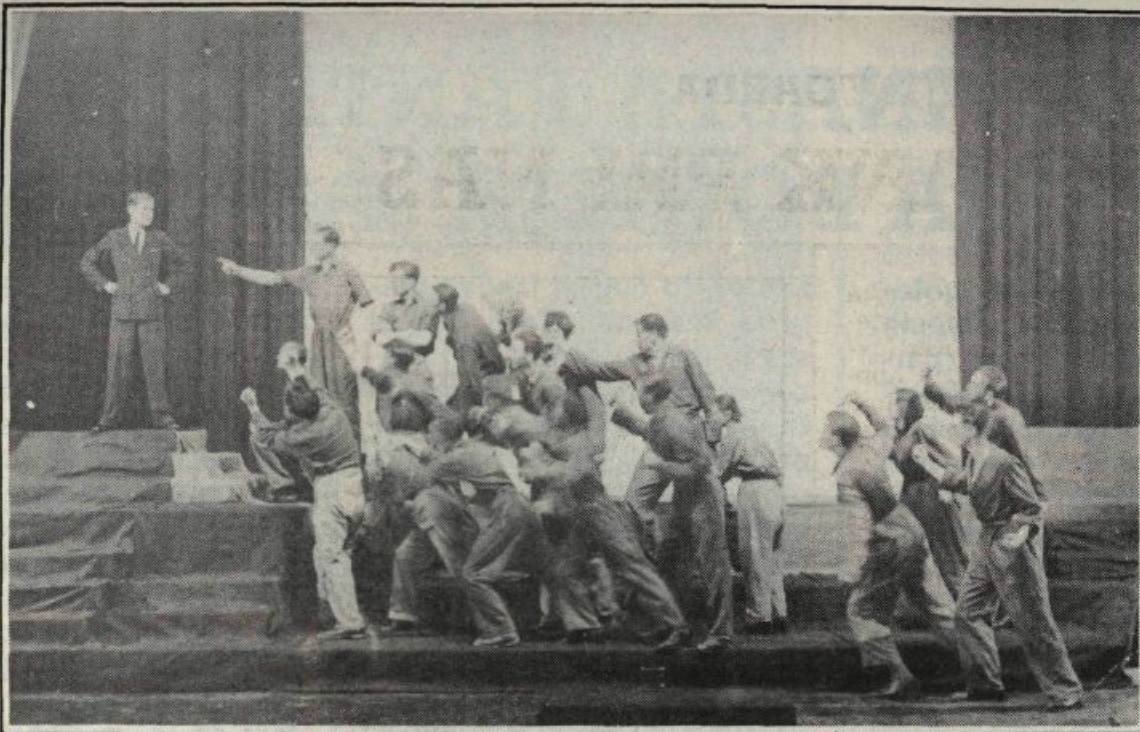
teoretično-manifestno-interpretativna produkcija se začne, ko Delak odide iz Novega mesta v Ljubljano in osnuje svoj časopis *Novi oder* (leta 1925), v katerem objavi članke *Reformatorji gledališča*, *Pot ruskega teatra od Stanislavskega do Eisensteina* in *Par besedi k »Literarno-umetniškemu večeru«*, ki so fundamentalni za razumevanje njegovega poskusa, da bi skonstruiral svoj lastni gledališki model. krizo in propadanje meščanskega teatra ima za nekaj samo po sebi razumljivega, tako da se mu sploh ne zdi potrebno, da bi ju argumentiral: »meščanski teater je v zadnjih desetletjih tako rapidno propadal, da je čutil vsak inteligent, ki je bil le količkaj v zvezi s teatrom, potrebo po temeljiti reformaciji na tem polju«. Delak (v svojem dvajsetem letu izvrstno informiran in seznanjen skoraj z vsemi avantgardnimi teaterskimi iskanji svojega časa) z naštevanjem reform v evropskem gledališču pojasni, zakaj se le-te niso posrečile: »vsa ta prenavljanja so bila v nasprotju s surovim okusom povprečnih meščanov; apelirala so le na višjo potrebo inteligence in zato niso mogla računati na skorajšnjo popularnost. reformatorji teatra, ki niso mogli najti finančnih podpor in niso mogli raču-

nati na poln in pazljiv avditorij, so morali čisto prekiniti svoje delo pod pritiskom grozečega finančnega poloma.«

nerazumevanje je seveda spremljalo tudi Delakovo gledališko produkcijo, tako da je morala kritikom že v Novem mestu pojasnjevati, kako »v sedanji moderni drami, ki temelji na realni podlagi, ne veljajo pravila naših prvih slovenskih igralcev Broštnika in Verovška«. Štiri leta kasneje (l. 1928), na svojem prvem gostovanju v Berlinu pri Herwarthu Waldnu, začetniku *Sturma*, pa med ciklusom predavanj o novi slovenski umetnosti napade kritiko v domovini: »Res nas slovenska kritika noče razumeti, ker prevelik je prepad med kritiko-prežvekovalko in nami, ki se ne prodajamo za mesečni honorar in nam občutek studa ne da, da bi vsakomur zavezovali čevljev.«

po *Novem odru* (izšla je samo ena številka) propade tudi poskus sodelovanja s Kosovelom, ki je Delaku ponudil, da bi zgolj »informativno« pisal za *Mladino*, kar prav tako lahko potrdi radikalno trditev Aleksandra Flakerja, da je koeksistenca avantgard nekaj nemogočega. kritika institucije umetnosti pa se prek teoretično-manifestno-interpretativne produkcije nadaljuje v dveh zvezkih *tanka*, *revue internationale de l'art vivant*. v drugi številki (obe sta izšli leta 1927), ki je numerirana z 1 1/2-3 (po Vidi Golubović takšna numeracija kaže inspirativne vezi slovenske avantgarde s teorijo prostora El Lissitzkega), Delak sklene manifestni spis *mi* z naslednjim: »sinovi in hčere revolucije duhovnih enot smo v svoji brezsrčno-nesramni lepoti črtali na zemljevidu evropo. napovedali smo boj zastareli kulturi, šovi-





nizmu v umetnosti, ne trpimo militarizma v gledališču in odklanjamo cerkveno plastiko.

najbolj tvorna je tista kritika, ki razlaga načela konstrukcije lastnega modela. čeprav je bil pod stalnim in očitnim vplivom ruskega avantgardnega teatra, je Delak trdil: »... moje inscenacije niso v smislu Stanislavskega, niti Vahtaganova ali Meyerholda, Tairofa ali Eisensteina – nel iz umetnosti vseh teh sem izluščil ono, kar se mi je zdelo najboljše in nam najprimernejše, in skušal združiti v celoto.« v Delakovi interpretaciji inscenacije, ki jo je imenoval »Literarno – umetniški večer« in na kateri so izvajali fragmente iz dramskih del (Shakespearea, Calderona, Wittman, Stritarja) in dramatizirano poezijo (Ketteja, Gradnika, Seliškarja, Zbašnika), je mogoče najti elemente didaktičnega, simboličnega in fizičnega teatra. Delak je simbolist, kadar pojasnjuje funkcijo in pomen scenografskih elementov (s katerimi še vedno krepko stoji na tleh naturalističnega gledališča, je didaktik, kadar zatrjuje, da mu je osrednji cilj vzgojiti publiko, zagovornik totalnega, fizičnega teatra pa je, kadar iz gledalcev želi napraviti igralce: »... Julij Cezar. Poizkus zvezati oder z dvorano, odstraniti oni prepad, ki loči igralce od gledalcev, oziroma narobe. na odru govorniški oder, kjer govori Mark Anton rimskemu ljudstvu – občinstvu, med občinstvom, v parterju, ložah in na galeriji bodo kostumirani igralci, ki bodo segali med dejanje.«

s tankom oziroma tesnim sodelovanjem s Černigojem se oblikujejo načela dinamičnega, aktivističnega, konstruktivističnega teatra. gledališče postane totalno: »modernejši režiser je pesnik, slikar, arhitekt in gledalec. ... teater pa naj bo sinteza življenja, to je: duševna hrana v času in prostoru.« s tem Delak naveže na revolucijo gledaliških režiserjev z začetka stoletja (Craig, Appio, Majerholda. ...) in nakaže obrat od dominantne estetike dramske predloge k inovativni estetiki predstave kot dejanja. paradigmo ustvarjanja za-

stopa sinteza življenjske in vseh umetniških realnosti, kakršno je Delak oblikoval v tekstu *Das neue slovenische Theater*, ki je bil objavljen v posebni številki *Sturma* (januar leta 1929), posvečeni »Junge slovenische Kunst«. »... novo slovensko gledališče naj bi bila skupna ekspanzija talentiranih elementov, dinamična manifestacija časa; novo slovensko gledališče mora delati na kolektivni podlagi in ne sme biti komorno; treba je ustvariti kolektivno umetnino, prenehati mora dualizem med opero, igro, prozo, liriko; novo slovensko gledališče naj bo sinteza iz vseh treh delov, pritegne pa naj tudi koreografijo novega plesa in arhitekturo kot scenično emocijo; oder zato ne sme biti tridimenzionalen, temveč dimenzionalno-kinetičen; ustvarjalne sile življenja so temelj novega gledališkega dogajanja, zato vsebina ne sme biti realistična ali romantična, temveč emocionalno-dinamična; iz gibanja se kristalizira oblika kot jasen izraz absolutne lepote; tekst mora sintetizirati slovensko življenje; vsa gibanja igralca naj temelje na slovenskem ljudskem plesu; scena mora v sintetičnem smislu izražati vsebino in ne sme služiti samo kot zunanji efekt.« (citat je interpretacija D. Moravca.)

na ravni gledališke produkcije se kritika institucije umetnosti začne z negacijo klasične inscenacije dramske predloge, medtem ko se režiser dvigne zoper dominacijo pisca. naslednja poteza je opuščanje statično-racitatorske mizanscene, potem pa tudi definitivni preboj pregrade in pretvorba dvorane v totalni oder. gledalec je s pozicije pasivnega konsumenta vpleten v dejanje gledališke produkcije. po »novoodrski« fazi dela Delak skupaj s Černigojem in s pomočjo njegovih scenografskih skic vnaša elemente konstruktivizma v predstavo. ta čas sodeluje celo z marinettijem, kateremu pomaga uprizorjati minutna dela: »prvo dejanje. scena predstavlja sobo. v postelji spi človek in smrči. zastor pade, prvo dejanje je gotovo.

drugo dejanje. druga soba, v postelji leži drug človek, spi in smrči. zastor pade, dejanje je gotovo. tretje dejanje. oba človeka sta mesečnika, obsijana z mesečino, hodita po strhi. zaletita se, padeta dol. zastor. drama je pri kraju.«

po tanku Delak preide na kolektivno igranje in na multimedialni teater. izkušnje je zbral posebno med svojim bivanjem v Berlinu, obiskujoč Piscatorjevo gledališče, kjer se je seznanil z njegovim političnim teatrom in ga popolnoma sprejel, pa tudi med bivanjem v Parizu, v Svici in na Dunaju, kjer se je seznanil s predstavami Mejerholda in Tairova.

po triletnem bivanju v inozemstvu se je v Ljubljani odzval povabilu *Delavskega odra* Bratka Krfta, ki je, zlasti pri delavski publiku, že žel uspeh (v tem gledališču je, mimogrede rečeno, igral tudi Edvard Karmelj). najbolj znana Delakova predstava je – kot rezultat tega povabila – dramatizacija *Hlapca Jerneja in njegove pravice*, v kateri so sintetizirane vse izkušnje in opredelitve iz prejšnjih kreativnih let, še posebno pa politični naboj iz Piscatorjevega gledališča. na ogoleli sceni Delak projicira ekspresionistične diapozitive Ljubivoja Ravnikarja (ki spominja na zgodnje Kokoschkove ilustracije za *Sturm*), s scenografijo in mizansceno na odru oblikuje socialno strukturo (potlačena množica nosi delavska oblačila), medtem ko je »razredni sovražnik« postavljen na vzvišene praktikable. množične scene oziroma kolektivno igranje je prevzeto od Mejerholda, uporabljeni pa so tudi svetlobni efekti in glasba – predstavo sklene marseljeza.

z *Delavskim odrom* se končajo gledališke inovacije Ferda Delaka, s tem pa tudi slovenska zgodovinska gledališka avantgarda.

Emil Hrvatin

Prevedel V.S.

PLOČEVINASTA FANTAZIJA LESTERJA BOWIEJA

»Edina stvar, ki bi lahko združila vse ljudi tega planeta, je kultura in trenutno je najmočnejši kulturni element črnska glasba.«

Lester Bowie je prav gotovo ena od najbolj svojstvenih pojav na današnji jazz (pardon: avantpop) sceni. Verjetno je prav on tisti, ki je šel pri raziskovanju zvokovnih zmožnosti trobente najdlje. Sam pravi, da je to posledica dejstva, da struktura njegovih ust in zob ni primerna za igranje trobente in je zato moral vlagati veliko več truda kot drugi trobentarji. Kakorkoli že, iz svoje trobente je izlekel zvoke, ki jih iz tega instrumenta še nismo slišali – v njih je vnesel kvaliteto in emocijo človeškega glasu – od otroškega joka do razposajenega moškega krohota. Sicer pa tudi sam pravi: »Trobenta – to sem jaz, to je moj glas...« In res – kar čuti

Lester, to čuti in izpove njegova trobenta. Zato je Lesterja lažje spoznati in ga razumeti na njegovem koncertu, kot pa skozi intervju, čeprav je velik tudi kot govor. Njegov koncert v mari-borski dvorani Union, 12. novembra je bil pravi praznik črnske glasbe. Na tem mestu ga nimam namena opisovati; sicer pa to ne bi imelo smisla – prenesti vse tiste pozitivne dražljaje, ki so jih bila deležna naša ušesa in oči (člani Brass Fantasy so med koncertom trikrat zamenjali razkošne uniforme), bi bilo jalo-vo početje. To vibracijo morač začutiti nekje globoko v trebuhu – v jetrih, v črevesju, v želodcu...

Naslednjega dne sva se

dobila v ljubljanskem hotelu Union in posneta ta intervju. Na poti v njegovo sobo sem bil priča neskončno smešnemu prizoru: Lester me je pustil čakati skoraj pet minut v avli hotela, ker se je igral z nekim mulcem, ki je mahal s plastično pištolo, ravbarje in žandarje. Ko sva končno pričla v sobo, mi je ponudil domače žganje, ki ga je dobil od nekega novinarja. In potem se je, že rahlo pod gasom, razgovoril o vsem živem – o usodi človeštva, o ekoloških katastrofah, o politični korupciji, o svoji hčerki, ki bo predsednica (in to črna) ZDA... Preveč je bilo vsega, zato sem izluščil samo tiste dele pogovora, ki so se nanašali na glasbo.



foto Aberšek



foto Aberšek

L. B.: To žganje sem dobil od nekega novinarja, ki mi je prinesel tudi časopis iz Brooklyna, kjer drugače živim. Zame je bilo to veliko presenečenje, saj še nisem videl kakega brooklynskega časopisa v Evropi. Predvsem pa cenim samo gesto. Treba se je namreč zavedati, da hočejo ljudje vedno le sprejemati, ne pa tudi dajati... In potem ne razumejo, koliko jim mi na odru moramo dati – moramo jim dati emocijo, moramo jim dati feeling. Pomanjkanje emocije v glasbi se zelo hitro opazi in taka glasba je slaba glasba. In če že toliko damo, potem pričakujemo, da bomo doživeli kakšen feedback, da bomo dobili kaj v povračilo. To se pa le redko zgodi in zato se mnogi glasbeniki zapijejo, hodijo po barih, navezujejo stike z dekleti... Karkoli, samo da se kaj zgodi, samo da pride kaj tudi nazaj!

TRIBUNA: Magnetofon je že nekaj časa vključen in mislim, da bi lahko kar začela. Povej mi najprej kaj o tej zasedbi – *«Brass Fantasy»* – nastala je pred štirimi leti. Kako je prišlo do tega?

L. B.: Mnogo let, mislim, da kakih dvajset, me je preganjala ideja o ustanovitvi skupine sestavljene iz trobil. Vendar je bilo to takrat še nemogoče – nisem imel niti dovolj reputacije, niti dovolj denarja. Hotel sem namreč dobiti najboljše glasbenike – ti pa so dragi. Da dobiš v skupino recimo Steva turrea ali Boba Stewarta (oba sta člana *Brass Fantasy*, op. I. A.), moraš imeti veliko denarja.

TRIBUNA: Ali si torej opustil načrte o ustanovitvi še večje tovrstne zasedbe, v kateri naj bi igralo sto ali še več trobilcev?

L. B.: Nikakor! Nisem še mrtev in imam dovolj časa. Najprej nameravam sestaviti večjo skupino s kakimi 25 trobilci, potem pa pride na vrsto stočlanska zasedba.

TRIBUNA: Vedno si igral v več bendih hkrati. Ali je *Brass Fantasy* tvoj glavni projekt v tem trenutku? Kako je z *Art Ensemblom* in ostalimi zasedbami, s katerimi si sodeloval?

L. B.: Težko bi rekel, da je *Brass Fantasy* moj glavni projekt. Na nek način mogoče tudi je. Vendar igram še v treh skupinah, ki so med seboj precej različne, vse pa so zame pomembne. Še vedno delam z *Art Ensemblom*, toda zadnja tri leta smo več ali manj ostajali v ZDA, v Evropo nismo prihajali. Za naslednje leto pa že planiramo veliko evropsko turnejo. Imam še dva benda – *Root to the Source* in *The Leaders*. Več, imam šest otrok, ki jih moram vzdrževati in zato pač moram neprestano delati, igrati, služiti.

TRIBUNA: V svoji dolgoletni karieri si igral še z veliko drugimi skupinami in mnogimi velikani jazza. Kaj meniš o današnjem jazzu v primerjavi s tistim izpred 20, 30 let?

L. B.: Kot prvo – beseda jazz mi ni všeč. Čim namreč omeniš jazz, to pomeni, da gre za slabe pogoje, za malo denarja, vse je slabo. Če hočeš biti jazz glasbenik, moraš biti pripravljen na to, da boš umrl zapit in osamljen v kaki poceni hotelski sobi, pa čeprav si genij.

TRIBUNA: To se verjetno ne bo zgodilo Milesu Davisu?

L. B.: Res je, toda Miles Davis je samo eden. Samo en človek v jazzu, ki je res zvezda. Po drugi strani pa samo pogledj, koliko je takih in večjih zvezd v rocku in popu. Ogromno! Vsi ti ljudje so milijonarji. Nočem reči, da denar pomeni vse, toda tudi ostali glasbeniki in umetniki nasploh morajo živeti! Še vedno je prisoten ta zgrešen stereotip o umetnikih kot bohemih, ki ne potrebujejo hrane. Toda lačen ne moreš ustvarjati! Najprej hrana, potem šele kreativnost. Pogledj, jaz sem edini, ki ima tri bende; igram še v četrtem. Tega še nikoli nihče ni napravil – niti Charlie Parker ne, niti Duke Ellington. Nihče nima treh popolnoma različnih skupin. In vse tri so uspešne! To ni še nikomur uspelo, toda jaz to moram početi. Za to pa potrebujem čas. Če bi ta čas zapravljal z razmišljanjem o hrani, ne bi zmogel nič od tega.

TRIBUNA: Tvoja glasba je res pravi mali leksikon vsega, kar so črnci dali moderni popularni glasbi: blues, soul, funk, dixie, bebop, celo rock'n'roll in reggae. Nisem omenil jazz, ker ti ta izraz ni všeč. Kako bi torej poimenoval svojo glasbo?

L. B.: Jazz mi res ni všeč! Trenutno igram avantpop (to je naslov druge in najnovejše plošče *Brass Fantasy*, op. I. A.). Stvar je v tem, da je bila glasba črncev razdeljena. Zato mi pri *Art Ensemblu* pravim, da igramo črnsko glasbo in ne kaj drugega. Nobene glasbe ne moreš razkosati. Razdeli zahodno klasično glasbo in kaj dobiš? Nič! Napravi isto s črnsko glasbo in dobil boš jazz, rock'n'roll, soul, blues itd. Vsa ta sranja! Toda to je samo ena glasba – črnska glasba!

TRIBUNA: Prej sva omenjala Milesa Davisa. Pravkar sem se spomnil, da sem neke prebral njegovo izjavo, ki se dobesedno glasi: »Jazz is dead!« Torej imata z Milesom podobne občutke o jazzu, oziroma o samem izrazu jazz. Kaj praviš na to?

L. B.: V neki določeni konotaciji ima prav. Razumeti moraš, da je Miles nekaj posebnega. On si prizadeva za izboljšanje našega položaja. Videl je namreč veliko svojih prijateljev umreti v bedi, pomanjkanju, boleznih in vsem sranju, ker niso imeli denarja. On je edini v bebopu, ki res dobro zasluži; niti Dizzie Gillespie ni milijonar. Miles Davis je kralj! Všeč mi je vse, kar je napravil od svoje prve plošče pa do *Tu tu*. In s tem, kako ustvarja pritisk in zahteva več denarja, Miles služi kot primer zame. Jaz sem kot njegov sin. In ko vidim, da se ne pusti jebat, vem, da se tudi meni ni treba.

TRIBUNA: Pa vendar tudi njega včasih jebejo. V nekem intervjuju je izjavil, da ga med vožnjo z njegovim dragim športnim avtomobilom dostikrat ustavi ameriška policija in baje jim je vedno zelo sumljiv – češ, odkod mi tako drag avto. Vse to samo zaradi barve kože?

L. B.: Vedeti moraš, da je Miles zelo antagonistična oseba. Mene na primer še nikoli niso ustavili in mi delali problemov, čeprav sem se že vozil v dragih avtomobilih. Ko pa policija ustavi Milesa, ta takoj zarenči nanj: »Fuck you, leave me alone!« To seveda policajem ni všeč in ni jim važno, kdo je Miles Davis. Meni se to ne more zgoditi, ker sem bil tudi sam policaj...

TRIBUNA: Šališ se!

L. B.: Ne! Bil sem vojni policaj in to štiri leta. Ko srečam policaja kjerkoli, celo v Jugoslaviji, poznam vse čarobne besede. Naj ti izdam skrivnost – ko vidim policaja, mu pristopim in ga ogovorim: »Ti, to je pa lepa uniforma! Pa pištola – kakšen tip je to? Jo lahko malo pogledam?« Takoj ga zagreješ: »Kaj, ti je všeč? Na ogled si jo!« Tudi sam sem bil nekoč tak revolveraš in vem, kako je to.

TRIBUNA: Noro! Ampak nehajva se pogovarjati o pištolah; govoriva raje o trobentah! Kakšen je tvoj pristop k instrumentu – ali obravnavaš trobento

samo kot orodje, kot kos pločevine, ki proizvaja zvok, ali pa je tvoj odnos bolj metafizičen in gledaš nanjo kot na nekakšen podaljšek tvoje biti?

L. B.: Trobenta je zame kot pištola. Tudi pištola je podaljšek. Če ti ustreliš proti meni, bom ustrelil nazaj. Nisem kot Martin Luther King; on mi ni všeč, niti mi niso všeč njegove ideje. Celo ljudi, ki jim je bil Martin Luther King všeč, ne maram.

TRIBUNA: Če sva že pri tem – kakšne pa so tvoje ideje o izboljšanju sveta?

L. B.: Če me udariš, bom udaril nazaj. Če me pa ne udariš in me spoštuješ, potem te bom tudi jaz spoštoval in lahko bova živela in delala skupaj. Vse kulture, vsi ljudje moramo delati skupaj. Mi skušamo ustvarjati glasbo, ki jo razume vsakdo. Moramo se namreč naučiti živeti kot ljudje tega sveta in ne kot ljudje iz Amerike, Afrike, Azije... Razlike niso važne: beli, črni, rumeni, rdeči – fuck that shit! Tega se moram naučiti, kajti kmalu se bomo srečali z bitji z drugih planetov.

usoda človeštva. Rock glasbeniki so se začeli zavedati svoje moči, vendar pozabljajo, da je njihova glasba izposojena – ta glasba je naša, to je črnska glasba. In ta glasba ima moč, da spremeni svet. Edina stvar, ki bi lahko združila vse ljudi tega planeta je kultura in trenutno je najmočnejši kulturni element črnska glasba.

TRIBUNA: Vrniva se k tvoji glasbi, k trobenti. Ali nisi nikoli pomislil, da bi igral kak drug instrument? Recimo, da se ti ponudi možnost začeti vse znova?

L. B.: Če bi bilo to res možno, bi si verjetno izbral bobne ali bas. Nikoli več si ne bi izbral instrumenta, pri katerem je treba uporabljati obraz. Verjetno sem rojen glasbenik, nisem pa rojen trobentač in moram zelo trdo delati, da sem pri igranju trobente dober. Seveda pa zdaj je kar je – trobento igram že skoraj celo življenje, od petega leta dalje, se pravi štirideset let. S trobento me je seznanil oče, ki jo je prav tako igral – na paradah in podobnih zadevah. In ko sem bil dovolj star, da sem ugotovil, kaj se dogaja,

zaigram kako stvar in ljudje bodo rekli: »To je zelo čudno, kaj to pomeni? To je eksperimentalna glasba!« Če pa to napravim na pravi način, kot to delam z Brass Fantasy, ki je skupina s precej popularno, komercialno usmeritvijo – igramo pop, avantpop – je ljudem stvar všeč, ker ima feeling. Kljub temu pa nakazujemo nove zvočne možnosti.

TRIBUNA: V tvojem nastopu, v zvokih tvoje trobente in v tvoji glasbi nasplinkoh je čutiti precejšnjo dozo humorja...

L. B.: To je zato, ker sem pač tudi sam takšen – nagnjen k humorju. Zvok moje trobente – to sem jaz, to je moj glas. Zame je humor zelo pomembne, pomemben je pravzaprav za vse ljudi. Še posebno pa je pomemben za nas črnce, ki smo šli skozi pekel suženjstva; takrat se je dalo preživeti samo s humorjem. Tako je to, vsi to počnemo – takrat, ko nam je zares težko in imamo veliko problemov; če se lahko malo pošalimo, se bomo nekako prebili skozi dan. Glasba mora biti izraz življenja. Sicer pa tudi sam nisem vedno veselo razpoložen; včasih sem žalosten, včasih sem jezen, včasih osamljen – in taka je potem tudi moja glasba. Glasba mora biti moj podaljšek; trobenta – to sem jaz, to ni samo kos kovine, vsa svoja občutenja izražam skozi njo.

TRIBUNA: Kakšni so tvoji načrti za prihodnost, kaj bo počel trobentač Lester Bowie čez dvajset, trideset let?

L. B.: Čez dvajset let bo Lester Bowie na jadnici, ki bo plula okoli Sveta; bo upokojeni trobentač. 11. oktobra 2001 bom imel točno ob desetih zvečer poslovljni koncert. Takrat bom star natančno šestdeset let. In naslednjega dne se bom vkrcal na ladjo.

TRIBUNA: Brez povratka?

L. B.: Mogoče se bom vrnil čez nekaj let, mogoče ko bom star sedemdeset let; če bodo ljudje želeli, da sevrnem. Toda ta premor bom gotovo napravil. Nikakor nočem umreti na odru. Nočem biti tovrsten stereotip.

Iztok Aberšek

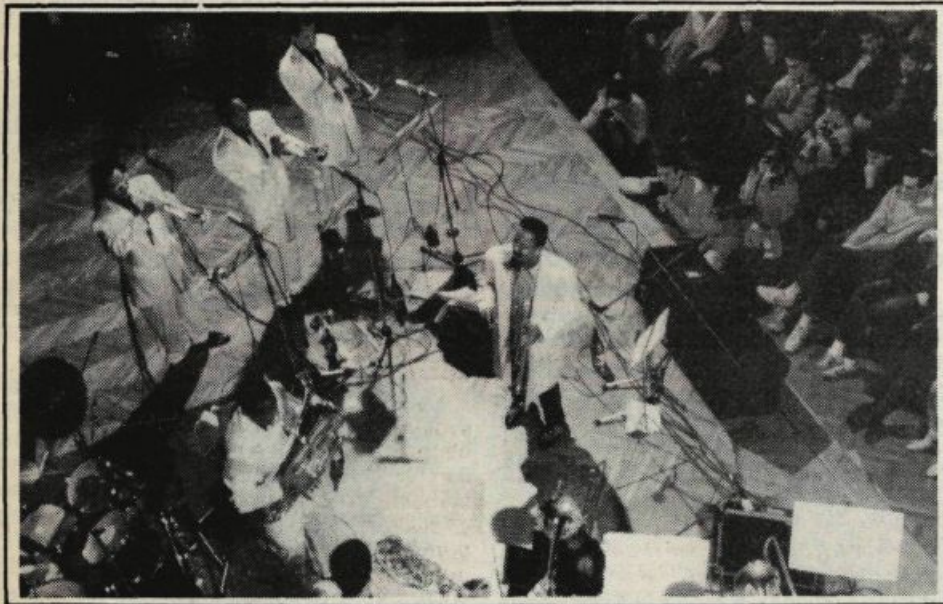


foto Aberšek

TRIBUNA: Nekateri bendi, predvsem v rocku, skušajo s svojim delovanjem, s svojim vplivom na poslušalce spremeniti ta svet. To jim zadnje čase celo uspeva, če se spomnimo npr. na Live Aid. Glasba je torej lahko močno orodje, predvsem rock glasba.

L. B.: Mi to vemo! Mi smo jim to nakazali. Glasba je najbolj vplivna stvar na svetu, kar je nam že dolgo jasno. Tale Live Aid je bil res velika stvar, toda mi smo o tem govorili že dolgo časa. Že pred mnogimi leti smo razmišljali o združitvi glasbenikov. S pomočjo kulture smo lahko učinkoviti, zato smo tudi izumili rock'n'roll. Vedeli smo, da lahko rock'n'roll združi vse ljudi tega sveta, da mu bo to uspelo prej kot jazzu, zato smo izumili to sranje. Potrebovali smo nekaj, kar bi vsi ljudje razumeli – in to je rock'n'roll. Po tem, ko smo ga ustvarili, pa smo morali svetu dokazati, da ne govorimo neumnosti, da nas skrbi stanje in

je bilo že prepozno in tako sem ostal trobentač.

TRIBUNA: Taka je pač usoda! Vseeno pa nič kaj ne kaže, da bi ti šlo igranje trobente slabo od rok, prav nasprotno – znan si kot eden najinventivnejših jazz trobentačev. Ali meniš, da si pri svojem raziskovanju zvočnih zmognosti trobente že prišel do roba? Ali sploh obstaja takšen rob, oziroma meja zvočnega obsega trobente?

L. B.: Ne vem, te meje nisem odkril, čeprav sem mogoče razširil zvočni obseg trobente bolj kot kdorkoli doslej – to sem čutil kot svojo dolžnost. Vendar pa še nisem končal, veliko se še da storiti.

TRIBUNA: Torej obstajajo zvoki, ki jih iz trobente doslej še nismo slišali?

L. B.: Pa ne samo zvoki – novi načini, pristopi... Zvok sam po sebi ni dovolj, vse mora biti v kontekstu glasbene sekvence, ki bo imela pomen; zvok sam po sebi nima pomena. Recimo, Jaz lahko

KDO JE KDO NA NEODVISNI SCENI

Sledi nadaljevanje z epilogom. Za dodatne informacije bralcu v branje priporočamo prvi dve številki.

Cherry Red ni nikoli sodila med izrazito punkovske založbe, marveč je svojo dejavnost izrazito širila v odkrivanje novih glasbenih polj. Preko manjših podružnic (npr. *Anagrama* ali *East West Trade*, ki je širše posegala v evropski glasbeni prostor z izvajalci, kot so *Laibach* (*Panorama*) *Die Zwei*, *Holger Hiller*, in drugimi) je uspela precej nadgraditi svojo običajno ponudbo (gre za bende, kot sta *Felt* ter *Eyeless In Gaza*).

Factory že ves čas velja za glavnega nosilca dogajanja na manchesterski sceni. Z *Joy Division* se je namreč udeležila podoba tipičnega »Factory-benda«, katero so kasneje prevzeli glasbeno manj radikalni nadaljevalci *New Order*. Tako kot *Rough Trade* (v ZDA in Nemčiji) ima *Factory* svojo manjšo podružnico v Evropi (*Factory Benelux*). Trenuten izziv pa pomeni nova generacija mlajših manchesterskih bendov. Od že uveljavljenih izvajalcev uporabljata nalepke *Factory* tudi zasedbi *Durutti Column* in *A Certain Ratio*.

Mute je nekdaj veljala za zibelko elektro-popa, ki ji je prinašal tudi precejšen komercialni uspeh z izvajalci, kot so tisti pri *Depeche Mode* in *Yazoo*. Kljub še vedno obstoječi elektro sceni (*I Start Counting*, *Erasure*) se bistvene kvalitete trenutno akumulirajo v nekaterih posameznikih, ki so sicer, na ta ali oni način, že leta prisotni na angleški glasbeni sceni. Najpomembnejši med njimi je *Nick Cave* (ex-*Birthday Party*), ki si je s svojimi solo izdelki še bolj utrdil sloves izrednega avtorja in interpretatorja (predzadnji album *Kicking Against The Pricks* je poln norih »cover verzij). Zanimiv je tudi *Mark Stewart* (ex-*Pop Group*) s svojo zasedbo *Mafia*, ki zadnje čase precej sodeluje z dub producentom *Adrianom Sherwoodom* (ta sicer svoje produkte izdaja na etiketi *On U-Sounds*). *Frank Tovey* (Ex-*Fad Gadget*) je precej manj zanimiv, kot je bil pred kakimi petimi leti. Posebno dimenzijo daje založbi *Mute* pevka (?) *Diamanda Galas*, ki se je s svojimi avantgardno-odtrganimi glasovnimi eksibicijami že zapisala v zgodovino.

Vprašanje je, kako se lotiti pregleda manjših, a zato nič manj pomembnih založb. Njihova odvisnost (so podružnice neodvisnih ali celo katere izmed multinacionalk) mnogokrat ni natančno definirana, pravtako pa je, spricho stalnih selitev, otežkočeno enostavno kompiliranje izvajalcev.

Vendar so prav ta majhna podjetja v svoji funkciji (tudi komercialni) najbolj značilno neodvisna. Ni naključje, da je njihovo združenje *Umbrella* v začetku letošnjega leta doseglo, da so bile z neodvisnih lestvic odstranjene vse tiste založbe, ki so na kakršenkoli način povezane z »veliki-

mi«. Hkrati se je formirala tudi mreža neodvisnih trgovin pod imenom *The Chain With No Name*.

Preko zaznavanja posameznih izvajalcev pa je vendarle mogoče vsaj delno opredeliti najpomembnejše založbe. Mnogokrat že en sam izvajalec predstavlja tudi smer delovanja posamezne založbe. Med odmevnejšimi so vsekakor *Merciful Release* (nekdanj *Sisters Of Mercy*, zdaj *The Sisterhood*, *James Ray & The Performance*), *Red Rhino* (*Red Lorry, Yellow Lorry, Butthole Surfers*), *Creation* (*Weather Prophets*, *The Bodines*, novi album zasedbe *Felt*, ena izmed številnih postaj bende *The Membranes*, prvi singl bende *Jesus & Mary Chain - Upside Down*, *The Chills*, *Primal Scream*), *Big Beat* (*The Cramps* in še kopica drugih psychabilly bendov), *Wire* (*The Leather Nun*), *In Tape* (*The Janitors*, *The Weeds*, *June Brides*, še enkrat *The Membranes*), *Blast First* (*Sonic Youth*), *K422* (*Swans*), *Music For Nations* (*Metallica* in njihovi zasledovalci), *Probe Plus* (predstavlja predvsem liverpoolsko sceno - *Half Man, Half Biscuit* in *Gone To Earth*) *Awesome Records* (*Danielle Dax*, *Keanan*, *Martin Besserman*), *Demon* (skrbi predvsem za reizdaje, pri njej pa je izšel tudi zadnji album *Elvisa Costella* ter debi-album bende *That Petrol Emotion*, nastalega iz ostankov *The Undertones*), *Dreamworld* (*1000 Violins*, *Blue Train*, *Riot Of Colour*), *Chapter 22* (zanjo sta pred podpisom z »velikimi« snemali skupini *Mission* ter *Balaam & The Angel*), *Dojo* (ki se prav tako veliko ukvarja z reizdajami; izdala je tudi koncertni album pevke *Nico - Behind The Iron Curtain* - ter bendov, kot sta *Wire* in *The Meteors*), *Red Flame* (*Phillip Boa & The Voodoo Club*), *Clay* (*Play Dead*, *Discharge*), *Abstract* (*The Three Johns*, v začetku tudi *New Model Army*), *Situation 2* (podružnica *Beggars Banquet* - *Gene Loves Jezebel*, *The Bolshoi*), *Zulu Records* (liverpoolski bendi, npr. *Pink Industry* *Illuminated Records* (nekdanj *400 Blows*, *23 Skidoo*, tudi *D.A.F.*) ter še cela vrsta drugih.

Treba je vedeti, da imajo celo manjše založbe svoje podružnice, katere za posredovanje običajno izkoriščajo samo določene glasbene zvrsti. Zgoraj navedene večinoma ne prestopajo neodvisnega kroga, medtem ko je povezovanje z velikimi značilno za *Blanco Y Negro* (*Jesus & Mary Chain*, *Everything But The Girl*, *Sudden Sway*, nekdanj tudi *James*), *Kitchenware* (*Prefab Sprout*, *Kane Gang*, *Hurrah!*, *Daintees*, *Linkmen*), *Vindaloo* (*Fuzzbox*, *The Nightingales*, *Ted Chippington*) ter *Gol Discs* (*Billy Bragg*, *Housemartins*).

Popolnoma neustrezno bi bilo neodvisno dogajanje omejevati samo na Veliko Britanijo, kajti tudi v ZDA ima novoročkovsko dogajanje za seboj lastno založništvo (*SST*, *Alternative Tentacles*, *Enigma*, *DB Records*), ki pa se ukvarja z večjimi eksistenčno-finančnimi problemi kot nji-

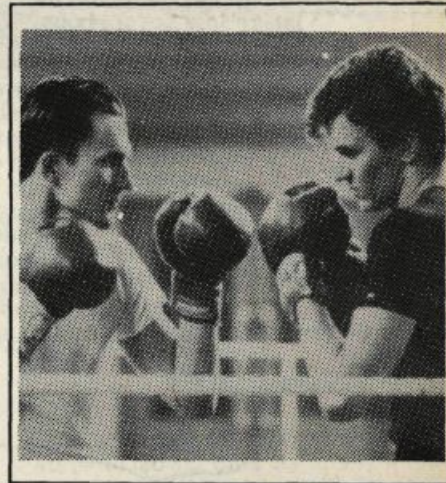
hovi britanski kolegi (glej prvo nadaljevanje!). Neodvisno dogajanje je močno po celi Evropi, kajti ostali izvenangleški neodvisni aktivisti in promotorji so izrazito nezadovoljni s »hegemonijo angleških agentov« (glej *Mladino*, št. 35 z dne 31. oktobra 1986, članek I. V. - Vstajenje (alter) Evrope, ki daje predvsem neodvisno koncertne informacije).

Neodvisno založništvo najdemo v skoraj vsaki evropski deželi. Od zatiralskih sposobnosti posameznega režima pa je odvisno, koliko svobode bo dano propagiranju (ter razpečavanju) zapostavljenega glasbenega dogajanja. V zahodni Evropi najdemo tudi nekaj zelo odmevnih založb, kot sta bruselska *Crammed Discs*, ki v svojih iskanjih posega celo v Afriko, ter *Les Disques De Crepuscule*. Ostale važnejše točke so še v Franciji, ZRN, Italiji (glej *Mladino*, št. 37 z dne 14. novembra 1986, članek *Milka Postraka - Dokumenti »drugačnega« glasbenega organiziranja v Trstu*) ter tudi v Skandinaviji (*hard-core*). Ne pozabimo seveda na Jugoslavijo, kjer se glasbeno dogajanje v zadnjem času odločilno oblikuje preko neodvisnega založništva (*Založba FV*, *Brut Film*, *Dokumentarna oziroma »A«*, *Produkcija Slovenija*, *Non Stop Records* iz Beograda, poleg tega pa je tu še delovanje nekaterih posameznikov - najbolj odmevni so projekti *Maria Marzidovska*).

EPILOG:

Neodvisna scena je trajna rešitev. V svojem razvoju je, kljub vsemogočim problemom in interesom, preseгла začetne ljubiteljsko-dekadentne oblike in si izborila mesto v rock realnosti. Komercialni boj z velikimi je brezsmiselno početje, mnogo pomembnejše je ustvarjanje karseda ugodnih pogojev, ki bodo omogočali razvoj nove kreativnosti. Razvoj je boj. Neodvisni boj pa določajo zgolj glasbeni dinamiti. Brez spleena na pragu apokalipse...

Andrej Ilc



Woody Allen

ČE BI BILI IMPRESIONISTI DENTISTI

Dragi Theo, ali življenje res nikdar ne bo pravično do mene? Popolnoma sem obupan! Bobni mi v glavi! Mrs. Sol Schimmer me obtožuje, ker sem ji naredil mostiček po svojem lastnem občutku in ne tako, da bi se prilegel njenim ustom! Res je! Ne morem delati po naročilu kot kakšen navaden mostiček. Odločil sem se, da mora biti njen ogromen in valovit, z divjimi eksplozivnimi zobmi, ki se kot plamen dvigujejo kvišku v vseh smereh. Zdaj se pa razburja, ker ne paše v njena usta. Taka buržujka je in tako neumna, da bi jo kar udaril! S silo sem ji poskušal vstaviti umetno nebo, toda štrli ji ven kot zvezd nato razplamten lestenec. Kljub temu mi ugaja. Pravi, da ne more žvečiti! Kaj me briga, če lahko žveči ali ne! Theo, tega ne sem Cézana, če bi hotel z mano deliti ordinacijo, toda on je že star in slaboten in ne more več držati instrumentov v rokah, tako da jih mora imeti privezane na za-pestja; ampak potem mu manjka preciznost, in ko končno začne delati, izbije več zob, kot pa jih reši. Kaj naj storim?

Vincent

Dragi Theo, odločil sem se, da bom delil ordinacijo z Gauguinom. Je dober zobozdravnik, specialist za mostičke, in zdi se, da sem mu všeč. Zelo laskavo je govoril o mojem delu na gospodu Jaju Greenglassu. Če se še na gospodu Jaju Greenglassu. Če se še spominjaš, sem zaplombiral njegovo sedmico zgoraj, potem pa sem zasovražil Greenplombo in jo poskušal odstraniti. Greenglass ni hotel popustiti in šla sva na sodišče. Postavilo se je vprašanje lastništva in po nasvetu svojega odvetnika sem ga tožil za cel zob in se končno dogovoril za plombo. No, nekdo jo je videl ležati v kotu moje ordinacije in sedaj jo hoče postaviti na razstavo! Govori se že celo o retrospektivi!

Vincent

Dragi Theo, ta teden sem naredil nekaj rentgenskih posnetkov, nad katerimi sem bil navdušen. Videl jih je Degas in bil do njih kritičen. Rekel je, da so kompozicijsko šibki. Vse luknje so bile nakopičene v spodnjem levem kotu. Razložil sem mu, da tako izgledajo usta gospe Slotkin, tuda sploh ni hotel poslušati! Rekel je, da sovraži okvirje, in da je mahagonij pretežek. Kot da to ne bi bilo dovolj, sem se lotil še korenin gospe Wilme Zandis, toda med delom sem postal pobit. Nenadoma sem ugotovil, da delo na koreninah ni tisto, kar hočem. Postal sem razburjen in omotičen. Iz ordinacije sem stekel na svež zrak, kjer sem končno lahko dihal! Nekaj dni sem bil v nezavedi in zbudil sem se na obali. Ko sem se vrnil, je bila še vedno na stolu. Iz dolžnosti sem dokončal njene zobe, toda nisem jih mogel podpisati.

Vincent

Dragi Theo, Toulouse-Lautrec je najnesrečnejši človek na svetu. Bolj kot karkoli si prizadeva postati velik zdravnik; in res je talentiran, ampak na žalost je premajhen, da bi lahko dosegel usta svojih pacientov, pa tudi preveč ponosen, da bi si karkoli podstavil pod noge. Z rokami, dvignjenimi nad glavo, slepo tava okoli ustnic in včeraj je gospej Fitelsonovi namesto na zobe pritrtil krono na brado. Medtem pa moj stari prijatelj Monet odbija delo na vseh, razen zelo zelo velikih ust(ih) in Seurat, ki je precej muhast, je razvil metodo čiščenja vsakega zoba posebej, dokler ne zgradi, kot temu pravi, »polnih, svežih ust«. Ta na sebi sicer imajo arhitektonsko trdnost, toda ali so dentalni izdelek?

Vincent

Dragi Theo,
Zaljubljen sem. Prejšnji teden je zaradi
oralne prophylaksije prišla k meni Claire
Memling. (Poslal sem ji kartico, v kateri
sem ji napisal, da je že šest mesecev, od-
je bilo šele štiri dni.) Theo, spravlja me v
norost! Razgnalo me bo od strasti! Njen
ugriz! Nisem še videl takega ugriza! Njeni
zobje se stikajo do popolnosti! Ne kot pri
Gospe Itkin, kjer so spodnji zobje za inčo
bolj spredaj kot zgornji, tako da je njen ug-
riz podoben volkodlakovemu! Ne! Clairini
zobje se zaprejo in srečajo! In takrat se
zaveš, da obstaja Bog! In kljub temu ni
preveč dovršena. Ne tako brezhibna, da bi
postala nezanimiva. Med spodnjo deveti-
co in enajstico ima luknjo. Desetica je bila
izgubljena v njenem otroštvu. Nenadoma
in brez opozorila je nastala luknja. Odstra-
njena je bila precej z lahkoto (izpadla je,
medtem ko je govorila) in nikdar ni bila
nadomeščena. »Nič ni moglo nadomestiti
desetice spodaj,« mi je povedala. »Bila je
več kot zob, bila je moje življenje do tiste-
ga trenutka.« Ko je postala starejša, je o
zobu le redko govorila in mislim, da mi je
bila pripravljena o njem govoriti samo
zato, ker mi zaupa. Oh, Theo, ljubim jo!
Danes sem pogledal tja doli med njene
zobe in spet sem se počutil kot nervozen
mlad študent medicine; blazinice in ogle-
dalca so mi padala tja noter. Kasneje sem
jo objel z rokami in ji pokazal, kako se na
pravi način umiva zobe. Sladka mala
frfrica je bila navajena držati krtačo pri
miru in premikati svojo glavo z leve na
desno. Naslednji četrtek ji bom dal ane-
stetik in jo zaprosil za roko.

Vincent

Dragi Theo,
z Gauguinom sva se spet sprla in odšel je
na Tahiti! Zmotil sem ga, ko je bil ravno
na Tahiti! Zmotil sem ga, ko je bil ravno
zaposlen z izdiranjem zoba. Koleno je
imel uprto na prsni koš gospoda Nata
Feldmana, s kleščami pa je brkljal okoli
njegovega zgornjega desnega kočnika.
Odvijal se je običajen boj in jaz sem na
nesrečo vstopil in vprašal Gauguina, če je
kje videl moj klobuk. V raztresenosti je
Gauguin razklenil svoje klešče, planil s stola in zbe-
je izkoristil ta predah, planil s stola in zbe-
žal iz ordinacije. Gauguin je pobesnel! Do-
brih deset minut je držal mojo glavo pod
rentgenom in še nekaj ur zatem nisem
mogel zamažati. Zdaj sem pa tako osam-
ljen.

Vincent

Dragi Theo,
res je. Uho naprodaj v Fleischman Bro-
thers Novalty Shopu je moje. Res je bilo
najbrž noro, toda Clairi sem hotel prejšnjo
nedeljo poslati darilo za rojstni dan in vse
je bilo zaprto. Oh, res. Včasih si želim, da
bi poslušal očeta in postal slikar. Ni tako
razburljivo, življenje je pa le urejeno.

Vincent



ilustracija Andrej Pibernik

(prevod Tomaž Toporišič)

(PRE)LET NAD KULTURNIM GNEZDOM od 24. 11. do 7. 12. 1986

Cenjeni visokoleteči kulturniki in ostali nesmrtniki! Spet vas ponosno pozdravljamo v našem kulturno-strateškem bombniku – tokrat že tretjič, kar je nadvse spodbudno. Naša posadka vam želi čim manj neprijetnih turbulenc in svinčenih oblakov v kulturnih višavah in hkrati upa, da ste si zapomnili vsa navodila iz prejšnjih dveh poletov, zato jih tokrat ne bomo ponavljali. Saj veste – potrebujemo čim več podatkov o morebitnih subverzivno diverzantskih kulturnih aktivnostih v Laibachu. Naslov naše ga inteligenčnega servisa je nespremenjen: TRIBUNA, Kersnikova 4, Ljubljana za (PRE)LET NAD KULTURNIM GNEZDOM.

Zdaj pa prosim ugasnite varnostne pasove in si privežite cigarete, frčimo!

KINO

Od 24. do 27. novembra bo CANKARJEVEM DOMU mednarodni kolokvij na temo »filmska montaža« z nazvom JESENSKA FILMSKA ŠOLA. Razen predavanj Michela Chiona in Paula Willemena ter jugoslovanskih filmskih teoretikov bodo rolani tudi filmi, npr.: Človek s kamero (Dziga Vertov), Pismo neznanne ženske (Max Ophüls), Pravila igre (Jean Renoir), Šok koridor (Samuel Fuller) ... Projekcije bodo ob 17. in 20. uri.

25. novembra bo ob 20. uri v isti bajti jugoslovanska premiera filma SACRIFICIO, ki ga je ustvaril mojster Andrej Tarkovski (scenarij in režija), igrajo pa: Erland Josephson, Allan Edwall, Swen Wolter. Film je prejel letos v Cannesu Grand prix special '86. Aja, še to: film se bo zvrtil v Srednji dvorani in nobenih popustov ne bo na tistih 50 jurjev!

4., 8., 11. in 12. decembra bo v CD-ju spet filmsko vzdušje. V Mali in Srednji dvorani se bodo zvrstili nemi filmi avstrijskega režiserja GEORGA WILHELMA PABSTA. In sicer: ZAHODNA FRONTA (1918-1929), PANDORIJINA ŠKRINJICA (1930), TOVARIŠTVO (1931) in SKRIVNOST NEKE DUŠE (1926).

KINOTEKA

24. 11.: ASFALTNJA DŽUNGLA (THE ASPHALT JUNGLE), ZDA, 1950. Scenarij J. Huston, B. Maddow po romanu W. R. Burnett. Režija: John Huston. Igrajo: Sterling Hayden, Sam Jaffe, Marilyn Monroe...

Starejšega kriminalca izpustijo iz zapora in zdaj zbira okoli sebe gangsterje za svoj »zadnji« veliki rop.

SKRIVNOST PICASSO (LE MYSTERE PICASSO), Francija, 1956. Scenarij in režija: Henri-George Clouzot. Kamera: Claude Renoir. Sodeluje Pablo Picasso.

Dokumentarec, ki od blizu opazuje umetnika, medtem ko riše skice in ustvarja slike...

25. 11.: TROJNI ODMEV (TRIPLE ECHO), V. Britanija, 1972. Scenarij: Robin Chapman po romanu H. E. Batesa. Režija: Michael Apted. Igrajo: Gienda Jackson, Brian Deacon, Oliver Reed...

Mladenič, ki pobegne iz

vojske, se zateče na osamljeno kmetijo, kjer najde varnost, vendar oblečen v gospodaričino mlajšo sestro. Toda na posestvo pride narednik, grobijan, ki se zaljubi v mlajšo od obeh žensk...

26. 11.: OBRAČUN MED GANGSTERJI (DU RIFI CHEZ LES HOMMES), Francija, 1954. Scenarij: J. Dassin, R. Wheeler, A. Le Breton. Režija: Jules Dassin. Igrajo: Jean Servais, Carl Mohner, Robert Manuel, Jules Dassin...

Po truda polnem in uspešnem vplomu v draguljarno pride do medsebojnega obračunavanja med vlomilci. Konča se s prelivanjem krvi... O. O. (Obvezen ogled!)

KRILA (WINGS), ZDA, 1927. Scenarij: Hope Loring, H. D. Lighton. Režija: William Wellman. Igrajo: Clara Bow, Charles Buddy Rogers, Gary Cooper...

Film o dveh prijateljih – pilotih, ki skupaj preživita nemalo strahot prve svetovne vojne, toda zgodisce, da eden

od njiju umre – kot žrtev drugega. To je prvi film, ki ga je doletela ta čast. Pozor: film bo spet »ozvočen« z glasbeno spremljavo Boruta Lesjaka!

27. 11.: VELIKA ILUZIJA (LE GRANDE ILLUSION), Francija 1937. Scenarij: J. Renoir, Charles Spaak, Erich von Stroheim. Režija: Jean Renoir. Igrajo: Jean Gabin, Pierre Fresnay...

Antimilitaristična mojstrovina, ki bi lahko bila orožje v rokah mirovnikov vsega sveta... O. O.!

28. 11.: PREKLETO POSREŠTVO (THIS PROPERTY IS CONDEMNED), ZDA, 1966.

Scenarij: Francis Ford Coppola, Edith Sommer, Fred Coe po romanu Tennesseeja Williamsa. Režija: Sidney Pollack. Igrajo: Robert Redford, Natalie Wood, Charles Bronson...

Odlična fotografija in dobri igralci so iz tipične Williamsove mešanice nevroz in problemov naredili zanimiv in



komercialno izredno uspešen film.

1.12.: ŽELO (THE STING), ZDA, 1973. Scenarij: David S. Ward. Režija: George Roy Hill. Glasba: Scott Joplin. Igrajo: Paul Newman, Robert Redford, Robert Shaw...

Spretno posnet gangster-ski film, ki bi lahko bil postavljen v katerikoli čas, kajti ti-sto, kar ga zanima, so predvsem duhovite potegavščine, ne pa družbena drama... O. O.!

2. 12.: TUDI KONJE UBIJAJO, MAR NE? (THEY SHOOT HORSES, DON'T THEY?), ZDA, 1969. Scenarij: James Poe, R. E. Thompson po romanu Horaca McCoya. Režija: Sydney Pollack. Igrajo: Gig Young, Jane Fonda, Susan-nah York...

Pollack je ustvaril podobo Amerike v kriznem letu 1932, ko so bili ljudje nemalokrat razčlovečeni in ponižani na obstoj, ki ga pozna žival, kadar je obsojena na samo-ohranitveni ritual... O. O.!

3. 12.: DUDDY VISOKO LETA (THE APRENTICESHIP OF DUDDY KRAVITZ), Kanada, 1974. Scenarij: Mordecai Richler po lastnem romanu. Režija: Ted Kotcheff. Igrajo: Richard Dreyfuss, Micheline Lanctot, Jack Warden...

Mladi in ambiciozni Žid iz Montreala hoče uspeti za vsako ceno... Na koncu spozna, da je edina prava pot do uspeha - poštena pot.

AMERIKA (AMERICA), ZDA, 1924. Scenarij: John Pell. Režija: David Wark Griffith. Igrajo: Neil Hamilton, Carol Dempster. Ljubezenska romanca, ki jo v času državl-janske vojne doživljata bo-stonski patriot in pripadnica aristokracije...

4. 12.: DVOBOJ (DUEL), ZDA, 1972. Scenarij: Richard Matheson po lastni zgodbi. Režija: Steven Spielberg. Igrajo: Denis Weaver, Lucille Benson, Gene Dynarski.

Dvoboj je prvi Spielbergov celovečerec. V času njegovega nastanka so ga primerjali s tako slavnima filmoma, kot sta DEMONI in PLAČILO ZA STRAH francoskega režiserja Henri Clouzota.

5. 12.: REKA BREZ POVRATKA (RIVER OF NO RETURN), ZDA, 1954. Scenarij: Frank Fenton. Režija: Otto Preminger. Igrajo: Robert Mitchum, Marilyn Monroe, Tommy Rettig...

Mladi vdovec, ki je bil dolgo časa v zaporu, se s sinom in barsko pevko na splavu prebiva po reki, v naslovu imenovani brez povratka.

6. 12.: VSE ZA SMEH (PAY IN THE EYE), ZDA, 1949. Izbrane komedije Macka Sen-neta. Igrajo: Ben Turpin, Louise Fazenda, Larry Se-mon...

HIŠA NAŠE MATERE (OUR MOTHER'S HOUSE), V. Britanija, 1967. Scenarij: Jeremy Brooks. Režija: Jack Clayton. Igrajo: Dirk Bogarde, Margaret Brooks, Pamela Franklin...

Sedem otrok, ki so po materini smrti ostali sami, hoče nadaljevati, kot da se ni nič zgodilo, da jim tako ne bi bilo treba v sirotišnico. Toda tedaj se vrne njihov brezvestni oče...

TEATER

Za to štirinajstdnevno obdobje slabo kaže - zasledili smo samo eno premiero, in sicer:

4. decembra ob 21.00 v Kapelici CIDM - PLESNI TEATER LJUBLJANA bo izvedel predstavo »IZGUBLJENI«, opus št. 22. Koreografija: Maja Milenović (Mariborčanka, ki že vrsto let uspešno ustvarja v New Yorku). Glasba: Reggie Workman in drugi mojstri newyorške afro-ameriške glasbene scene.

GLASBA

25. novembra ob 20.30 v Mali dvorani CD: RITUAL NOVA - fronta drugačne umetnosti. Projekt za tri glasbenike, balerino, magnetofonske trakove in diase. Glasba kot medij intenzivnejšega življenja...

27. november ob 20.00 v največji dvorani največje grobnice umetnosti (CD): REVOLUCIJA IN GLASBA ali GLASBENA REVOLUCIJA ali REVOLUCIONARNA GLASBA... Partizanski pevski zbor... Zastonj... Vabljeni...

4. december ob 20.30 v Okrogli dvorani CD: solistični recital Gunterja Sommerja (NDR) z naslovom »Hormusik Zwei« - prva jugo predstavitev enega najpomembnejših tolkalcev na področju evropske sodobne improvizirane glasbe.

5. decembra se bo ob 17.00 v prostoru bivše restavracije CD pričela petdnevna glasbena delavnica (workshop), ki je namenjena domačim glasbenikom vseh glasbenih usmeritev. Vodil jo bo basist Reggie Workman iz New Yorka. Zaključni koncert »Reggie Workman Workshop Orchestra« bo 9. 12. ob 20.30 v Srednji dvorani CD. Glasbeniki! Prijavite in informirate se lahko v CIDM na Kersnikovi 4.

KLUBSKO DOGAJA-NJE

Ponovitev:

Mrtvilo, mrtvilo, mrtvilo, sivo mrtvilo! Odkar je tudi K4 klonil pod pritiskom starejših občanov, DPOjev in ostalih gnjavatorjev, je Ljubljana utonila v provincialni mrak. Kje ste vsi vi preganjani, obriti glav, dolgolasi, razcapani, v usnjenih jaknah, v vojaških škornjih, tetovirani, s preluknjanimi žepi, z zihercami v ušesih, drugače misleči, drugače hoteči, drugače dišeči - PRIDITE NA PLAN IZ ZAKAJENIH LUKENJ, DVIG-NITE ROKE PROTI ZVEZDAM (PETEROKRAKIM) IN KRIKNITE V GNEVU: HOČE-MO SVOJ KLUB!!! NE DOVOLITE, DA VAS STARCI VSAKIK ZNOVA ZJEBEJO; V SLOGI JE MOČI LE VKUP UBOGA GMAJNA!

Se ena repriza: Zaradi enormnega zanimanja bomo doživeli ponovno projekcijo

najboljšega filma vseh časov. Gre seveda za bend TALKING HEADS in njihov film STOP MAKING SENSE. Kje se bo to zgodilo, že veste: v legendarnem KLUBU 16 na Filozofski fakulteti seveda. Sreda 26. novembra ob 19.00 je napovedani čas dogodka. Tudi super žur se bo ponovila!

Tudi v obrobni Mostah se zna tu in tam kaj zgoditi: Mladinski kulturni center Moste vas vabi v petek, 28. 11. ob 20.00 v kulturni dom ŠPANSKI BORCI, kjer boste pričali:

- ČAO MUZIKI
- VIDEO ART COCKTAILU
- FILMU Michaela Cimina LOVEC NA JELENE

...

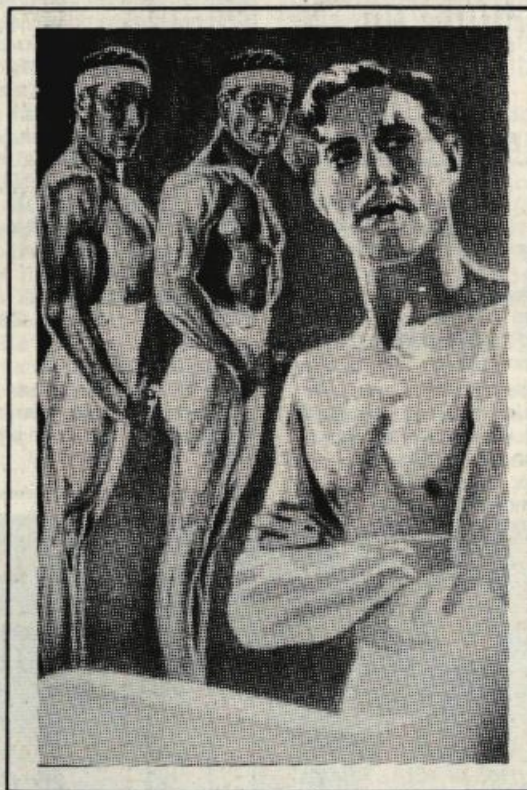
KREŠ! TRAS! BUM! Pristali smo, kot ste verjetno že ugotovili, dragi potniki. Če ste preživeli, se vidimo čez štirinajst dni!



SLOVENSKA POEZIJA (1)

POSTMODERNIZEM – HOMOEROTIKA – KLASICIZEM

Kljub temu, da je poezija Braneta Mozetiča v slovenskem revialnem in z Almanahom mladih tudi v knjižnem prostoru precej očitno navzoča že nekaj let, šele njegova samostojna pesniška zbirka Modrina dotika v dovolj jasnih potezah zarisuje avtorjevo osnovno poetiko. V okviru sočasne literarne produkcije uveljavlja tipično samosvojo pesniško govornico, ki je za slovensko poezijo, kljub temu, da ne moremo govoriti o kakšnih temeljnih prelomih z ustaljeno pesniško prakso, vsekakor izrazit novum. Novost Mozetičeve poezije je najbolj očitna na dveh nivojih. Najprej je tu uporaba klasičnih metričnih in kitičnih oblik, kot so sonet, dovolj strogi ritmični obrazci in rime, ki Mozetičevi poeziji omogočajo tisti temeljni specifikum, ki gradi na pretežno formalni navezavi na klasicistično tradicijo. Klasicizem Modrine dotika pri tem ni neselektivno spogledovanje s preteklostjo, ampak se zdi, da je osnova dovolj jasno formulirane, lahko bi ji rekli postmodernistične poetike, ki tradicionalne sheme povzema vase in jih v istem trenutku že modificira, s tem pa postaja nepredvidljiva in dovolj sveža. Vzporedno in dovolj tesno povezano s temi formalnimi inovacijami poteka tematiziranje pretežno radikalnega sveta homoerotike, tako da skozi avtorsko vseskozi nadzorovano pesniško govorico svet erotike postaja prostor za razmisleke o bistvenih eksistencialnih problemskih sklopih. Erotika Modrine dotika, pa naj gre za hetero ali homoerotično doživetja kot temelje oziroma sprožilne momente za upesnjevanje, pri tem v sebi nosi možnost kratkotrajne pozabe v že kar hedonističnih in skrajno senzualnih doživetjih, toda ta pozaba se vedno znova razkriva kot iluzija, tako da svet senzualnosti in pozabljenja postaja tudi svet vpitja v toplo zemljo in ljubljena kot ustvarjanja



Mozetič-Modrina dotika

skozi park in velemesto se podava
tam je svet in vse bobni od dela
stran, stran, pod mogoče hraste bova sela
ah, ležala, dihala kot trava

in ko pride noč, tema, vzbrstiva
v skritih ulicah poljubljava telesa
krvaviva, grizeva v ušesa,
prste, preko kože dol polziva

vedno bolj polziva v sladostrajše;
drugo: sonce, pesem, le balast je
nič, nič; najine noči skoz roke

tople, vlažne, v trepetavem strahu
da bi vzljubile v sanjskem prahu –
pojeva jim, zibljeva jih kot otroke.

ližem, stiskam, grizem tvoje spolovilo
da lahko te ljubim, v tem je vse življenje
čisto blizu, s kožo v koži, le drhtenje
v tesnem, večnostnem objemu, zdaj igrivo

in spet krhko, kajti le tedaj si tukaj
z mano, prej in potlej zgineš za meglice
v daljo, ne odzoveš se na moje klice –
hladna, smrtna, resna hrepenenja muka.

ležišča v prsti – eros je jasno povezan s tanatosom.

Mozetičeva poezija ne zapada v čustveno preobremenjenost in patetičnost. Vseskozi je v njej očitna tista distanca do doživetelega in upesnjevanega, ki omogoča formalno-stilno dovršenost. Obenem pa prav uporaba notranjih rim, ritmičnih in miselnih predahov, enjambmentov in nenazadnje prestrukturiranje stilno in metrično nezaznamovane prozne govornice v nepredvidljivo in ritmično pretrgano pesniško dikcijo, vedno znova vračajočo se motiviko in tematično postavlja na zmeraj nove nivoje, ki onemogočajo kakršnokoli monotonost. Zato ob Modrini dotika verjetno ni pretirano govoriti o poeziji Braneta Mozetiča kot pomembni komponenti sočasne slovenske poezije, ki je logično nadaljevanje tako poetične tradicije kot tudi modernizma šestdesetih in sedemdesetih let. Kako pomembna postaja tovrstna poezija za nadaljnja pesniška iskanja, pa zaenkrat lahko le ugibamo.

Tomaž Toporišič

TRIBUNA

TRIBUNA št. 3, leto XXXVI
sreda 26. 11. 1986

Glasilo UK ZSMS

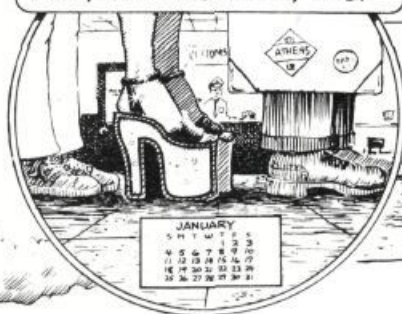
UREDNIŠTVO: Robert Botteri (odg. ured.), Andrej Rus (glavni urednik), Tomi Gračanin, Iztok Aberšek, Marko Pečauer, Vid Snoj (lektoriranje), Zdravko Papič in Sena Sarikič (prelom in oblikovanje)

TISK: Tiskarna Ljudske Pravice, priprava BEP Dnevnik
Naklada 5000 izvodov
Oproščeno temeljnega davka za promet po sklepu št. 421-170 z dne 22. 1. 1973
NASLOV UREDNIŠTVA: Kersnikova 4, Ljubljana,
tel. 319-496, javni sestanki uredništva so ob sredah ob 18 uri

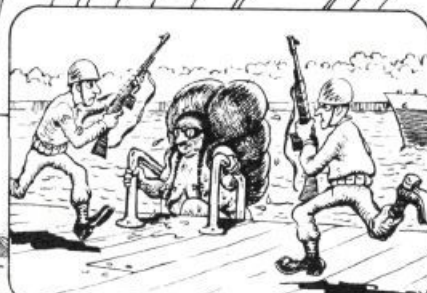
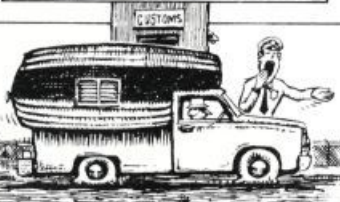
PREDSEDNIK ČASOPISNEGA SVETA: Danilo Turk

THE 1976 RIP-OFF CALENDAR OF World Records in DOPE SMUGGLING

1
LARGEST AMOUNT SMUGGLED IN FOOTWEAR:
35 LBS. OF COCAINE IN PAIR OF PLATFORM
SHOES, LOS ANGELES AIRPORT, 1975.



2
LARGEST PAYLOAD IN CAMPER:
7,600 POUNDS OF MARIJUANA IN
A DATSUN PICKUP, TIJUANA, 1972.



3
OLDEST SMUGGLER:
THIS 108-YEAR-OLD
INDIAN WOMAN WAS CAUGHT
SWIMMING THE PANAMA CANAL
WITH 150 LBS. OF COCA LEAVES.
SHE THEN UNARMED SIX GUARDS AND ESCAPED.

SHORTEST MULTI-ENGINE AIRPLANE LANDING:
100 YARDS, BY A DC-8 LOADED WITH
36 TONS OF MICHIGAN, GEORGIA, 1975.



EARLIEST AIR
ATTEMPT:
NIAGARA FALLS,
N.Y., 1859
(A LINE OF FIREWORKS
ABANDONED DURING A FLOOD
WAS USED TO SMUGGLE COCAINE.)



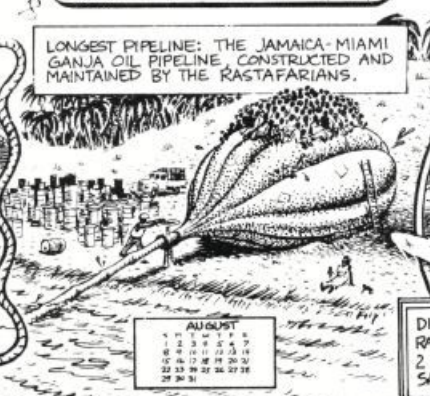
ROCKET SMUGGLE (EXPERIMENTAL):
200 LBS. OF ALFALFA, TEXAS, 1962.



NAUTICAL PAYLOAD:
300,000 POUNDS, SAN
FRANCISCO BAY, 1969.



LONGEST PIPELINE: THE JAMAICA-MIAMI
GANJA OIL PIPELINE, CONSTRUCTED AND
MAINTAINED BY THE RASTAFARIANS.



DISTANCE,
RADIO CONTROLLED:
2 KILOS, 49 MILES
SAN DIEGO, 1974.



OFFICIAL GOVERNMENT RECORD:
48 TONS OF HASHISH STATUES OF ISHATAR
THE RELAXED FROM AFGHANISTAN,
TRADED FOR EQUAL WEIGHT OF CONCRETE
BIRDBATHS FROM U.S.A. (CULTURAL EXCHANGE PROGRAM).



DISTANCE: GIANT TURTLES
TOW WATERPROOF CONTAINERS
6,000 MILES IN AN INSTINCTIVE
RETURN TO THEIR NESTING BEACH.



12
SPEED (LAND): CALIFORNIA, 1976;
WIRE SHOT ACROSS BORDER
UNDER WIRE FENCE. RABBITS,
CARRYING TWO KILOS OF GRASS
AND WEARING WIRE-FOLLOWING
HARNESSES, ARE INJECTED WITH
METHEDRINE AND RELEASED.

